

PANNONTÜKÖR

KULTURÁLIS FOLYÓIRAT

2019/6

www.pannontukor.hu

EGYMONDATOK

NAGYGÉCI KOVÁCS JÓZSEF: Holtbiztosan augusztusi	3
BÓDECS LÁSZLÓ: Szeptember	5
VAJNA ÁDÁM: Október	8

MŰFORDÍTÁS

FERNANDO BONASSI: Az utcáról összegyűjtött 100 történet – Vigh Alexandra fordításai, Pardavi Vanda fordítása, Szalattay Dóra Laura fordításai, Mészáros Enikő fordításai, Tóth Lili Anna fordításai	10
ANTONIO CESTARO: Boszorkányseprű – Mészáros Enikő fordítása	12
DANIEL GALERA: csendélet – Dorcsák Réka fordítása	13
ANA MELLO: <i>Álnokságok</i> – Dorcsák Réka fordítása	14
MARCELINO FREIRE: Néger mesék – Csigi Klaudia fordítása	14

SZÉPIRODALOM

IZSÓ ZITA: A másik ajtó; Vérmérgezés; Műanyagszennyezés	17
BENE ZOLTÁN: Isten, ítélet – részlet az azonos című regényből, melyben Szórád Lőrinc Nápolyban találkozik Estával	19
CSABAI LÁSZLÓ: A három kamerád	22
BUBITS TÜNDE: Bánat utca – részlet az azonos című regényből	27
JUHÁSZ KRISTÓF: A tékozló fiú és a pszichiátria	32
JUHÁSZ ZSUZSANNA: Dzsataka, Porembriów	34
PATÓCS MOLNÁR JÁNOS: Apa már nem gyáva	38
KÁNTOR ZSOLT: Kontextus és ágens; Egy nem létező nyelv; Hozzáférés	43
LACKNER LÁSZLÓ: Szülőfalu; Ecloga sirató	45
KERTAI CSENGER: A képzelet realitása; Egy ember élete	46
NYERGES GÁBOR ÁDÁM: Szürkület	49
VESZPRÉMI SZILVESZTER: Váz	49
SZAMOSVÁRI BENCE: Befogadtál egy cirmos kölyköt; Türelem	51

DEBÜT

ENDREY-NAGY ÁGOSTON: Dal	52
BENEDEK MIKLÓS: A szomszéd házban	53
BÍRÓ TÍMEA: Hosszú (részlet)	54

50 ÉVE JELENT MEG AZ ELÉRHETETLEN FÖLD

PÉNTEK IMRE: Az életöröm és mulandóság motívumai Oláh János költészetében	55
--	----

HELYTÖRTÉNET

GÖNCZ LÁSZLÓ: Az „Alsólendvai ütközet” – Az 1919-ben zajló muravidéki impériumváltás és következményei	62
BEKŐ TAMÁS: „Ha tetszik Urambátyámnak, esküdjék meg velem...” Deák Gábor és Hertelendy Anna házaseletének pikáns részletei	76

TANULMÁNY, KRITIKA

TOMAJI ATTILA: Amikor a fegyenc megszólal – Molnár Krisztina Rita könyvéről	81
OLÁH ANDRÁS: Alkotni végtelent – Farkas Gábor kötetéről	85
FÜLÖP ENIKŐ: Családi anamnézis – Harag Anita Évszakhoz képest hűvösebb című kötetéről	86
NAGY DÁNIEL: A szenvedély természetrajza – Csepelyi Adrienn Belemenés című kötetéről	88

TÁRSZEMÉLYEK

KOSTYÁL LÁSZLÓ: Budaházi Tibor és Horváth László kiállítása a Balatoni Múzeumban	90
TOLNAY IMRE: A Tiberis-parti krónikás – Budaházi Tibor kiállításáról	93
MÁTVÁS ISTVÁN: De organis ecclesiae Szala-Egerszegiensis	95
KARKÓ ÁDÁM: „Ékszeretek épített nagyapám” – Gerócs Péter Természetes ellenfény című filmjéről	98

KANIZSAI LEVELESLÁDA

KARDOS FERENC ROVATA	100
NAGYGÉCI KOVÁCS JÓZSEF: A Pannon Tükör Online elmúlt két éve néhány mondatban	101
HÍREK	103
Szerzőink	104

IMPRESSZUM

Alapító főszerkesztő: Pék Pál

Szerkesztőbizottság:

Balogh László – elnök (Nagykanizsa)
Cséby Géza (Keszthely)
Hóbor Erzsébet (Zalaegerszeg)

Szerkesztőség:

Bubits Tünde – főszerkesztő
Nagygéci Kovács József – főszerkesztő-helyettes
Bence Lajos – munkatárs
Vörös István – munkatárs

Rovatvezetők:

Gál Soma – vers
Bene Zoltán – próza
Kaj Ádám – dráma
Izsó Zita – műfordítás
Ayhan Gökhan – debüt
Nagygéci Kovács József – kritika
Molnár András – helytörténet
Kostyál László – képzőművészet
Turbuly Lilla – színház
Tóth László – zene

Szeglet Lajosné Dömötör Annamária – olvasószerkesztő
Karkó Ádám – szerkesztőségi asszisztens

Online: www.pannontukor.hu

Online-főszerkesztő: Nagygéci Kovács József

Készült Zalaegerszeg MJV és Nagykanizsa MJV Önkormányzata, a Magyar Művészeti Akadémia és a Nemzeti Kulturális Alapprogram támogatásával.

Szerkesztőségi cím:

Pannon Tükör Szerkesztősége, 8900 Zalaegerszeg, Landorhegyi út 21.

Tel: 06/92 951-513

E-mail: pannontukor@gmail.com

Kiadja a Pannon Írók Társasága

Felelős kiadó: Gyimesi Endre elnök
Előfizethető csekken vagy számlázással, mely a szerkesztőség címén igényelhető.

Számlaszám:

Zalavölgye Takarékszövetkezet, Zalaegerszeg
75500258-10809415

Ár

1000 Ft/szám

4500 Ft/év

ISSN 1219-6886

Lapterv:

Náspáng Grafika

Nyomdai munkák:

Göcsej Nyomda

8900 Zalaegerszeg,

Bajcsy-Zsilinszky tér 2.

E-mail: info@gocsejnyomda.hu

BUDAHÁZI TIBOR: Római töredék III.

Nagygéci Kovács József

Holtbiztosan augusztusi

Augusztus 1.

Tegnap is, ma is Katlanozás. Az „országvilág” legjobb fesztiválja, Pannon Tükörözéssel, benne például Szálinger Balázs nagy haza-versével, a Jó reggelt!-tel. Videó is van, a szerző a Vylyan-terazon a gomolygó fónnel küzdve (lapok repülnek minden irányba) olvassa fel, mi meg (a drága főszerkesztőnk meg én) ülünk a fűben és büszkélkedünk.

Augusztus 2.

Gyógyulás Harkányban: hinta, gyógyvíz, óvatos, de intenzív testmozgás, élni jó. Nincs más érvem.

Augusztus 3.

Tíz éve halt meg Cseh Tamás. „Emlék, emlék, a keltezés, különös módon váltják egymást fel az évek, kedves Irén, a keltezés” – a MH-ban BL versmélységű visszagondolása, amiben jelen időben beszél. És szép programok a Katlanban. Egyáltalán: a Katlan. Nemnormálisak, hogy normálisak.

Augusztus 4.

D-vel utazom együtt Pestig, Lábjegyzetek szerkesztőség, R. igazoltan távol. Meséli, hogy mostanában gyorséttermi termékek névadójaként dolgozik. Meséli, hogy az a jó, ha emberneve van a hamburgernek, valami jellemző vezetéknev és alliteráló keresztnév. Meséli, hogy az otthonosságérzés a lényeg. Mesél.

Augusztus 5.

Zágoni Balázs ifjúsági regényét olvasom, A Gömb. Sci-fi, disztópia, csupa fancy (ejtsd: fenszi) jelző. Szerintem apa-regény. Miért, melyik regény nem az nekem?

Augusztus 6.

Honort intézek, mert volt még a Katlanban egy beszélgetés, három tehetséges pályakezdővel. Jó rozéfröccsök voltak, egyikük a tüzes bor, másikuk a pezsgő szóda. A harmadik az ibrik, amiben az ital van, kancsó, vagy hogy is mondják. Köcsög.

Augusztus 7.

Végre beszélek G. bácsival, atyai barát, születésnapjára Magyar Hang előfizetést kapott, köszöni. Míg fontos stallumot hordott, ritkán kerestem, most, hogy nem nyomja már a vállát, sokkal szabadabb (vagyok én is a keresésben). Azonnal lelkesülni tudunk egy-egy friss jó olvasmányért, egyébért. És mindig szóba kerül valami Cseh Tamás. Idézek, folytatja, idéz, folytatom. „Ez ilyen. Jó kis hely.”

Augusztus 8.

Szólótőkék a Vylyan-terasz körül. Ipacs-Szabó főborázmester büszkén mondta, hogy 4000 (vagy 40ezer, nem tudom) tőke van a birtokon. Jó lenne egyesével mindet megszámolni, annyi idő jó lenne még.

Augusztus 9.

A. hív, hogy egyeztessük a jövő évi Katlanozást. Évek óta egyeztetjük, kölcsönösen jót tennének egymásnak a jelenléttel, A. való a Katlanba, a Katlan való A-nak. Az egyeztetés meg nekem.

Augusztus 10.

Szurkolói kártyát beszerezni megyünk, F. meg én. Vénaszkenner, sorbanállás. Elkészül, kedves pultos néni átnyújtja. F. nem fogja meg. UTE-s a lelkem, de azért ha bejutna a Fradi a BL-be elviselné, hogy mondjuk, Firmino-t közelről láthatja! Mondjuk, azt én is.

Augusztus 11.

„Olykor az egész ország/Mint vasbeton házmasterállás,/Sértődékenység, teatralitás,/És kevesebb kőoroszlán több lenne,/És több szabadság néha kevesebb,/Kevesebb mosoly néha igazabb” – még mindig Szálinger Jó reggelt!-je.

Augusztus 12.

Egy egész napot átaludni.

Augusztus 13.

Meccsnap. Felfelzés, zuhanás, mélyrepülés. Leginkább mélyrepülés.

Augusztus 14.

„A négyből három félidőben egyenrangú partnerei voltunk a Dinamo Zagrebnek.” (X.Y., magyar labdarúgásból élő)

Augusztus 15.

Az előző napokhoz: „Kedves József Kovács, örömmel értesítjük, hogy jegyvásárlása és fizetése sikeres volt. A rendelésösszegzőt az ehhez az e-mailhez csatolt számlán találja.” – jegyek az EB-re. Minek? Mert a szurkolás maga az irracionalitás, azért.

Augusztus 16.

Kezemben (gépemen) az új Térey-kötet.

Augusztus 17.

„Gyásmunkás, hallasz-e?” „Én már nem.”/„Csomagolsz?” „Maradok.” „Mi az új munkád?”/ „Temetem a birkatürelmet,/Mától lázadok.” (TJ)

Augusztus 18.

Hogy fogok én bármit is írni a Téreyről?

Augusztus 19.

19..19..19 éve világmagyarázat és istenbizonyíték ez a nap, és bár sosem gondoltam, hogy én folytatódok, mégis csak a hála, ami eszembe jut. Csend és hála. A zirci apátsági templomban töltöm a délelőttöt, gregorián ünnepi énekek között, élvezem a dallamot és a latin szövegeket, és az én ünnepeltemre gondolok, aki – neki fel nem róható okokból – a barátaival mulat.

Augusztus 20.

„Tervünk, mint hősipkás csúcs. De feljutottunk. Azonban ne ájuljunk el. Cél: bojtra feljutni!” „Gusztus húsz”-kor, „kotmányunk” napján a tüneményes Rajhona Ádámot és a többieket közelebbinek gondolom, mint bármit az ünnepből.

Augusztus 21.

Katlanról maradat perui kávé, mert „minden hajnalban van egy holtbiztosan augusztusi húsz perc, amikor nem telik az idő” (Szálinger, lásd fentebb). Ezekben a húsz percekben élek.

Augusztus 22. ~~~

Augusztus 23.

Magyar sellő érkezett e-mailben. Ilyen egy könyvcímet! Sellő tenger nélkül. Lápi lúdvérc lesz az. Magyar.

Augusztus 24.

Telefonon keres a m-i futballklub elnöke, mennék-e edzősködni. A kölyökcapatnak van edzője, de nem mindenki fér be a keretbe, a maradék viszont elszivárog, ha nem foglalkozik velük senki (s akkor oda a TAO, nem mondja, tudom anélkül is). Legyek résztli-edző. Persze, hogy leszek.

Augusztus 25.

„Sejtjük, hogy igazából minket tekintenek meg inkább, tiszta farmer, azért a szövetnadrágig nem megyünk el, méltósággal, mint egy főintéző, indulunk a villamoshoz.” (Szolcsányi Ákos, Medvészet, Pannon Tükör Online.) I love my job.

26. Hétfő. „Nekem rengeteg energiámba került nap mint nap, hogy a precizitásnak legalább azt a mértékét fenntartsam, ami nem minősül botrányos slendriánságnak.” (András László)

27. Baj van, keres meg az m-i elnök, a menőedző lelépett (a labdákat is elvitte, a szemét), most már nem csak a résztlinek, de a rendes csapatnak is edző kell. Két napot vállalok, plusz meccsek. Kapok melegítőt (csapatszerelés), úgy hordjam, hogy Dukon Béla bácsié volt. Tudom-e, ki az a Dukon Béla bácsi? Viccelsz, megvolt gombfociban!

28. Nekrológért fizetést felvenni. Nem.

29. Gazda Albert exújságírónak mondja magát az Az élet meg minden podcast nagyinterjújában. Amúgy tényleg, mostanában inkább szépíró. Részemről tudom követni.

30. Túl hosszú ez a hónap.

31. Évek óta először semmiféle tanévnyitón nem kell jelen lennem. Egyre mégis elmegyek, megfigyelőként állok hátul egy újbudai templomban. Gyerekek, „tanarak” (Majzik V.). Imádkozom értük: a későn jövőök, az utolsó padban olvasók, az új osztálytól szorongók, a szerelmi csalódottak, a pattanásokat eltüntetni nem tudók, a hirtelen meghízottak és kórósan lesóványodottak, az „élet az, ami velünk történik, miközben nekünk más terveink vannak”-emberek védőszentje, én.

Bödecs László

Szeptember

Szeptember 20.

Azon gondolkozom, micsoda bűn ilyen rémes, fémvázás, ócska beton és üveg épületet hányni a Duna-part egyik legszebb városi szakaszára – megint egyetemre járok, egyre több és egyre nehezebb szöveget szerkesztek, olvasok, ezek járnak a fejemben valami különös, kínzó sejtés kíséretében.

Szeptember 21.

Az agyam mindehhez túl lassú, talán alkalmatlan, azért megvetem a lábam, mint ez a BME aztán MOME aztán Pázmány épület, oda nem illón, de peckesen, ahol épp vagyok, mostanság.

Szeptember 22.

Álmomban halott voltam: A Földön elburjázott a növényzet, óriás indák lógtak a fákról, az emlősök helyett megint egyes hullófajok vették át az uralmat, ahogy azt a Kopernikuszi elv szerint várni lehetett.

Szeptember 23.

De prímszámok nagy titkára, a zéta-függvény nullpontjaira nem sikerült időben rájönni – nem volt többé, aki a számokkal bíbelődjön, tudatos megfigyelője nélkül az univerzum olyan magányos volt, mint aki a szerelme nélkül nézi vasárnap a naplementét.

Szeptember 24.

Ezt a napot kihagytam, úgy látszik, keddi nap volt, biztos voltam valamerre, mi történhetett?

Szeptember 25.

A kép sík terében a mélybe tartó vonalak közelítenek egymáshoz, áttörik a kép határait és látszólag a végtelenben futnak össze, az enyészpontban, hívhatjuk így.

Szeptember 26.

Az ilyen lényeges pontok felfedezése nélkül még azt is hihetnénk, hogy az életünk jobbára céltalan, kiszámíthatatlan örvény.

Szeptember 27.

Könnyű bezárni a szíved, könnyű kizárni másokat, szeretni nehéz.

Szeptember 28.

Egy idős nénit láttam az Üllőin, a fal mellett csoszogott járókerettel, valószínűleg azért, hogy oldalról is legyen támasza, éppen azon küzdött, hogy kikerülje a fal mellé állított elektromos rollert, feltűnt a járművek elemi különbsége és hasonlósága.

Szeptember 29.

A matematikát, bár nem értem, tudom, miről szól, Ottlik így fogalmaz: „matematika messze fölötté áll minden evilági és túlvilági hasznossági kritériumnak, akárcsak a művészet [...] véletlenül mind a ketten az emberiség létét, életben maradását biztosítják.”

Szeptember 30.

Sokszor közhelyek jutnak az eszembe – az életünk nem túl egyedi, sok mindenben különbözünk másoktól, legalább annyi dologban, vagy még többen, viszont pont ugyanolyanok vagyunk.

Szeptember 12.

Szombathelyen, a könyvtárban egy évvel a megjelenése után végre bemutatjuk a második verseskötetemet, Az árvíz helyét – közös érdeklődésünk a gitárossal a Radiohead, váratlanul míg én az egyik szerelmes verset olvasom, beúsztatja a Creep akkordjait, a fejemben a szöveg, amikor a refrénhez jut: "But I'm a creep, I'm a weirdo."

Szeptember 13.

Milyen szépen agonizál a megkínzott természet.

Szeptember 14.

Tegnap Ölbőn, egy félkész parasztházban, megsimogattam egy apró macskát, ami félig lelógott a néhány éve ültetett gyümölcsfáról, a telek végében hallatszott a patak csobogása, mert a hódok lejjebb húzódtak, a közeli építkezés miatt, gátat építeni.

Szeptember 15.

Véletlenül sikerült letörölnöm az összes korábbi egy mondatot – milyen szerencse, hogy alig írtam meg párat.

Szeptember 16.

Az első nap újra az iskolában, a BME Z épületének, amit most a Pázmány bitorol, steril folyosóion keresem a férfi WC-t; nagy meglepődés, alig lehet rábukkanni, a bölcsész szakokon a lányok sokszoros túlsúlyban vannak, ilyen az esztétika is.

Szeptember 17.

Örkény novellái mesteriek, gyakran elejétől a végéig végletekig csiszolt írástechnikával vannak megcsinálva, éppen ezért a levegő hiányzik belőlük néha, hogy lélegzetet kapjon valami a logikán, vagy a szintén megérezhető, ezért kiszámítható éles váltáson kívül valami

Szeptember 18.

Nem a hiba hiányzik, de az írói felfedezőút, az elengedés hathatós gesztusa.

Szeptember 19.

Szinopszis Szabó Róbert Csaba bányanovellájáról: az ember tíz körmével váj, hogy megtalálja az igazságot, a boldogsághoz türelem kell, elillan mint (...)

Szeptember 20.

Egy halom szén összerakva a csillére, fekete mikrokozmoszán grafitosan megcsillan a fény.

Szeptember 1.

Emlékszem az egyikre: A semmiben hinni olyan, mint nem menni el a pékségbe, aztán panaszkodni reggel, hogy nincsen a lekvár alá kenyér.

Szeptember 2.

Látom ma Garaczinál, Bartók Imrétől: Nem tudunk semmit, de a semmi tud rólunk.

Szeptember 3.

A semmi a tudatlanság fejében csücsül meg, bárgyú arcocskával.

Szeptember 4.

Az élet pedig maga a tudás – Proust szerint, azért élünk, hogy aztán, amit éltünk valamiféle regényben összerendezhessük, ha eljött az ideje.

Szeptember 5.

Végre igazi költő leszek, szabad és szegény.

Szeptember 6.

Büszkeség helyett, mostanában hálát érzek, nem azt, hogy igen, megcsináltam, hanem köszönöm, hogy túléltem.

Szeptember 7.

Kérjetek, keressetek, zörgessetek.

Szeptember 8.

Nagytakarítás, az egész nyár lustaságát, porát, pókhálót, szúnyogtetemeit kell eltüntetni, a mosóvíz egészen fekete lesz délutánra, de kész.

Szeptember 9.

Nagyjából egy hónapja volt a lánykérés, nem gondoltam volna, hogy mennyire nehéz kimondani ezeket a szavakat, felolvasni az erre az alkalomra írt verset – ekkora sikerült a nyersebb részeket kiérlelni, és eladni egy folyóiratnak a szöveget, kell a falra.

Szeptember 10.

Ez legyen a vége: sosem tudva, hogy túl későn, épp időben, túl korán, a dolgok ha megvannak, azért próbálkozni kell, ha nincsenek meg még, akkor is próbálkozni kell, próbálkozni kell, jobb ötletem úgysem támad, mi értelme, hogy ne csináljak semmit?

Vajna Ádám

Mások mondatai

Október 1.

Egyetlen költő sem tudja maga mögött hagyni a történelmet, és úgy írni, mintha most ébredt volna az Édenkertben. (Henning Hagerup)

Október 2.

Ám fontos különbség, hogy az avantgárdok többet dohányoznak, míg a neoavantgárdok a füstszűrőt is elszívják. (Mohácsi Balázs)

Október 3.

Rohadt csápjai vannak a készülő versnek, láthatatlanok, és befelé húznak. (Szálinger Balázs)

Október 4.

...kiesni a jelentés ablakán. (Fehér Renátó)

Október 5.

elkövettem azt a hibát, hogy ledoltem, szóval nem hiszem hogy gond van a vízzel és a füléhez emeli a koponyám körül a koponyám körül and a small bowl of the same as the one that is used for the room and the water is very low and it is a very good place to be a little more comfortable and more comfortable with the kitchen and the kitchen and kitchen table and kitchen table and kitchen table for the living room and kitchen table for the living room (Google – prediktív szövegbevitel)

Október 6.

Üdvözljük! Nincs babkávét! (kávéautomata a BME-n)

Október 7-8.

Meglepő dolog történt velem: egyszer csak nem jutott eszembe, mi jön előbb, a 7 vagy a 8. (Danyil Harmsz – Hetényi Zsuzsa fordítása)

Október 9.

Félkész bajusszal néhány hét múlva elutaztam Kőszegre. (Tatay Sándor)

Október 10.

Ha egy roadmovie szereplője lennél, mivel utaznál: a, swift b, alto c, tico d, maruti e, peugeot 205? (Nagy Dániel)

Október 11.

Kettő angolvécé a semmiben. (Vajsenbek Péter bulgáriai élménye)

Október 12.

A külvilág úgy néz ki, mint egy rosszul beállított tévé. (Sally Rooney – Dudik Annamária Éva fordítása)

Október 13.

Mackónadrágban is lehet harcolni a szabadságért. (Köröszötös Gergő)

Október 14.

Akkor egy spájzban laktam a Tanácsköztársaság úton. (Tar Sándor)

Október 15.

Csak pár perc elteltével jöttünk rá, hogy a dzsungel azért hat ennyire sűrűnek és áthatolhatatlannak, mert minden negyedik fa valójában villanyoszlop. (Szily László a felújított Arany János utcai metrómegálló környékéről)

Október 16.

Csupa poloska a környező világ. (Darvasi László)

Október 17.

A geológusok szerint azt a szemcsét hívhatjuk homokszemnek, amely kisebb, mint az o betű ebben a mondatban. (Patricia Daniels)

Október 18.

A reneszánsz világnézete s betű nélkül (keresztrejtvény, Nők Lapja)

Október 19.

Nincs véletlen szalmakalapod és hozentrogered kölcsönbe a hétvégére? (Vida Kamilla)

Október 20.

Ha nem eszel semmilyen pekarut a folyos tukortojashoz akkor hogy eszed meg szépen a sargajat, felnyalod? (Falaty Tamás)

Október 21.

Idelent a szuterénben / vívódik a szuper-énem. (Szócs Géza)

Október 22.

Szaténból vannak az erkölcei. (Mosza Diána)

Október 23.

...nem baszhatod magadat szerelembe, mondta a hang a lány mellett. (Tove Nilsen)

Október 24.

Egy családi filmre emlékeztetsz, ahol nincsen meztelenkedés, leszámítva egy vicces jelenetet, amiben valaki rányit a nagymamára. (Audun Mortensen nyomán)

Október 25.

Ha sőtartó volnál, akkor is lefeküdnék veled. (Láng Zsolt)

Október 26.

foci, pacal, baszdüh (Gelencsér Milán)

Október 27.

Minden írás aljasság. (Nemes Z. Márió)

Október 28.

De amúgy szarul állok ezzel, nem tudom, mit fogok leadni hónap végén. (Vajna Ádám)

Október 29.

Ezekről az el nem küldött meg ki nem mondott dolgokról lassan ideje lenne leszoknod. (Moesko Péter)

Október 30.

Hát, jobban tette volna, ha kevesebbet ír, de azok jobbak. (B. Kiss Mátyás)

Október 31.

Ez legyen az utolsó. (Seres Lili Hanna)

Fernando Bonassi

Az utcáról összegyűjtött 100 történet

Fernando Bonassi: 100 histórias colhidas na rua. São Paulo: Scritta, 1996.

4.

A nappali szoba már az utcán van: kanapé, két fotel, dohányzóasztal, szőnyeg, váza és ülőke. Hisztérikusan síró nő kapaszkodik a TV-be – félve keresi az égen az eső jeleit. Gyerekek nyamognak a cumijukon, az otthon melegére vágnak. Férj sehol. Kutya sehol. A ponyvás teherautó egy szempillantás alatt elszállít mindent.

*Vigh Alexandra fordítása**

8.

Valaki fekszik egy autó alatt a sugárúton. Már kora reggel látszik, hogy ez a kedd is rosszul kezdődik. De nincs torlódás. A kocsiban ülő emberek csak későn figyelnek fel rá. És már mennek is tovább. Akárcsak én (aki mindig jóval hamarabb észreveszem ezeket a dolgokat), először arra gondolok, hogy csak egy sietős munkát végző autószerelő, ezután meglátom az aszfalton végigcsorduló vékony csíkot, amely túl piros ahhoz, hogy olaj legyen.

Vigh Alexandra fordítása

II.

Beállt a forgalom. Mindennapos dolog, de a rendőrség egyáltalán nem tesz ellene semmit. Már-már elviselhetetlen a szmog. Meglapulnak az alagút falánál. Egy elmélázó sofőrre várnak, korommal és kipufogógázzal álcázzák magukat. Köztudott, hogy azokra figyelnek fel, akiknél le van húzva az ablak, azokra, (rámutat egyre) akik „magukban beszélnek, elgondolkoznak, a rádió hangjaival dudorásznak.” Odamennek, részegezik a sofőrre a fegyvert és fejbe lövik. „Mint egy kivégzés.” Valóban az. Csak utána rabolják ki az illetőt. „Néha pedig meg sem történik.” A boltotatról függő hatalmas ventilátorokat nézi. „Hová vezet ez?” Nem vár a válaszomra. Így szól: „Vannak, akik nem lőnek, csak lenyúlnak ezt-azt.”

*Pardavi Vanda fordítása**

20.

Hangok a televízióból. Már mindennel előkészült?! Azt mondták, hogy bármelyik pillanatban itt lehetnek! Folyton ott grimaszolnak a reklámokban és a filmekben. Már ott leleselkednek az ajtó mögött. Mind. Megerőszakolják a lányát, aki ott alszik az ágyban. Gondolhatott volna rá, hogy kikapcsolja a készüléket, mielőtt kijönnek belőle, és ellepik a folyosót. Tudhatta volna. A kezében tartott késpengén végigcsorog a verejték. Dörömbölnek az ajtón, a zaj úgy visszhangzik a fejében, mint egy hamis zongora. Bejönnek a szobába, megerőszakolják a lányát, aki ott alszik az ágyban! Jaj, ne! Mielőtt ez megtörténne, ő maga végez a lánnyal, ötször belevágja a kést.

*Szalatnyai Dóra Laura fordítása**

21.

Az autó az ember második családja. Az úszómedence is a második családja. A komoly betegség is a második családja. A ház a tengerparton is a második családja. A táj is a második családja. A káros szenvedély is a második családja. Az ügyesség is a második családja. A helikopter is a második családja. A csónak is a második családja. A tékozló fiú is a második családja. A leánygyermek is a második családja. Egy kurafi is lehet a második családja – vagy talán mégsem. A második család az mindig egy másik család. A második család az első folytatása, csak más körülmények között.

Vigh Alexandra fordítása

39.

Keze a kormányon. Az ujjai körbe-körbe járnak, végigsimítják a körívét, átölelik, megragadják, összeszorítják. Megjelennek, majd eltűnnek a szeme előtt. A szélvédőbe belevésődik a visszapillantó tükör. Az óramutatók végigsöpörnek a számlapon. Az ívlámpák remegő fénye szétárad a lámpaoszlopok tetejéről, felhasogatja a kocsit hátát és tetejét, majd az aszfalra kihunyo szikraként hull alá. A háttérben egymásba folynak az autók. Elmosódnak a hangok, a szemhéjai lassan szétnyílnak és már a kórházban ébred.

Vigh Alexandra fordítása

56.

Hirtelen nem kap levegőt. A fájdalom fagyos hullámként fut végig a mellkasától az ujj hegyéig: egyszer, kétszer, háromszor; csak nem marad abba. Kihúzza a vasalót, leveszi a tűzről a kuktát; a sípolás hangja még elkíséri, amíg botladozva az udvar felé indul. A kerítésnél támolyogva, a karjaival kapkodva, lerángatja a ruhákat a szárítóról. Lázasan viaskodik velük, végül elesik. De nem áll meg, nem adja fel. Bevoncsolja magát a házba – harminckét lépcsőfok felfelé az ágyáig – és csak akkor hal meg csendesen.

*Mészáros Enikő fordítása**

64.

Meghallom, amint felfelé jössz a lépcsőn. Először megcsörgeted a kulcsot, és már tudom, hogy érkezel. Majd kihasználod a pillanatot, amikor a kulcslyukat keresve a tekinteted elveszíti a lépcsőfokok biztos támaszát. Ez az a pillanat, amikor a szemedet rám veted, egy szót remélve. Vágysz bármilyen szóra, ami valósággá tudná tenni a találkozást velem. Úgy gondolom, ez az, ami valójában történik, és semmiképp sem akarok nagyképűnek tűnni – ritkán tudom elhinni, hogy bármilyen figyelem tárgya lehetek. Hiszem, hogy mindez újra és újra megtörténik majd az életem során, amíg itt élek. Talán hónapokig. Te, amint a tekinteteddel belém fűrsz. Én, amint hagyom, hogy ez így legyen. Az ember minden alkalommal belehal egy kicsit ebbe.

Mészáros Enikő fordítása

90.

Először láttam holttestet az utcán: "Az utca veszélyes hely, kölyök. Az ember úgyis halott, mire felébred. És a forgalom egy nagy szar, az ember elhányja magát tőle. Először láttam holttestet az utcán: apró, lőtt sebek a testen, a halál már birtokába vette az összeesett tetemet és kevesebb vér, mint a filmekben, a szél pedig süvített. És csodáltam, hogy a gyertyákat nem oltotta el és az újságokat sem hordta szét.

*Tóth Lili Anna fordítása**

98.

Nem képes felkelni. Egyszerűen képtelen. Amúgy sem tudja, hogy minek. Utál kávé főzni. Utálja kerülgetni a bútorokat. Utál üzenetet hagyni. Utál szótár után nyúlni, ha egy szót nem ért olvasás közben. Utál a vécén időzni, mert utána ki kell törölnie a fenekét. Még mozogni is utál, mert az már olyan, mintha dolgozna. Saját kétségei közt él egy egérlyukban.

Szalatnyai Dóra Laura fordítása

Antonio Cestaro

Boszorkányseprű

Cândido irodalmi folyóirat, 60. szám, Curitiba, 2016/júl.

Dolgos emberek lakhelye volt akkoriban, a gazdag kakaótermés, az általános jókedv idején, ami fel-felpezsdült az énekekben, az érett gyümölcsök sárga-arany ragyogása idején, ami felvirágoztatta a kultúrát. De azután a növények megbetegedtek, és azzal együtt gonosz gondolatok kezdtek gomolyogni, amelyek megrontották a szelíd történeteket. Egy-egy ilyen történet legendává vált, mint például a lánytestvérek esete, akik a járókelőket kísértették éjszaka az Áldozat-hídon, ahonnan annak idején levetették őket, hogy Fundão vizeibe fulladva pusztuljanak el.

Kértem egy perc szünetet és engedélyt, hogy jegyzeteljek. A bevezető és az aznapi események után nem voltam biztos benne, pontosan meg tudom-e őrizni az emlékeimben ennek a mély metafizikai fűszerezéssel elkezdett narratívának a bonyodalmát és szimbológiáját. Az elbeszélő készségesen folytatta:

Vasárnap volt. Szorosan megkötötte a cipőfűzőjét és nagy zajjal nyitotta az ajtózárat. Tánclépésekben hagyta el a szobát, hogy megáldja az éjszakát, védelmet kérjen és a család hiedelmeit megtisztelje. „Ha esni fog, megvetem a lábam az antai lapályon.” Eltökélte magát, hogy zavarba hozza az esőt, ezért minden igyekezetét a lépteibe fektette, hogy egy percet se veszítsen.

Elmosolyodott, mikor a bájos Caminhára gondolt, bízott abban, hogy beleegyezik. Reménykedve fohászzkodott az újholdhoz, ne csillapodjék a szándéka, visszanyerte hát bizonyosságát, hogy májusban megházasodik, Carminhával alszik és ébred majd azután. Ha éjjel madár suhan el felettünk, az csakis denevér lehet. „Szakadj el az árnyékomtól”, s az ösvény baloldalára tekintett, mielőtt a kitaposott út felé vette volna az irányt. „Ha esni fog, megvetem a lábam az antai lapályon, jobb tehát, ha nem esik.” Kétségei közt tett néhány tánclépést, hogy megáldja a visszatérést.

Belépett a félig nyitott ajtón, és odakint leszakadt az ég. „Májusban megházasodom, anyám”. Az eső ritmusával elvegyülő csend beleveszett a tompa kábulatba, a józan ész pedig engedett a pihenésnek.

Az esőre virradó nap kényszeres fegyverszünet volt a körforgásban, amely minden növekvő lény javát szolgálja. „Megházasodsz májusban, édes fiam?” A tűzön forrt a víz, a bőrön nagymama-reddők gyűrődtek. „Májusban megházasodom, anyám”. Az izgatottság szűkszavúra fogta, a torkát csomóként dugaszolta el.

Az idő egy szempillantás alatt elrepült a várva várt május tizenkettedikéig, a napig, amely kíméletlenül keresztbe hasította a sors útját a soha-vissza-nem-térés tényével, az elhagyás szándékával. „Isten vele, szeretett anyám, higgye azt, hogy Magával maradok, és foglaljon imába a hat órai Üdvözlégny Máriában, az majd feloldja vétkemet, hogy nem vagyok ott.”

Carminha, akinek szándékai és kétségei kiismerhetetlenek voltak, végigvonult a peronon a vonat ajtajáig, majd gondolatban belerohant a sínek végtelenjébe, abba a másik életbe, ami az ismeretlen szájából tárult elébe, a „ki tudja, mi vár ott rám” világába.

És miután begyűjtötték „az Úr legyen teveled” és „a szentek őrizzenek” jókívánságokat, útnak indultak. A távoli égen az alkony vászna a tűz színeit öltötte magára, és szénfekete, lélek nélküli

sziluettekkel népesítette be a teret, hogy megfesse a haláltusát, amelyben az ifjú pár érzelmei vergődtek. Az éjszaka pedig belépett a félig nyitott ajtón, makacsul, hogy eloltsa egy erőten, már alig pislákoló láng maradék fényét.

Nehéz idők jöttek, boszorkányseprű sújtott le, a kakaó szegényes termést hozott. A kedvetlenség, mint ördögi ármány, a boldogság elérésének egyéb forrásaira telepedett, és irgalmatlanul megtámadta a reményt, a lélek legfőbb tartalékát azokra a helyzetekre, amikor az anyag megrendül.

Az a szóbeszéd járja, hogy egy meggörnyedt öregasszony járja a világot a magány szokását hintve el maga körül, egyesek szerint pedig eltűnt, miután belépett egy közeli barlangba, amelynek Peruban van a kijárata, tekervényes átjárója pedig elveszejteti és biztos pusztulásba taszítja mindazokat, akik bemerészkednek útvesztőjébe. Néhányan azt mondják, ez mind csupán mendemonda, az asszony egyszerűen csak a fia nyomába eredt, és mostanában, a nyolcvanas éveiben járva, nap mint nap Saquarema környékén tűnik fel, sálakat és sapkákat árul.

Így történt, hogy a magyarázatoknak köszönhetően megismertem a félig romos falakat, a megfeketedett fájú tűzrakás maradványait és a cserépdarabokat, amelyek belevesztek az aljnövényzetbe. Végre megértettem a rózsafa-háziooltár jelentését és a gaudi-i szobrászatot idéző gyertya-csonkokat az Áldozat-híd tövéénél. Még ennél is jobban felkeltette az érdeklődésemet az áldozat-hozatal története, ami később egy hosszabb jegyzetben jelent meg és ami mindenki számára hozzáférhető, így hozzáadhatjuk az emlékezet elbeszéléseihez, egyetlen nagy írás töredékeként.

Mészáros Enikő fordítása

Daniel Galera

csendélet

Daniel Galera: "natureza morta" in: Dentes guardados. Porto Alegre: Livros do Mal, 2001.

„Innen két sarokra lakom”, mondta a nálam idősebb nő. Harminckét éves volt. Hajnali három körül léptünk le a buliból, a járdán támoogyva értünk a házához. Ez lesz az első alkalom, hogy megdugok egy harmincast. Az idősebb nők nem igazán izgatnak fel, de látni akartam, hogy mit tud. Megkérdeztem, mivel foglalkozik, „Fényképész vagyok”. Amikor beléptünk a lakásba, megláttam a képeket a falon. „Ezeket én csináltam”, mutatta meg-meginogva, a szája puha volt, alkoholt árasztott. Rendezett kis lakás, jó széles franciaágy.

Miközben egymáshoz simultunk, és lefejtettük egymásról a ruhát, majdnem elaludtam. Az idősebb nők illata fanyarabb, erősebb. Nem tudom, hogy történt, fölém került, ott ült rajtam. Küzdöttem, hogy el ne aludjak. Ránéztem, úgy láttam, ő is mindjárt elalszik. El is aludt. Eldőlt és nekiállt horkolni. Nem mentem el, és ki tudja miért, teljesen éber lettem. Felkeltem, és járkálni kezdtem a lakásban. Szörnyű volt minden kép. Betöltötték a szobát, a nappalit, a folyosót. Tűzre kellene dobni minden csendéletet. Tele van a tököm azokkal, akik gyümölcsöket festenek, meg úgy általában, a vegetáriánusokkal. Elfogott a hányinger, de mély lélegzetet vettem és elmúlt.

Megálltam a konyhában, csendben vártam, hogy az utcáról beszűrődő zajok elvonják a figyelmemet. Váratlanul úgy éreztem, hogy összehugyozom magam. WC-re menet az ujjaimmal végigzongoráztam a folyosó falán. Azt hiszem már a fürdőszoba ajtajában voltam, amikor megjelent előttem egy kisfiú. Hosszú ujjú, türkizkék pizsamát viselt. Indián fiúcskának látszott, tüsire vágott rövid egyenes hajjal, tágra nyílt hatalmas szemekkel. Többé-kevésbé az ágyékomig ért, és onnan nézett föl rám, semmit sem szólt. Lefagytam.

Kicsivel később, elment mellettem, óvakodott attól, nehogy hozzámérjen, és a szoba felé vette

az irányt: „Mama?”...Riadtnak tűnt. Bementem a fürdőszobába, magamra zártam az ajtót és pisáltam. Visszamentem a szobába, hogy lássam, mi van. A kisfiú felmászott az ágyra, rázogatta az anyját. „Asszem az anyukád nagyon fáradt, nem fog felébredni. Menj aludni” mondtam neki, miközben felöltöztem. Jött utánam, amikor az ajtó felé indultam. „Zárd kulcsra”, mondtam neki. „Hol van az apukám?” kérdezte elcsukló hangon. „Biztosan elutazott.”- mondtam aztán. Lementem a lépcsőn, közben egy dalt dúdoltam, és azon igyekeztem, hogy minderről csak másnap kezdjek el gondolkodni.

*Dorcsák Réka fordítása**

Ana Mello

Álnokságok

Ana Mello: Aleivosias. Recanto das Letras (e-book), 2006.

Igazság mindenekfölött

Példás férj volt. Tökéletes apa. Az egész család kedvelte Peçanhát. Minden vasárnap ő rendezte a kerti sütögetést, minden rokont meglátogatott, anyósával is szívesen sétált. Előfordult, hogy néha elment otthonról, és mikor megkérdezték hová megy: – A szeretőmhöz, Fláviához.

Mindenki nevetett. Jó humora is volt.

Aztán Peçanha autóbalesetet szenvedett, súlyosan megsérült, majdnem meg is halt. A kórházban találkozott a két család. Fláviának két fia volt Peçanhától. Becsületes ember volt, sosem hazudott, sokan nem is akarták ezt elhinni.

Gyónás

Clara kilenc évesen hittanra járt, hogy elsóáldozó lehessen. Nem tudta, hogy mi a bűn, ez a fogalom nem létezett egyszerű otthonában. Természetes volt számára, hogy szereti és el is végzi a házimunkát. De az apa megkövetelte a gyónást, senki sem büntelen. Clara tehát elkövette első bűnét – kitalált néhányat – csak hogy a pap elégedett legyen.

Dorcsák Réka fordítása

Marcelino Freire

Néger mesék

Marcelino Freire: Contos negreiros, Rio de Janeiro: Record, 2005.

VI. ének

- Nem kérek.
- He?
- Már mondtam, hogy nem kérek.
 - Mit?
 - Csokoládét.
 - Csokoládét?
 - Hát nem csokoládét akar nekem eladni?

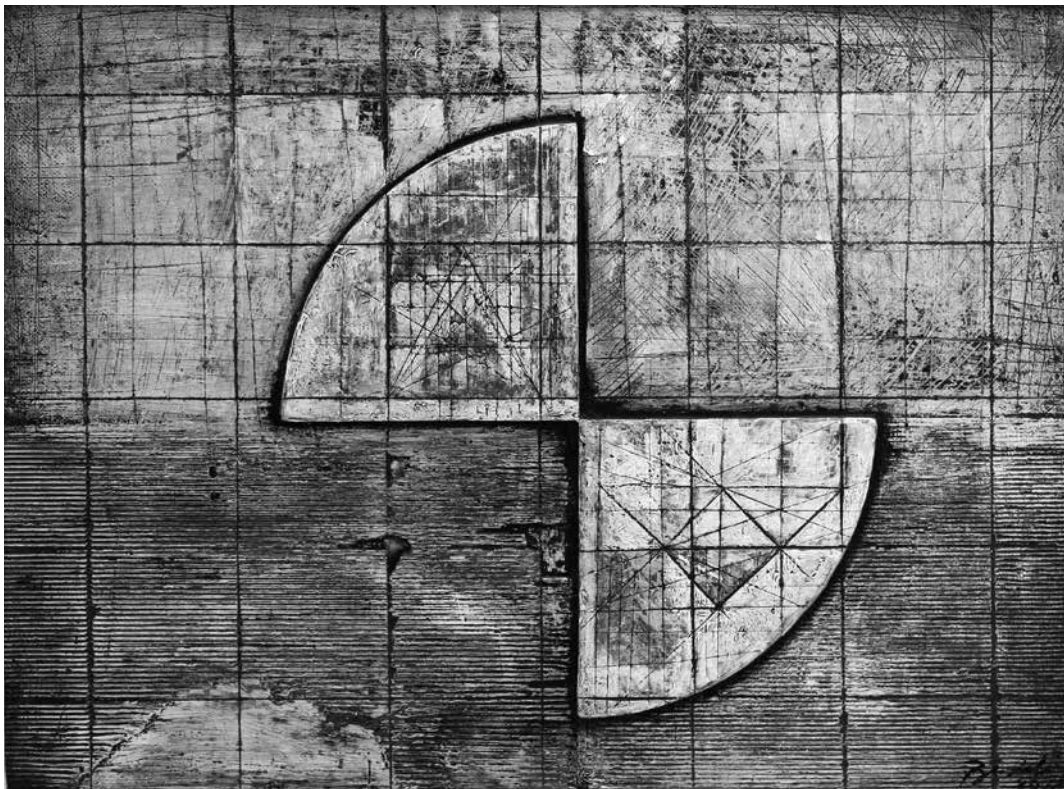
- Mi az, hogy csokoládét, asszonyom!?
- Cukorkát?
- A fenébe is, nem.
- Az úr krisnás, ugye?
- Heh?
- A Krisztus Hajnala Egyháztól vagy valami ilyesmi?
- Nem!
- Maga vak?
- Vak?
- Megsérült és gyógyszert akar venni?
- Elég, a kurva életbe!
- Micsoda?
- Ez egy rablótámadás, nem látja?
- Hol?
- Itt, a buszon.
- És akkor miért nem csinál valamit?
- Én?
- Hívja a rendőrséget?
- Ez az öregasszony bolond!
- Ki bolond?
- Drogos! Azonnal adja ide a táskáját!
- Nem értem.
- A pénzt, asszonyom.
- Nem kérek.
- Heh?
- Már mondtam, hogy nem kérek.
- Mit?
- Csokoládét.
- Csokoládét?
- Csokoládét akar nekem eladni, nemde?
- Milyen csokoládét, asszonyom!?
- Cukorkát?
- Nem, a francba!
- Az úr krisnás, ugye?
- Heh?
- A Krisztus Hajnala Egyháztól vagy valami ilyesmi?
- Nem!
- Maga vak?
- Vak?
- Megsérült és gyógyszert akar venni?
- Elég, a kurva életbe!
- Micsoda?
- Ez egy rablótámadás, nem látja?
- Hol?
- Itt, a buszon.
- És akkor miért nem csinál valamit?
- Én?
- Hívja a rendőrséget?
- Ez az öregasszony bolond!
- Ki bolond?
- Drogos! Azonnal adja ide a táskáját!
- Nem értem.

- A pénzét, asszonyom.
- Nem kérek.
- Heh?
- Már mondtam, hogy nem kérek.
- Mit?
- Csokoládét.
- Csokoládét?
- Csokoládét akar nekem eladni, nemde?
- Milyen csokoládét, asszonyom!?
- Cukorkát?

*Csigi Klaudia fordítása**

*A fordítók az ELTE BTK Brazil Tudományos Központ szervezésében megvalósuló műfordítói kurzus hallgatói.

BUDAHÁZI TIBOR: Elemek I. (Tűz, víz) – 2019

Izsó Zita

A másik ajtó

Azt hitték, csak szimulál,
nincs is semmi baja,
pedig több napja esett az eső,
mintha már nyálazta volna az ujját az ég,
hogy átlapozzon az élete felett.
A legkisebb gyerek talált rá.
Teljesen kétségbeesett, de egyedül nem tudott sírni,
olyan volt a fájdalom,
mint egy legalább két hangszerre írt fantázia.
Pedig most azonnal meg kell ölni a jövőre vonatkozó terveket,
mint a hátsó kertben a tyúkokat,
mielőtt a közeli erdő rókaí megéreznék a gazda halálát
és magukkal ragadnák mindegyiket.
A baromfiketrecek mögött
egy háromkerekű bicikli gurul le a domboldalon,
tehetetlen dühében a gyerek lökte le.
Egyre gyorsul, mint az évek előrehaladtával az élete.
De ő ezt nem látja. Mert már ott áll,
ahol nem egyetlen fényes alagút lesz majd előtte,
ahogy annyian hiszik,
hanem váratlanul nyílik majd meg több ezer ajtó,
akár egy hosszan tartó, képzelt betegség sebei.

Vérmérgezés

Az előtérben hallottuk,
hogy magában beszél.
Amikor beléptünk hozzá, elhallgatott,
visszabújtak a szájába a szavak,
mint a padló repedéseibe a bogarak.

A férje mindig kérte, ne beszéljen vele csúnyán,
de ő azzal védekezett, hogy a visszanyelt szavak
szétmarják a nyelőcsövet, mint a sósav.

A fiai körülugrálják.
Azt mondják, már egy ideje nem beszél.
De én tudom, hogy olyan, mint egy háborúba küldött anyahajó,
tőle indul minden
a veszekedések során az ő szavait ismétlik
és hozzá mennek vissza utánpótlásért,
ha már nem jut eszükbe semmi.

Műanyagszennyezés

Az lett a büntetése,
hogy összeszedje a műanyag szatyrokat az utcán.
Viccből a fejére húzza az egyik zacskót,
de nem a halálra gondol, hogy meddig lenne így elég a levegője,
hanem arra, hogy hányszor születhetne újjá,
hány újszülött tüdejét tölthetné meg első felsírásakor
a zacskóba szorult levegő.

Zacskóval a fején le nem bomló bűneire gondol.
Amik a legtovább megmaradnak belőle,
mint a halottakon a cipő gumi talpa,
amivel túl messzire jutottak,
oda, ahonnan talán már nincs visszaút.

Eszébe jut az apja.
Nem is ismerte, de tudja, mit tett.
Ezek a bűnök mélyen megmaradtak benne,
mint a szétroncsolódott műanyagkupakok és szatyrok darabjai
annak a halott madárfiókának a testében,
ami soha nem is találkozott az emberrel.

BUDAHÁZI TIBOR: Kiállítási enteriőr

Bene Zoltán

Isten, ítélet

– részlet az azonos című regényből, melyben Szórád Lőrinc Nápolyban találkozik Estával –

Az 1343. esztendő Karácsony havának utolsó napjaiban Kistapolcsányi Miklós uram titkára hívatta Lőrincet. Szokásához híven nem sokat kerülgette a forró kását. Amint a klerikus meghajtotta előtte a hátát, pattogó hangon rögvest kiadta az utasításait: a városfalon kívülre küldte Lőrincet, egy régi római villába.

– Egy nő él ott. Mégpedig a királyság számára fontos nő. Egészen pontosan fogalmazva: egy Damján testvér bizalmát élvező fehérszemély. Nem erkölcsös, ám annál hasznosabb. Meg kell ismerkedned vele. Úgy véljük, elérkezhet az idő, talán hamarabb is, mint üdvös lenne, amikor szükség lehet arra, hogy tudjatok egymásról.

A titkár mindössze ennyi magyarázattal szolgált.

Lőrinc nem igazán értette, mi lesz a dolga, sem azt, miért és kinek lehet fontos egy villában, elzárkózva élő nő. Azt azonban réges-régen megszokta már, hogy amikor Damján testvér, vagy az emberei utasítására cselekszik, úgysem látja át, miért kell megtennie, amire éppen utasítják; kérdezősködni pedig végképp hiábavaló. Néha azon tűnődött, vajon a köpcös barát és kiterjedt bizalmi hálózatának nálánál magasabb rangú tagjai vajon meg tudják-e okolni minden egyes lépésüket? Néha olyan érzése támadt, egyszer-egyszer csak azért küldenek valakit ide vagy oda, ilyen vagy olyan megbízással, mert nem jut eszükbe más, a cselekvés látszatával viszont fenn tartják a látszatát annak, hogy uralnak minden helyzetet. Kistapolcsányi uram titkára kivált olyan figurának tűnt számára, aki szeret fontoskodni és titokzatoskodni, és aki azért, hogy még nagyobb homályba burkolja mindazt, amivel megbízták, és aminek minden részletéről és mozgatórugóiról alkalmasint neki magának sincsenek egészen pontos ismeretei, sehová nem vezető szálakat szövöget a nagy történet amúgy is már-már átláthatatlan szövedékébe...

A tengerparti villa kopasz és örökzöld fák gyűrűjében állott, a sápadt téli Nap fényében olyanok tűntek, mint egy festmény valamelyik észak-itáliai kisváros templomának a falán. Lőrinc és Edömér pár percig itták magukba a kétségkívül szépséges látványt, mielőtt a villát övező falhoz léptettek volna. A kapu őrzője Kistapolcsányi-címet viselt a pajzsán.

– Az urad titkára küldött – mondta Lőrinc a köszöntés formáságai után.

– Esta asszonyhoz? – kacsintott a vitéz.

– A hölgyhöz, aki itt él – közölte Lőrinc tárgyilagosan.

– Magyarok nem szokták látogatni – vont a vállát a vitéz. – De téged ismerlek, láttalak a városban meg a Castel Nuovóban többször.

– Akkor talán engedj be bennünket – szólt közbe Edömér.

A legény félreállt, Lőrinc és a társa beléptettek a villa udvarára.

– Isten hozta kegyelmeteket! – köszönt rájuk Kunigunda a tornácról.

A hangja szívélyesen csengett. Edömér tetőtől talpig végigmérete a lányt.

– Nyilván nem te vagy a hölgy, aki itt él – állapította meg, majd, látván, miként borul el a lány arca, hozzátette:

– Te nem vagy talján.

– Esta asszony is Budáról jött – világosította föl Kunigunda az érkezőket. Arca újra barátságosan ragyogott feléjük. – Bár eredetileg itáliai születésű hölgy.

– Vártál bennünket? – firtatta Lőrinc.

– Igen.

– Megüzenték neked a jöttünket?

Kunigunda erre csak sejtelmesen mosolygott. Edömér a lovászfőura bízza a lovakat. Lőrinc közben alaposan körbenézett, észre is vette legott a galambdúcot. Hát így érintkeznek, állapította meg magában. Az avignoni követség híreit is galamb hozta.

Kunigunda bevezette őket az épületbe. Nem a legbenső szobába, csak egy szerényebb berendezésű, kisebb fogadóterembe érkeztek. Ott a szolgáló hellyel és borral kínálta őket. A villában meleg volt, bár Lőrinc sehol nem látott kályhát vagy kandallót. Eszébe ötlött, hogy olvasott valahol a rómaiak fűtési módszereiről, a terrakotta és réz csövekben vezetett melegvízről, de nem volt ideje mélyebben elmerülni az emlékezetében, mert amint megittak egy-egy kupával az aranylő, alig vizezett borból, Kunigunda megkérte Edömért, hogy kövesse, azzal mind a ketten elhagyták a helyiséget. Edömér morgott ugyan valamit a bajsza alatt, de Lőrinc leintette.

Lőrinc egyedül maradt. Enyhe szellő támadt, és a női parfümök súlyos illata egyszerre betöltötte a levegőt. Ezt határozottan nyomasztónak érezte. Aztán váratlanul egy vonzó odor szüremlett elő az illatszerek kipárolgásai mögül, akár homokon keresztül a tiszta ivóvíz. Ennek hatására Lőrinc kipottyant az időből, kipottyant a térből, és megmerevedett, akár egy kőszobor. Pár pillanat múltán a szeme elé ereszkedő substantia-ködből sudár, fiatal nő szépséges arca bontakozott elő, akárha egyenesen abból született volna, mint az ősrégi pogány szerelemisten, Vénusz, a tenger habjaiból. Az arcot széles, ragyogó mosoly szelte ketté. Az archoz test és végtagok tartoztak. A megkapó jelenséget mennyei dulce lengte körül, miként aranylő glória a szentek fejét. A nő mindkét oldalon finoman végigsimította a férfi arcát, ahogyan kicsiny gyermekekét szokták, s közben föl kacagott, csengőn, tisztán.

Lőrinc az érintéstől hirtelen magához tért, elnyílt ajkakkal, meredő szemmel bámulta Estát. Azonnal tudta, hogy ez az a nő, aki a látomásaiban szerepelt, ez az a nő, aki bekúszott az álmaiba és álmodozásaiba, ez az a nő, aki oly régóta uralja lelkének ismeretlen zugait. A fölismerés egyszersmind el is bizonytalanította: vajon valóban mindig látomások voltak, amikről azt hitte, hogy azok, és vajon tényleg minden alkalommal álmodott csupán, amikor ezt a nőt csodálta? Buda és Pádva sikátoraiban is önkívületben látta, káprázat gyanánt? Netán most is képzelődik? A szíve hevesebben kezdett verni, aztán egyik pillanatról a másikra annyira lelassult, hogy csaknem megállt. A tenyere izzadt, a nyelve a szájpadról távozott.

– Örülök, hogy megismerhetlek, Lőrinc úr – ült le mellé Esta. Könnyű selyemruhája szorosan tapadt a testére, kiemelve pazar alakját. – Hallottam már rólad közös ismerősünktől, bizonyos Nagy nevű, nyakigláb lovagtól. Azt mesélte, okos és ügyes férfiú vagy, bár többnyire mégis esetlennek és mulyának tűnsz.

A nő fölnevetett. Lőrinc képtelen volt válaszolni, a szája kiszáradt. Még arra sem maradt érkezése, hogy meggorrojon a lovagra, amiért ilyen képet festett róla.

– Azért ne aggódj, nem beszélünk ki a hátad mögött. Pár szót váltottunk csupán rólad azzal a fura fickóval.

– Én is furának tartom – nyögte Lőrinc rekedten, mivel mást nem tudott volna mondani, bármenyire is szeretett volna.

– Meghiszem azt! Nincs ember, aki ne tartaná annak.

– Kiténően beszélsz magyarul – bókolt Lőrinc sután. – Alig érezni a szavaid mögött az itáliai dallamot.

– Könnyen tanulok, barátom.

Esta újabb kupa bort töltött a vendégének, egyúttal magának is.

– Miért vagyok itt? – csúszott ki Lőrinc száján a kérdés. Egy szemvillansányi időre megkönyebbült, hogy csak ezt kérdezte, és nem azt a kérdést tette föl, ami igazán foglalkoztatta: hát tényleg csak most ismerjük meg egymást? Legszívesebben végignyúlt volna a kereveten, élvezte volna, hogy ugyanazt a levegőt szívja be, amit ez az isteni asszony, ugyanakkor rettegett is attól, hogy sokáig kell kettesben maradnia vele, és majd nem tud hallgatni mindarról, amiről, legbelül érezte, nem beszélhet.

– Mind a ketten a királyt szolgáljuk – nyújtotta át a kupát Lőrincnek Esta. – Lajos urat. És testvére, a nemes András herceg sorsában szintén szerepet játszhatunk mind a ketten. Én például tudom, hogy a Tarantóiak már nem állnak olyan közel Johannához, mint korábban álltak. De azt is tudom, hogy Johanna nem méltó a koronára. A viselkedése távolról sem tiszteletre méltó. Nekem elhiheted. És bármennyire is bízik a Szentatyában a felséges anyakirályné, én nem vennék mérget arra, hogy Johanna behódol neki, azaz a magyaroknak – a nő kortyolt egyet a borából. – Nektek, magyaroknak.

A pazar illat újabb hullámokban tört a férfira, szinte földöntötte.

- Johanna önfejű, nagyravágyó és kéjsóvár – szögezte le Esta.
- Honnan tudod, honnan ismered őt? – nyögte Lőrinc.
- Többektől, kedves barátom. Tarantói Lajostól, például. És másoktól, akik ugyancsak képtelenek hallgatni. Mellesleg a férfiak nagy része nem tudja tartani a száját. Legalábbis könnyű olyan helyzetet teremteni, amelyben megnyílnak. Titkot olyan egy férfira bízni, barátom, mintha a selyemkendőt szélben egy padra helyeznéd. Ezt jegyezd meg jól, hasznodra lehet.
- És miért mondd el mindezt nekem?
- Kistapolcsányi méltóságos úr titkára szerint rólad igen jó véleménnyel van a barát.
- Damján testvér?
- Igen, ő. Egyszer már megmentetted a királyi család életét is. Így mesélték nekem, és nincs semmi okom kételkedni a szavaikban.
- F fiatal voltam... a szerencse mellém szegődött...
- Most sem vagy még öreg – kacsintott rá Esta, és Lőrinc ettől úgy érezte, vasabronccsal szorítják össze a mellkasát láthatatlan kezek.
- Miért kellett eljönnöm hozzád? – makogta.
- Johanna egy kígyó – jelentette ki Esta. – Nem szabad megbízni benne. A fenséges anyakirályné azt gondolja, a Szentatya szava megszelídíti majd ezt a ribancot. De nem fogja. Tudnod kell, hogy a herceg élete veszélyben van.
- Honnan gondolod? – tette föl Lőrinc újra a kérdést. Ostobának érezte magát ettől.
- Megvannak a forrásaim, kedves barátom. Említettem már. Engedd meg nekem, hogy bővebben ne kelljen kifejtennem.

Lőrinc pironkodva fürkészte a nőt. Estát sosem zavarta, ha mustrálják, Lőrinc óvatos, lopott pillantásai viszont különös érzést keltettek benne. Nem feszélyezte a férfi érdeklődése, csak újszerű volt számára. Mintha nem azt az állatias vágyat érezné mögötte, amihez hozzászokott.

- Azért szerettem volna veled beszélni, hogy ezt elmondjam – mondta halkán. – Hogy tudd, és légy résen. Hogy tőlem tudd, mert én tudom a legjobban, hogy a baj közeleg.
- És miért gondolod, hogy én vagyok a megfelelő ember, akinek mindezt el kellett mondanod?

– habogott Lőrinc. – Van nálam nem egy alkalmasabb arra, hogy résen legyen...

Esta széles, bár, tőle szokatlanul, kissé bátortalan mosolyra húzta formás ajkait.

- De egyedül téged küldött ide Damján testvér azzal a feladattal, amivel.
- Magam sem tudom egészen pontosan, mi is volna az – sunyta le a fejét Lőrinc.
- Az a szerzetes belénk lát, úgy hiszem. Bár én is ismerem az embereket, barátom – Esta igyekezett magabiztosnak tűnni. – Még azt is jól tudom, miként olvassam ki a szavaikból mindazt, amit nem akarnak kimondani. Az a néhány mondat, amit közös ismerőseink, a barát és Nagy lovag elejtettek rólad, nekem elegendő. A személyes benyomásaim megerősítik a véleményüket.

Lőrinc, jobb híján, elfogadta, hogy ez a magyarázat. Mióta Zách töre elől megóvta a királyi család tagjait, olyan erő birtokosának tekintik egyesek, amely erő igazság szerint nem lakozik benne. S mintha nem csak a fizikai erejéről gondolnának többet, mint a valóság, de valamiféle megérzés képességét is tulajdonítanak neki, miáltal jókor képes jó helyen lenni. Pedig ebben bizonyosan tévednek, gondolta magában. Belekortyolt a borába.

Kinyílt az ajtó, Kunigunda bekísérte Edömért. Úgy tűnt, a látogatás véget ért. Esta úgy illant el mellőle, mintha soha ott sem lett volna. Az egyik pillanatban még érezte a jelenlétét, a következőben már csak a hült helyét látta. A mennyei odor azonban órákig az orrában maradt. Befészkelte magát, mint árva veréb a mellény elejébe.

- Nem múlik az arcodról a pír, úrfi – jegyezte meg Edömér a városkapunál. – Nagy hatást tett rád az a néember.

Lőrinc nem felelt.

- Kéjnőnek nézem – folytatta a kun. – Semmi esetre sem tisztességes asszonynak.

Lőrinc továbbra is hallgatott.

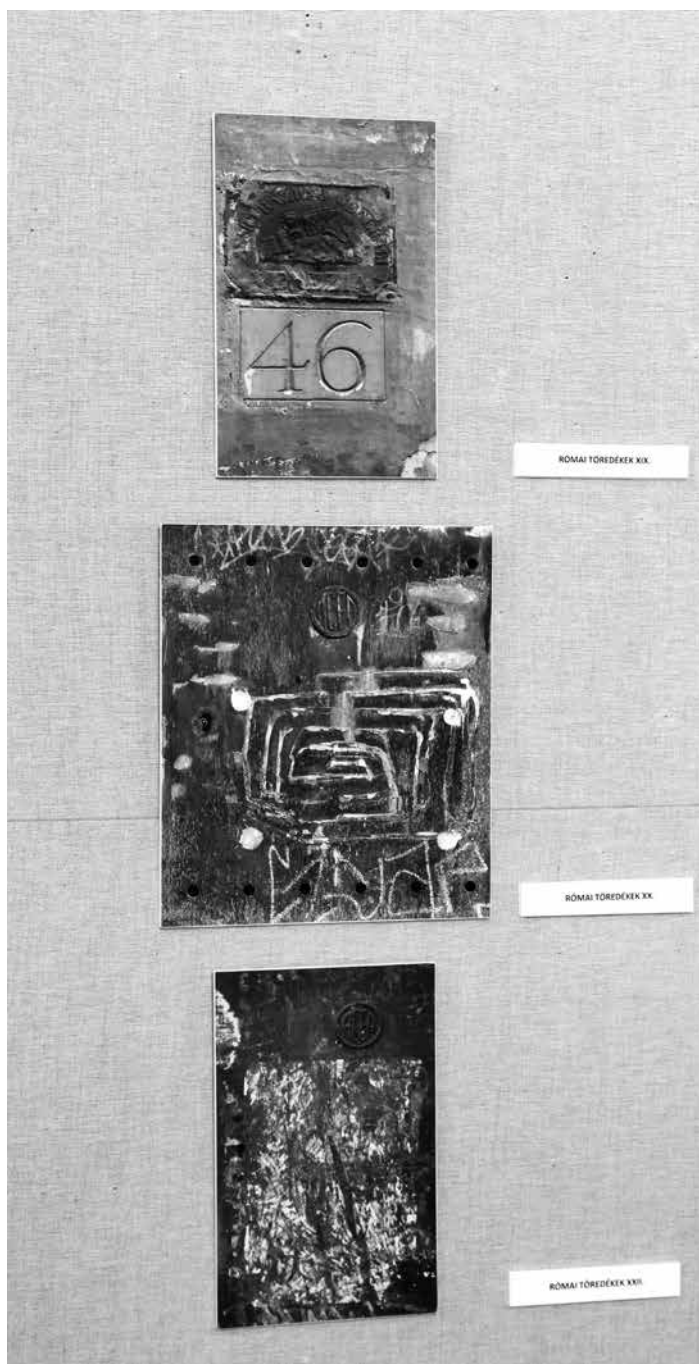
- Ha gondolod, lerészegedhetünk ma este, úrfi.

Lőrinc kurtán biccentett. Mintegy a beleegyezése jeléül. Azon töprengett közben, hogy amikor

Esta azt mondta, személyes benyomásai megerősítik a barát és a lovag róla alkotott véleményét, azzal vajon budai és páduai találkozásaira is utalt? Lehetséges, hogy azok nem csak pillanatokig tartottak, ahogyan az emlékeiben él, de hosszabb ideig? Talán még beszélgettek is? Csak valamiért kiesett az emlékezetéből minden, ami valójában történt?

– Le kell részegednünk ma este, Edömér – sóhajtott föl. – Nem látok más lehetőséget...

BUDAHÁZI TIBOR: Római töredékek XIX., XX., XXII. – 2019

Csabai László

A három kamerád

► háborús mesék Noz.

Martos őrnagy zászlóaljparancsnok a helyettesét ülteti a sofőr mellé. Maga az Opel Blitz vezetőfülkéje mögött áll. Ahová a fehér zászlót tűzték. Más nincs a platón. Egyedül övé itt felelősség, jó, ha ez az ellenségnek is nyilvánvaló. Utánuk jön hat „országos jármű”. Ez az egyszerű lovas szekér hivatalos elnevezése. Aztán következik a zászlóalj megmaradt hetven tisztese, honvédje. A szekerek lassan jönnek, mert igazodniuk kell a gyalogosokhoz, a teherautó is lassan döcög, mert igazodnia kell a szekerekhez. Itt-ott meg is áll bevárni őket.

Martos Endre a távolban Huszt várának romjait véli felfedezni. Eszébe jut a Kölcsey epigrama. Rossz előjelnek érzi. Pedig érettségien ezt húzta és dicséretet kapott az elemzéséért. „Hexameter plusz pentameter az distichon” – dörmögi most.

A falvacska neve: Nevetlenfalu. Először azt hitte, el van írva a térképen, de nem, tényleg így hívják. Közelednek hozzá. Semmi mozgás. Ez nem szokatlan. A lakosság fele nyugat felé menekül, a maradék pedig a tanyákra, a zsembékosokba. Legfeljebb a fiatal fiúk várják be az oroszokat, és azok a férfiak, akik tudnak ruszinul vagy legalább szlávos a nevük, esetleg ortodox vallásúak. Az oroszok (akik nagy része valójában kazah, kirgiz meg üzbég) ezekkel finomabban bánnak. Állítólag.

A teherautó befordul az első utcába. Ez egyik porta előtt, a csatornaparton szakadt női szoknya és ing. Martos felsóhajt. Bár borzalmas történéseket jeleznek ezek a ruhadarabok, egyúttal azt is, hogy itt a Vörös Hadsereg. Ami most jó. Legalábbis hinni kell benne. Ha már az ország vezetői így döntöttek.

Hetek óta mindenki a közlő kiugrásról-átállásról suttogott, amikor ma déli egy órakor Tavaszy rádióbemondó felolvasta a kormányzó nyilatkozatát, mégsem hitte senki. Tavaszy még kétszer felolvasta. Ekkor már elhitték. Ráadásul Martos megkapta Dálnoki Miklós vezérezredes személyes parancsát is az átállásra. Elmondta a tisztjeinek. Senki nem ellenkezett.

A főtér olyan, hogy lehetne bárhol az országban. Református templom és hozzá nagyon hasonló katolikus templom. Községháza. Sok nádfedeles hosszúház.

És üresség. Se oroszok, se helyiek.

Martos három felderítő csoportot jelöl ki. Feladatuk a nagyobb utcákat házanként bejárni, és ha bárkit találnak, azt a zászlóaljtzörshöz kísérni.

A csoportokat vezető őrmesterek berúgják a kapukat, bejárják a portát, s visszatérve mindannyiszor széttárlják a karjukat.

Martos parancsot ad, hogy üzemeljék be a gulyáságyút. Bableves főznek a szakácsok. Mint majd' minden nap.

Négy körül végre motorzúgást hallanak. Felkészülnek a fogadásra. Elöl áll Martos a fehér zászlóval. Megfordul fejében, hogy csak a zászlóalj egy részét kéne maga mellé állítani, a többieket kibiztosított fegyverrel fedezékbe rendelni, de nincs idő végrehajtani ezt a tervet, mert már elébük is vágódik egy W-152-es katonai személygépkocsi. Majd a nyomában öt teherautó. Mindegyik tankelhárító ágyút húz, és mindegyik raktere dugig van német katonákkal.

Martos kezéből kiesik a fehér zászló, ami semmit nem ér, mert elkapja a német parancsnok. Egy tányérsapkás, lehajtott fejű Waffen-SS tiszt. Vállapján két arany csillag. Standartenführer, ami a hagyományos hadseregek ezredesi rendfokozatának felel meg. Tehát rendfokozati előjáróra Martosnak. De ha csak egy nyomorult káplár lenne, akkor is ő lenne itt a főnök, mert a németek kutyába sem nézik a magyarokat, s ezt olyan nyíltan kimutatják, hogy a magyarok is

elkezdik kutyába sem nézni önmagukat. Ez a német tiszt is annyira biztos a dolgában, hogy csak int a magyar bakáknak, hova rakják egy kupacba a fegyvereiket. És azok oda rakják. A standartenführer elégedetten bólint. Előveszi pisztolyát, felhúzza, és Martos fejéhez emeli.

És ekkor végre egymás szemébe néznek.

– Endre! – mondja meglepődve a német.

– Felix! – mondja meglepődve a magyar.

Nincs lövés.

A dunai birodalomban uralkodik az idős Ferenc József, Magyarországon a nagy taktikus Tisza István, Ausztriában a parlamentet feloszlató Karl Stürgkh, Budapesten az államosítgató Bárczy István, Bécsben a nagy zsidófaló Karl Lueger helyett a már csak mérsékelten zsidófaló Richard Weiskirchner. Bécsújhelyen viszont nem politikus vagy politikai párt az úr. Hanem a Hadiakadémia.

„A három kamerád segíti egymást

Kenyerük zsoldjuk megosztják

Nincsen tőlük jobb barát

Becsapják, legyőzik a halált

A ha-ha-ha-ha-lált...

A ha-ha-ha-ha-lált...” – énekelte a három kamerád.

Felix Kärntner, a grazi likőrgyáros fia, Alexander (eredetileg Alexandru) Greanu, a nagyváradi román görögkatolikus parókus fia, és Martos Endre egy nyárligeti hivatalnok fia.

Félix és Endre utálhatnák egymást. Például '48 meg Világos miatt. De nem utálják. Mivel barátok. Alexander és Endre utálhatnák egymást. Erdély miatt. De nem utálják. Hanem honfitársaknak tartotják. És Félixet is. Mert barátok. És valóban honfitársak. Egy furcsa, de létező birodalom lakói. Melynek megtartása lesz majd a feladatuk. És bizonyosan készülnek is erre. Valahol tudat alatt. Mert az agyuk leginkább mégis a nők körül jár.

A gazdag bécsújhelyi polgárok rémálma egy elzüllött katonatiszt-vő. És álma egy délceg, nemességet kapó tábornok-vő. Az utóbbi ritkább, mégis sok polgárlányt megreszkíroznak a szülők.

Ingridet Alexander hódította meg. Előre bejelentkezés nélkül vizitálhatott nála, otthonától elkísérhette az aktuális bál helyszínére. A vonzalom kölcsönös volt.

– Nagy fába vágta a fejszéd te kis román! – figyelmeztette Ingrid sokszor Alexandert. – Én egy kapitális zsákmány vagyok. Apám gazdag, kikeresztelkedett zsidó, anyámnak legalább egy tucat katonatiszt rokona van. Én szép vagyok. A hajam olyan vöröses szőke, a bőröm olyan fehér, a szemem olyan kék, mint egy ősgermáné. És okos is vagyok. Meg tiszta. És nagyon tudok szeretni. Engem nagyon meg kell becsülni!

Alexander bólogatott. Minden szava igaz volt a lánynak. Még csak nem is túlzott.

– Gyere te kis román, táncoljunk. És vezess!

Alexander bemutatta barátainak Ingridet. Mindketten halálosan beleszerettek. Felix biztosította Alexandert, hogy megérti az érzéseit, és továbbra is feltétlen barátja marad, de mindezekről függetlenül meg fogja ölni. Hisz Ingrid kell neki. Nélküle nem élhet.

Mindhárman tudták, hogy ez nem üres beszéd.

Viszont mielőtt még Felix a főhrenwaldi párbajligetben pisztollyal megölhette volna Alexandert, Gavrilo Princip Szarajevóban egy pisztollyal orvul megölte Ferenc Ferdinándot és Chotek Zsófiát.

Alexander a szerb frontra került, Felix a galíciaira. Endre maradt az akadémián kiképzőtisztnek. Ingriddel együtt várták a két barát visszatérését. És közben Ingrid beleszeretett Endrébe. S mivel kéznél is volt, feleségül ment hozzá.

A Nevetlenfaluba bevonuló Felix nem a községházát, hanem az egyetlen mives épületet, a Grün féle Szent Anna gyógyszertárat jelölte ki szállásának. Két torony is hivalkodik ezen a pirosce-

repe épületen. S a tornyocskákon magyar zászlók. (Grün Ignác nagyon igyekezett bizonyítani nemzethűségét. A fellobogózáson túl még húsz mázsa gabonát és egy rakomány gyógy- és kötszert adományozott a Honvédségnek. Semmit nem ért el vele.)

– A katonák csak a parancsokat teljesítették. Minden felelősség az enyém! – mondja Endre Felixnek, mikor egyedül maradnak a patika-lakás nappalijában.

– Persze, hogy a tiéd. Az meg az enyém, hogy mit kezdek veled. Adjalak át a magyar tábori csendőrségnek? Vagy a magyar elhárításnak? Vagy a honvédkerület parancsnokságának? Vagy a Gestaponak? Vagy inkább főbe lövöd magad?

– Nem tudom. Kérek egy kis gondolkodási időt.

– Jó. Addig igyunk!

Rumot isznak, ami a Wehrmachtban a szokásos tisztí ital, és pálinkát, ami a Honvédségben. Felix örül, hogy barátjával még eltölthet egy kis időt. És persze, hogy Ingridről is hallhat. Endre megmutatja neki a fényképét. A nő, gyermek kezét fogva, égető szépségét anyaságával puhítva még szebb, mint a régi szép időkben. Felix nyel. Innia kell.

– Ingridnek nem volt gondja a származásával?

– Itt arról senki nem tud, hogy...

– Egy gyermeketek van?

– Igen. Ő is Endre. Bölcsészhallgató. Költőnek készül. Ingrid segít neki, javíztatja a verseit. Úgy megtanulta a nyelvünket, mintha magyarnak született volna.

– Tehát jó feleség.

– A legjobb a világon. Sajnálom, hogy ezt kell mondanom, de...

– Ne sajnálkozz! Ha már elvetted tőlem, legalább... legalább boldogan éljete!

– Te megnősültél?

– Nem volt rá időm. Meg folyton vándoroltam. Laktanyából laktanyába – mondja Felix, pedig azért nem szerzett magának asszonyt, mert mindegyik jelöltet Ingridhez hasonlított. – És... mégis... hogy telnek Ingrid napjai?

– Nyárligeten élünk. Innen száz kilométerre. Egy szép kertes villában. Ingrid vezeti a háztartást, dirigálja a cselédeket. Mint egy igazi tisztfeleség. Sokat jótékonykodik. A katolikus iskolát...

– És amikor magában van?

– Olvas. Rádiót hallgat. Újabban a belgrádi német slágeradót.

– Gyűjti még a bélyegeket?

– De még mennyire! Meg az üvegeket.

– Az üvegeket?

– A szép borosüvegeket. Meg a szódavizes palackokat. És az üvegvázákat.

– Furcsa – mondja Felix, pedig azt még nem is tudja, hogy Ingrid gyűjti az utcán talált tégladarabokat, madzagokat, elszáradt faleveleket is. Már tele van ezekkel a pince, és dührohamot kap, ha a férje ki akarja dobni a sok szemetet. A takarításkor összesepert port meg egy nagy zsákban raktározza. Ezen kívül folyton repedéseket keres a falon. Sokszor felébred éjjel, és kirohan, nehogy rádőljön a ház.

– Meglátogathatlak titeket? Ne félj, nem azért, hogy visszahódítsam.

– Szívesen látunk. De mégis, mikor?

– Majd, ha a rohadt németek végleg elbukják ezt a háborút.

– A rohadt németek? Hát te nem az vagy? – kérdi csodálkozva Martos Endre, mert a közvélekedés szerint az osztrák származású Wehrmacht és SS tiszték a legnémetebbek, legkegyetlenebbek. Bizonyítaniuk kell a poroszoknak.

– Az vagyok. De már nem sokáig. Ostmarkból újra Ausztria lesz.

A keveredő tömény szeszek vagy megmérgezik az italozót, vagy váratlan élvezettel ajándékozzák meg. Most a két barát számára visszatérnek a bécsújhelyi idők, amikor még nem volt Ingrid, de a remény egy Ingridre annál inkább. Vagyis három Ingridre. A három kamerád mindegyikének egyre.

És Félix már nem csak reménytelenül szerelmes a nőbe, de hálás is a sorsnak, amiért legalább annak boldog élete lehetett. S ezért hálás Endrének is. S már igazán csak annyit szeretne, hogy még egyszer láthassa Ingridet. Az otthonában. Hogy valóságosnak képzelhesse el utána. Aztán eszébe jut, hogy egy katonának csak a jelen pillanat a biztos. A holnap csak egy remény, amit egy eltévedt golyó, repesz vagy egy Sztálin-orgona nagyon is jól irányzott rakétája eltörölhet.

– Endre! Most azonnal elmegyünk hozzátok. Reggelre visszajövünk. És téged igazollak, hogy fedezékből, fegyverrel vártátok az oroszokat.

– Nem mehetünk. Mozog a front és...

De Felix hajthatatlan. Így a magyarnak el kell mondania az igazat. Hogy Ingrid a nagykallói elmeogyógyintézetben van. Nem bírták már elviselni otthon a rohamait. Sem a csendes örületét.

Felix elismétli magában Endre minden mondatát még kétszer. Aztán megkövült arccal bólint.

– Tehát nem vigyáztál Ingridre.

– Nem tudtam. Nem vigyáztam... eléggé.

– Tedd fel a kezed és kifelé!

Ekkor repülőgépzúgást hallanak egészen közélről.

Alexander Greanut '14-ben a szerb frontra vezényelték. Amikor '16 augusztusában a románok betörték a Monarchiába, átirányították az új, dél erdélyi frontra. Hadifogságba esett. És rögtön átállt az óvéihez. Mikor Falkenhayn visszafoglalta Erdélyt, újra hadifogságba esett. De sikerült elhitetnie a németekkel, hogy valójában felszabadult. Így régi rangjában újra tagja lehetett a k.u.k. hadseregnek. Egészen addig, míg ez a hadsereg és ez az állam meg nem szűnt létezni. Az elbocsátott Greanut a Román Királyság győztes armadája tárt karokkal fogadta. Greanu az új fegyvernemhez a légierőhöz került. Amikor a románok a németek oldalán beléptek a második világháborúba, már egy Heinkel III-es pilótája volt. Végigbombázta vele Nyugat Oroszországot és a Krímet. A '44 augusztusi átállás óta már a németeket és azok szövetségeseit bombázza.

Alexander Greanu Bukovina felől érkezik. Még meg-megremeg a keze, amikor orosz haditech-
nikát lát, beléivódott négy év alatt, hogy pusztítani kell mindent, ami szovjet. De azért észnél van.

Átrepüli a frontvonalat, amit lenn jól mutatnak a lövészárkok.

Vártak ma délben a bevetéssel, mert híre jött, hogy Horthy békét kér a Szovjettől. De aztán kiderült, hogy csúfosan megbukott a dolog. Indulhattak hát a repülők.

A front mögött az első falu fentről egy patkóhoz hasonlít. Lejjebb ereszti a gépet. Világosan látni a német teherautókat. Itt a lehetőség, hogy a bombáitól megszabaduljon és visszatérjen.

Az első tucat légiakna a fellobogózott patikába csapódik. A második a községházába.

A harmadik azonban a gépben reked, mert egy 88 milliméteres német légelhárító gépágyú telibe találja a román Heinkelt.

Nevetlenfalu híres a hatalmas fáiról. A Nagyszőlős felé vivő út elején egy százéves vadgesz-
tenye áll. Alatta egy fogadalmi kereszt, egy pléh Krisztus. Nyárliget felé. ha indul a vándor, alig veszi észre a Széppataky-kúriát, úgy körbeveszik a platánok. A főtéren egy kerek kutat takaró óriás vadkörtefa található. Talán itt volt már, amikor még nem is létezett a falu.

Ahol a temetői út befordul, egy szomorúfűz őrködik. Ágai a földig érnek. Még nem rejtenek semmit. De fognak. Mert itt lesz a három kamerád közös sírhelye.

Bubits Tünde

Bánat utca

► részlet egy készülő regényből

„Elmegyek meghalni. Bolond vagyok, de az halál sem az bolondnak,
sem az bölcsnek nem nyújtja békességnek frigyét avagy szegődségét,
de mind egyetemben elmennek az halálra.”
(Haláltánc – Példák Könyve)

Johannes der Goldmund a Bánat utca 3-ból

A két lelkes ügyintéző, fiatalos, nyugdíjas hölgy bizakodva nyitotta ki a Bánat utca 2 szám kiskapuját, és lendületes léptekkel igyekeztek a szemben lévő szomszéd házhoz. A kerítésnél megálltak, körbenéztek, látnak-e mozgást a ház körül. De senki sem mozdult, 10 órára süttött a nap, a két közepes termetű drótszőrű, nem túl bizalomgerjesztő kutya is kiterült a kapu mögött, lustán pillogtak az utcán állókra.

– Hát ezek meg lehet, hogy a városba mentek, bár ma nincs piacnap, itthon szoktak lenni ilyenkor.

– Csengessünk, Pirike, mert még sok helyre kell mennünk, ha komolyan gondoljuk ezt a dolgot.

– Nézd má', a kutyák is csak döglenek itt. Menjetek, szóljatok a gazdátoknak. Rám se retyerutya, hülye dögök, inkább csengetek akkor.

Azzal Pirike kétszer megnyomta a csengőt. A két kutya megemelte a fejét, de úgy döntöttek, ezt nem kell ma komolyan venni, ismerték a két asszony szagát. Maris lassan nyikorgatta a ház ajtaját, valamit nyammogott, cuppogtatott, mint aki főzés közben folyamatosan ellenőrzi a félkész ételt, aztán mire dél lesz, már nem fér bele több, s fájdalmas arccal közli ebédkor, hogy ma sincs étvágya, olyan rossz a gyomra. Tehát nyammogva köszöntötte az érkezőket.

– Szervusztok lányok, gyertek be.

– Szervusz, Maris, nem akarunk ám zavarni, csak valamit mégis meg kell beszélünk itt az utcában történekről.

– Szervusz, Maris, mit főzöl, olyan jó kis szagok jönnek ki: tésztát sütsz?

– Ja, jönnek a gyerekek a hétvégén, aztán gondoltam, csinállok egy kis diós kevertet, annak darálom a diót, meg megsült már a sörkifli, azt meg a János szereti, jól jön a fröccs mellé, fölszívja, nem kukul meg olyan gyorsan. Na, Patiszon, Padlízán, menjetek már odébb! – toppantott egyet a két kutya között, de azok a falkában feljebb valónak érezték magukat, úgyhogy maradtak ott, ahol voltak.

– Nem kell félni tőlük, nem bántanak ezek senkit, utcai vegyes mind a kettő, a János szedte őket össze. Na, gyertek már be, ne álljatok ott kint!

A két nő átlépett a két kutyán, Pirike morgott valamit magában harapásról meg bűdös dögökről, de végül bekeveredtek a házba.

– A János nincs itthon?

– Dehogynem, valahol a kertben bütyköl valamit. Ennek mindig csinálni kell valamit, amióta lenyugdíjazták, meg pláne. Ha rájön a dili, a mehetnék, úgysem állítom meg. Jobb, ha a gyógyszer meg be sem szedi, mert ráiszik, aztán meg tiszta süsüge lesz, káromkodik, mint a záporosó. Hát mondjátok meg, mit csináljak vele? Járja az utcákat, aztán összevesz minden csekmetet, aztán meg elhordja, mindenkire rátukmálja. Miért kellett ennek megbolondulni? Nincs elég baj ebben a világban!

– Hát éppen ez az, Maris, ezért jöttünk! Tudod, szegény szomszédnak, az Editkének meghalt a fia Pesten rákban, ma hozzák haza a hamvakat.

– Maris, az anyádhétszentségit, ide rakod ezt a szaros vödröt az utamba, fölruáglak veled együtt, mint a bolondgombát!

Az utca régi lakói a volt területi képviselőjüket aranszajú szent Jánosnak hívták, mert vég nélkül tudott káromkodni, ha ivott egyet, aztán meg, ha elég töltés volt benne, dadogva, mondanójának többször nekifutva megszakított bármilyen létező vagy nem létező dolgot. A benne lévő nyomás hatására kínaiul is tudott, sőt annak mandarin nyelvjárását is birtokolta, legalább is ezt mondták az utcabeliek ilyenkor: a János megint mandarinul beszél - ez amolyan szófordulat volt, amit máshol nem értettek. Egyetemet végzett, de senki nem tudta, mikor és melyik szakon, de nem is volt jelentősége. Szerették az itteniek, mert segített bárkinek, cserében viszont órákig képes volt magyarázni bármiről. Mackós természetével az utca látványosságának számított. A hivatalból elbocsájtották, mert egy szép napon nem ment be többet, ellenben az utcákat kezdte járni, becsengetett mindenhová, és összevásárolt mindenféle kacatot, amivel azután egy utcával odébb házalni kezdett. Erre különös magyarázatot, elméletet gyártott. Felesége unszolására orvoshoz fordult, aki kezdetben gyógyszerezni kezdte, de siralmas zombiállapotba került, így aztán inkább úgy döntöttek, hagyják a maga medrébe folyni ezt a különös örületet, tekintettel eddigi munkájára inkább nyugdíjazzák idő előtt.

– Hallod, Maris, hol vagy, a bánatnak kellett neked azt a vödört az utamba raknod! – betoppant a konyhába, mert oda hívta a háziasszony a vendégeket. A helyiségben szent káosz uralkodott, sem rend, sem tisztaság nem volt jellemző, de ez egyikőjüket sem zavarta, nem volt rajtuk olvasószemüveg, így aztán nem is látták az apró részleteket. János felhúzott szemöldökkel nézett a két nőre, aki jól ismerte, tudta, most komoly filozófiai kurzus következik. A szék mögül egy régi vasalót vett elő.

– Adjonisten, szomszédasszony! Venni akarnak valamit vagy eladni? Nézzék, tegnap vettem ezt a vasalót a másik utcában, igazi békebeli jószág! Látják, itt kinyitom, aztán középre beteszem a paraszt, aztán mehet is a vasalás. Persze hőfokot, azt nem lehet rajt állítani, de egy vizes törölközővel nem ég meg a ruha. Ha nem lesz áram, látják, akkor is működik, megoldja a problémát. Ha van parázs a kandallóból, akkor nincs semmi probléma.

– Jó napot, János! Hát ilyen nekem is van a pincében, az öreganyámé volt, sajnáltam kidobni.
– Adja el, megveszem, mennyit kér érte?
– Hát nem tudom, ezen nem gondolkodtam.
– János, hagyd ezt már, nem ezért jöttek a lányok.
– Hát pedig ezen el kell gondolkodni. Az emberek el vannak kényelmesedve, azt hiszik, örökké tart ez a korszak. De én tanulmányoztam, olvastam a neten, hogy ennek az időszaknak meg vannak számlálva a napjai. Az emberek elkényelmesedtek, régen volt háború, elfelejtették, mi az igazi kiszolgáltatottság. Egymással is csak telefonon vagy interneten beszélgetnek. De azt folyamatosan csinálják. Hát kérdezem én: miért beszélnek ennyit, mi mondanivalója van ennek a sok embernek? Nézzék csak meg! Menjenek a városra végig, aztán az utcán látják, hogy mindenkinek ott a fülén a telefon. Agydaganatot kapnak ettől a sok hullámtól. De kérdem én, miért kell ennyit beszélni, mi a mondanivalója ennek a sok embernek? Kinek, mit beszélnek folyton? Itt az utcában is, nézzék csak meg: tolja a babakocsit az anyuka innen, a 17-ből, aztán telefonál. A gyerek meg elöl ül, az anyját sem látja, az meg csak beszél. Aztán meg az apja tolja, de az is ugyanazt csinálja, melegíti a fülén a telefont. Miért kell ennyit beszélni, kérdem én, minek?

– Hát én nem tudom, gondolom, sok az elintéznivalója vagy ilyesmi. Ha az én unokám jön ebédre, az is csak a telefonját nyomkodja, kérdezem, mit csinálsz kisfiam, aszongya, fészbukozok. Ilyen világ van.

– Ez az, kérem, én hallgattam egy előadást a Kossuth rádióban, hogy japán tudósok megállapították, hogy ez a modern kurkászás.

– Hogy micsoda?

– Kurkászás. Amit a majmok csinálnak, hogy ülnek egymás mögött, aztán egymás bundáját vakarásszák, ez dönti el, kinek hol a helye a közösségben, ki ki mögött ülhet. Nakérem, ez a telefonálás is ilyen, ki kit hívhat fel, vagy üzenhet neki, mennyit, hogyan beszél, ez az új társadalmi rend, falkatörvény. Most ezen el lehet gondolkodni, hogy az ember is egy állat valahol, ugye. Az ősember is csoportban vadászott, vagyis falkában, hordában. Na, akkor erről van szó.

A három asszony meglepetten állt a konyha közepén, elgondolkodtak a hallottakon, pittyentettek egyet a szájukkal jelezve, hogy végül is igazza van a szónoknak.

– De akkor adja el nekem a vasalóját, akkor kettővel házalok, az jobb lesz, nagyobb lesz a kínálat, nagyobb lesz a siker. Mert látják ez az igazi kommunikáció, közvetlenül kell érintkezni, szemébe kell nézni a másíknak, hogy adja vagy nem adja, és akkor alkudni kell, többet mond, én meg kevesebbet, aztán valahol kettő között lesz az igazság, hogy mindenki enged a magáéból, ez a valódi demokrácia, igazi összjáték, mert ez az igazi emberi kapcsolat, szembe babám! Na, adja el, vagy cseréljünk, tegnap kaptam egy szép kis rézmozsarat, azzal lehet borsot törni. Hova is tettem?

– Fejezd már be, János, az istenszerelmére! Nem ezért jöttek a lányok!

– Nem? Hát akkor miért jöttek? Mit akarnak?

– Na, tényleg! Érdekes, amit beszél, János, de most arról van szó, hogy meghalt a szomszéd Editkének a fia, szörnyű tragédia, harminc éves sem volt, itt hagyott egy szegény árva gyereket, borzalmas fájdalom lehet ez nekik, az egész családnak.

– Rettenetes, és mikor lesz a temetés?

– Na, éppen ez az, hogy ezt nem tudjuk, de az biztos, hogy Pesten halt meg, elhamvasztatták, így könnyebben hozzák haza, aztán ma este 6-kor érkeznek Pestről a hamvakkal, telefonon beszéltem Editkével, tőle tudom.

– Nincs borzasztóbb, mint gyereket temetni, szegény Editke, hogyan is bírja ki, milyen rákja volt szegény fiúnak? És te jól vagy, Ildikém?

– Lekopogom, nincs már semmi bajom, félévente kell mennem kontrollra. A rák nem válogat, nekem szerencsém volt, időben elkapta az orvos a bajt, segített a kemó, a hajam is kinőtt már, nem szeretném újra csinálni az egészet. A szegény fiúnak nem volt ilyen szerencséje, későn vették észre, hogy baj van, már áttétes volt, nem tudtak mit csinálni, pár hónap alatt elvitte ez a borzalmas kór. Senki nem lehet nyugodtan, ki tudja, mitől van, régen csak az öregeket vitte el, most meg, mondják, egyre több fiataalt is érint.

– Jaja, szerencséd volt, a menyed is melléd állt, látod, jó a család ilyenkor, kell a segítség.

– Hát szegény Editke, mit élhet át, borzalmas, olyan jóra való asszony, nem ezt érdemelte.

– Éppen ezért jöttünk. Azt szervezzük itt a Pirikével, hogy végigjárjuk az utcát, aztán mivel nem tudjuk, hogy hol, mikor temetik, itt este összegyűlünk a házuk előtt, aztán megvárjuk Editkéet, hogy részvétet nyilvánítsunk, szép összefogás lenne, nekem is jólesne, hogy rendes az utca, hogy törődünk egymással.

– Ma este?

– Ma este, ha gondoljátok, gyertek ki a ház elé. Mégis együtt építkeztünk itt annak idején, a gyerekek együtt jártak iskolába, ismerik egymást.

Aranyszájú szent János a hosszú hallgatás után szólásra nyitotta a száját:

– A kurvamindenségit, ezek a mocskos gyógyszergyárosok! Mindenhol azt hallani, hogy rég megvan már a rák ellenszere, aztán a gyógyszergyárak visszatartják, mert akkor ki veszi meg azt a sok vacakot, ilyen-olyan vitamint. Szart sem ér egyik sem. Vissza kell térni a természetes dolgokhoz. Azért adok-veszek én is, nem telefonálni kell, hanem közvetlen kontaktusban maradni, beszélgetni. Természetes ételeket kell enni: zsíros deszkát hagymával, a régiek is azt ették, nem is fáj a gyomruk, nem szabad azt a sok génmanipulált élelmiszert, műanyagot zabálni. A Lajos barátomnak például jó ismerőse a boncmester, aztán azt mondta neki, hogy nem bomlanak már a proszektúrán úgy a hullák, mert tele vannak tartósítószerrel, azokat tömjük magunkba. Hát régen elmentem a Pista boltjába tejfölért, aztán mebuggyant egy hét alatt, most meg 3 hónapja áll a hűtőben, aztán olyan, mint amikor megvettem. Hát akkor az miből van, kérdezem én, miből? A gyógyszergyárosok meg az élelmiszergyárosok meg a média összefogott, hogy sok beteget csináljanak, mert abból sok pénz van! Szarházi haszonleső mind! Azok biztos nem ezt eszik, csak válogatott minőségű terméket.

– Na, de, most akkor arról van szó, hogy mi este 6-kor kint leszünk az utcán, gyertek ti is, ha tudtok.

– Szegény Editkét sajnáljuk, hát persze, hogy ott leszünk! János, vidd onnan azt a két kutyát, hát ki akarnak menni a lányok!

– Úgy van, megyünk tovább, még hosszú az utca, aztán a többieknek is szólni akarunk, aki úgy gondolja, az jöjjön ki. Legalább is, akik ismerték őket, mert hát sok házat eladtak már, mi sem ismerünk rendesen mindenkit. Itt van ez a tetoválógyerek, hát kik járnak hozzá? Csupa alvilági alak, csak nézi az ember, miket pingáltatnak magukra. Halálfejet, nem értem, miért jó az? Mint egy kriptadisz. De most akkor szerintetek szóljunk neki vagy ne szóljunk? olyan különös népek azok.

– Ja, ja, hát az én unokám is meg van bolondulva ezért a tetoválásért, megmondtam az apjának, ilyenre minek pénzt adni, csömölletes koponyát akar az is. Valami szép rózsát festetne magára, de nem, az nem kell.

– Én nem tudom, csak látom, milyen kocsikkal furikáznak, hát miből telik ezeknek erre? Biztos nem kapálással szerzik azt a sok pénzt. Meg itt van a Halál bácsi is! Ahhoz is elmentek? Vigyázatok vele, mert hallani róla ezt-azt. Én be nem mennék hozzá, az biztos. Hát vegyetek ebből a kifliből, meg sem kínáltad a lányokat, János egy kis fröccsel! Hol a szóda, már megint hova tetted?

– Jaj, nem kérünk semmit, meleg van, fejbe vág az a fröccs, meg sokat is időztünk nálatok! Este találkozunk! Szervusztok!

– Pedig éppen ezt mondtam, hogy természetes italokat kell inni, nem olyan műanyag lónyálakat, hanem egy jó hideg kisfröccsöt, Pirike, látom, hogy szomjas, na, ne kéresse magát! Töltök magának egyet. Egészségére!

Aranyszájú szent János már öntötte is az üvegből a bort, meg hozta a szódásüveget, aztán messziről spriccelte a vizet a pohárba. Pirikét nem kellett sokáig győzködni, felhajtotta a folyadékot, aztán kezébe vett egy kiflit, és Ildikó után iramodott, aki a kapu előtt várta már, hogy folytassák szent és különös küldetésüket.

Ahogy kiléptek a kapun, János folytatta a szentségelést:

– Akurvaanyját ennek a sok betegségnek, ebben az utcában nincs már ház, hogy valaki föl ne dobta volna a talpát így vagy úgy! Régen nem volt ennyi baj, amikor ideköltöztünk, együtt építkeztünk kalákában, segítettünk egymásnak, ahol tudtunk. Senkinek nem volt semmije, aztán így volt jó. Most bezzeg minden van, csak egészség nincs. El van ez baszva valahol, kurvavilág van, megmondta az anyám, mennyire igaza volt. Robbogatnak a fejünk fölött, meg ez a sok repülő eregeti a káros anyagokat ránk, mi meg csak hagyjuk magunkat, mint egy rossz kurva.

– Ne morogjál már folyton, hát te se vagy normális, minek vetted meg azt a rozzant vasalót? Gondolj bele, legalább minket elkerül ez a borzalmas rák, csak a bajt hallani mindenfele.

– Hát aztán mi meg mit fogunk este ott csinálni, te Maris? Vigyázzba állunk? Vagy kornyikálunk? Vagy most ez mire jó, ezt nem értem meg, ez a sok külföldi divat, parádé. Melyik filmből, tévéből vettek ilyen?

– Szegény Ildikó jót akar, most menekült a halál torkából, jót akar szegény Editkének.

– Jót akar, jót akar, a pokolba vezető út is jószándékkal van kirakva! Nade, én mondjuk, hasonló helyzetben nem szeretnék egy ilyen utcafesztivált, most hazajönnek, aztán mit mondjon? A temetés, az más, annak megvan a rendje. Én még ilyen nem láttam.

– Ne akadékoskodj folyton, mindenki ott lesz, akkor nekünk is ott kell lenni. Most ennyit igazán meg lehet tenni.

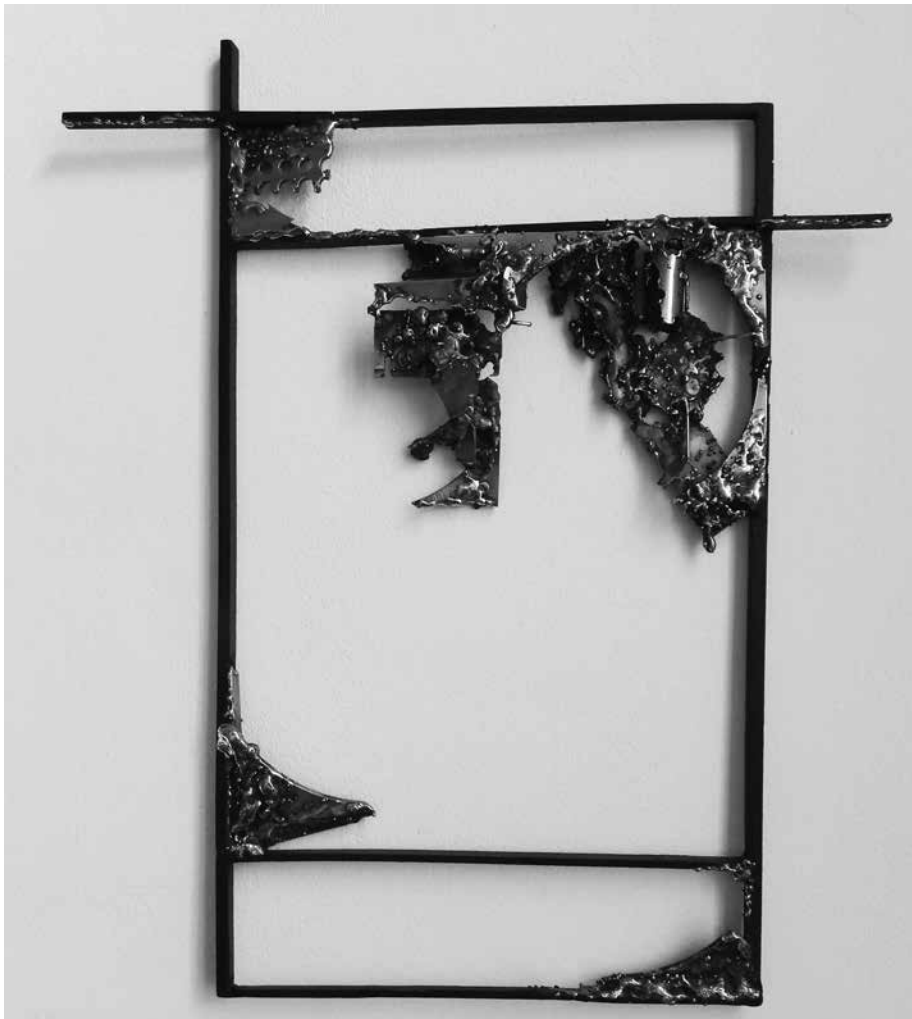
– Jól van, de akkor kiviszem a vasalót, hátha valakinek kell, meg azt a csinos kis mozsarat.

– Azt biztos, hogy nem! Akkor ki se gyere, ég a pofám miattad, miért kell ezt neked csinálni, nem vagy normális, János.

– Én? Éppen, hogy én vagyok egyedül normális, hát nem látod, Maris? Mindenki el van billenve, gépek mozgatnak lassan bennünket, lenyomoznak, adatot szolgáltatnak, átveszik a robotok az uralmat, meg kell ezt akadályozni, vissza kell térni az emberi dolgokhoz. Fröccsöt kell inni, nem kólát, zsírt, hagymát enni, emberi módon viselkedni egymással, de az nem azt jelenti, hogy ilyen mondva csinált fesztiválokat tartunk. Szüreti bált meg tollfosztást, ilyeneket kell, az normális. De ilyen már ki hallott, hogy halotti felvonulást tartunk!

És lassan, de biztosan elindult a Bánat utca 3-ban a verkli, aranszájú szent János tovább ontotta a szép magyar kifejezéseket, és bár megrendítette a haláleset, és nem fért a fejébe ez az újkeletű divat, mégis csak nagyszerű lehetőséget látott arra, hogy tovább üzleteljen, és elméleteit továbbsszője, azokat értő közönség előtt megvitassa, és új gazdát reméljen a nemrégiben összegyűjtött holmiknak, esetleg újakra tegyen szert.

HORVÁTH LÁSZLÓ: Formázott – 2019

Juhász Kristóf

A tékozló fiú és a pszichiátria

„Útra kelek, hazamegyek apámhoz és megvallom:
Apám, vétkeztem az ég ellen és teellened.
Arra, hogy fiadnak nevezd, már nem vagyok méltó,
csak béreseid közé fogadj be.
Csakugyan útra kelt és visszatért apjához.
Apja már messziről meglátta és megesett rajta a szíve.
Eléje sietett, a nyakába borult és megcsókolta.”
Lukács evangéliuma

„Nem szabad elfelejteni, hogy a gyerek fejében nincsen rend.
A rendet nekünk kívülről kell biztosítani.
Ez a rend fog beépülni a gyerekbe.
Ha mi darabokra esünk, a gyerek atomjaira hullik.”
dr. László Zsuzsa: Az örökmozgó gyerek

Mikor a tékozló fiút már hatszázhatvanötödszörré vitte be a mentő, a rendőr, a tűzoltó és a katoná a pszichiátriára, mert már azt is eltékozlta, amit csak az utána következő hétszázhatvanhatodik nemzedék gyarapított volna össze, az apja megelégtelt a dolgot. Nem mintha hirtelen haragú lett volna az öreg, csak nem szerette ismételni magát, amit pedig az utóbbi száz évben gyakran meg kellett tennie, mert mindig más doktor volt ügyeletben a pszichiátrián.

Annyiszor elmondta már a jó kirurgusoknak, nővéreknek, testvéreknek, lélekbonyolítóknak, és poszfürkészeknek, hogy a tékozló fiú egyrészt azért tékozol, mert fiú, másrészt azért, mert nem bírja a determinációt, a civilizációt, a pubertást, és a feszültséget, de annyiszor elmondta, hogy egészen kipállott tőle a szája. Márpedig a pállott szájú apa olyan, mint az eltévedt atlantiszi.

Mire egyébként a dolog idáig fajult, a tékozló fiú számtalanszor megbánta, megölelte, megcsókolta, mert még abból sem adtak neki, amit a sertések ettek, és aztán a kedvéért hízott ökröt, és lábára sarut, mert elveszett és megkerült, és aztán boldogan ettek, amíg rá nem jött megint az idegbaj, mert sajnos a bibliai példázatok szereplői sem tudnak lakatlan szigeten gyereket nevelni, hogy az allegorikus alakokról már ne is beszéljünk.

A szerencsétlen apja meg már nem látott a cőresztől a nagy tékozlásban, pedig olyan erősen meresztette a szemét, hogy még az Isten is megsegítette benne, hátha végre észreveszi, amit néz. Vette is a nyomorult, csak nem tudott vele mit kezdeni, mert közben valahogy le kellett írnia a tékozló fiú történetét, nehogy így járjon a többi is, aki majd utána jön.

De azért, amikor a nagy munkát félbehagyva ott állt a pszichiátria várótermében immár a hatszázhatvanötödik alkalommal, a nemes fájdalom, honfibú, hitbú és méltatlankodás egész újfajta csermelyekké csobbant dúlt ajakán:

– Hogy a tézstafaszú, kankókőpönyeges, ázalékszerű, cserépséggű, bukolicus kurvaördög mártogassa a piskótáját annak a harmadik szemébe, aki éber tudattal fönntartja ezt az egész méltatlan, ótvaros, kisszerű penetráciát! Mert elismerem, hogy szép ez a civilizáció, bizony legalább olyan esztétikus és hasznos, mint a csoportos nemi erőszak, de azért, aki a pubertáskort, a nukleáris család traumatizáló hatását, a szórakoztató elektronikai szabadpiacot, meg az iskolai kiközösítő osztályközösség csoportdinamikáját kitalálta, azzal azért szívesen megetetnék egy közepes méretű, XVI. századi exorcista kézikönyvet, hogy a kaflaszemű kágyilló másszon a pofájára az összes lélekkurvának immáron!

Jól tudta ugyanis az öreg, hogy a tékozló fiú folyamatos, szaggatott, bipoláris, vagy épp rohamzerű tékozlása pusztán annak a visszatükröződése, ami az érzékeny süvölvény lelkébe beleáramlik az úgynevezett valóságból, amit részint szilícium-völgyi digitális tömeggyilkosok, részint

független, nemzetközi, feminista, vegán vadásztársaságok találtak ki, vagyis olyan némberek, akik interneten rendelnek, majd 300D-nyomtatóval nyomtatnak maguknak orgazmust, és kizárólag növényevő növényekkel táplálkoznak. A tékozló fiú még pont nem tartozott a markchild-generációhoz, minek tagjai az in utero marketingen, azaz méhen belüli reklámokon nőttek föl, de így is megkapta már kiskorában a mozirendszert, meg a simogatót a szorgalmas, karácsonyi rokonoktól, hogy a csonka család kollektív eksztázisban élhesse meg a posztmodern, digitális ember pedagógiaelméleti csúcsexistenciáját, miszerint ha elég kütyüt pakolunk egy fejlődő szervezet, intellektus, szellemi entitás köré, akkor egyáltalán nem fogja zavarni fogyasztásunkat a fejlődésével (legfeljebb a tékozlásával, de ez már retrográd gondolat – ne álljunk ellent a haladó eszméknek!).

A tékozló fiú épp a nemzetközi pszichiátriai konzíliumnak ordította magánkívül azoknak a telefonos játékoknak az örökélet-kódjait, amiket még ezek birtokában sem sikerült megnyernie. A pszichiátriai konzílium szorgalmasan gépelt és jegyzetelt, hogy ne maradjanak le a legújabb civilizációs neurózis egyetlen morzsájáról sem. Hallotta ezt az apja, és tudta, hogy nem tudják, mit cselekszenek, ezért el is szégyellte magát előbbi átkozódásáért, és inkább könyörögni kezdett:

– Urunk, hatalmas Istenünk! Hálát adunk neked, amiért idáig elvezettél bennünket, s felénk fordítottad orcádat a bajban. Lásd gyöngye szívünket, Atyánk: nekünk minden pillanatunkban készen kéne állnunk a találkozásra Veled, minden percünkben a Te dicsőségedre és örök üdvödre kéne munkálkodnunk ebben a siralomvölgyben, mégis eltakarják szemünk elől a Te fényességedet a gonoszság és kísértés iszonyú képei, a Te teremtésednek ezek a torzképei, amikkel az ördög fertőzi ezt a világot. Világosítsd meg ezért elménket, Istenünk, erősítsd meg lelkünket, hogy gyöngeségünk ne tudják kihasználni kompjutereink, telefonjaink, interneteink, és belépőkódjaink, hanem csak a Te ragyogással és irgalmaddal teljen el szívünk, a Szentlélekkel meg a tudatunk. De ha úgy látod jónak lelkünk üdvösségéért, hogy elveszünk a harcban, hogy minket is elsodorjanak a fogyasztók és konzumidióták iszonyú hordái, add, hogy akaratodban békén megnyugodva, sőt, parancsodat megköszönve hajtsuk örök álomra fejünket, s nyisd meg lelkünk előtt ragyogó országodat, hogy fennszóval dicsérve nagyságodat, bemenjünk Hozzád s vigadozva boruljunk Eléd, Jézus Krisztus és az Ő Anyja elé, örökké áldva Téged. Ámen.

– Úgyse hiszek ebben apa, dögölj meg, dögöljön meg Jézus is, meg az összes hülye! Mindenkit kinyírok! - rontott ki a váróterembe pszichotikus rohamának teljes díszében a tékozló fiú, mert a pszichológiai konzílium a nagy jegyzetelésben elfelejtett szólni az ápolóknak, hogy vége az ebédszünetnek. A fiú érzékenyebb volt, mint egy légelementál: minden falon, ajtón, és záron át megérezte, hogy apja épp bizonytalan, reményvesztett, határozott, boldog, vagy ihletett. És ennek megfelelően reagált annak a játékprogramnak a kódjával, ami épp a legnagyobb kísértést jelentette apjának. A kísértők az elmúlt évszázadokban pontosan úgy viselkedtek, ahogy dr. Rudolf Steiner is tanította abban a sötét kultúrkorszakban, amelyikben sajnos csak kevés pszichológus értette őt meg: kiváló edzőmestereként addig csalták a fiú ajkára a káromkodást és gyalázkodást, míg az apa megszokta. Állt imbolyogva, mint világfa a teremtés másnapján, fapofával, csak a szemöldökét húzta föl néha, mikor egy új, érdekesebb fordulatot hallott (sajnos a fiú igen alsó nyelvi regiszterben káromkodott, anyanyelv-kedvelőknek élvezhetetlenül), és közben arra gondolt, hogy Krisztus urunk még azokért is imádkozott, akik a keresztre szögezték, sőt feltámadása után sem ment oda gyilkosaihoz kekeckedni, úgyhogy ez a kis káromlás már igazán csak kofalárma neki. De azért alázatosan tovább imádkozott. A pofonokon százötven éve túl voltak. Igazából a nyelven is túl voltak, hiszen a fiú nem akarta ezeket mondani, belőle most a szilícium-völgyi játékfejlesztők kódjai beszéltek, amikbe a kísértők szorgalmas impulzusai fonódtak, amikben a külső világ hideg ördögének világvége-kódja pulzált, mint egy XXII. századi emberbőr-kijelző. Mindketten tudták, hogy a fiú nem akarja ezt. Csak egyelőre a rengeteg bűn, bűnhődés, bűnbánat, és bűnbocsánat ellenére sem szállt még le rá a Szentlélek.

Mikor az öreg arra gondolt, mit össze nem viaskodott ő azzal a mindörökkön létező, elpusztíthatatlan, halhatatlan struktúrával, mit ifjan hol sárkánynak, hol galambnak, hol szárnyas emsének, hol elviselhetetlen mennyiségű információt hordozó hullámjelenségnek nézett, nem jósolt könnyű utat a tékozlónak. Mielőtt átadta a pszichiátereknek a hivatalos papírokat és távozott, jól odatartotta fiának mindkét orcáját. Pont úgy, ahogy régen az ő apja is tette. Hátha legalább erre emlékezni fog a gyerek, amíg az elkövetkező párszáz évben megszereti a halhatatlanságot.

Dzsataka

Mert nincs neki. Te, te okostojás, azért nem rákosodik újra, mert nincs neki.

Volt, rákos volt, elől lekaptak róla mindent, amit csak lehetett. Fitymát, ilyesmit. És mindenki azt hitte, napjai, hetei vannak hátra. De nem így történt.

És azért, mert nincs neki. Vagyis van, van, és remekül pisil is vele. És nem is csúnya, pedig nyolcvan fele ballag. Már ha egy hímtag tud ballagni.

Viszont bármit csinál odalent, hál' isten a papa nem látja. A pocakjától vagy a derútól, amit az agylágyulás ajándékozott neki.

Mondom, Isten kegyeltje, de megfelel modern terápiás konstrukcióknak is, ami történt vele. Mert az ő számára nincs. Nincs pénisz, tehát péniszrák sincs. Volt, igen, de csak addig, neki addig, amíg látta. Amíg gondolt rá. Amíg út volt vesszeje és agya között.

Most nincs. De rák sincs. Csak az van, hogy a te mélységes elérzékenyülésed van. Ha reggel már a visszaáramlásra gondolsz, ha nemet mondasz erőd, életkedved számolatlan osztogatására. Ha már hazagondolsz, és a hazaútra gyűjtöd az erőt, és használod, kihasználod az öreget. Mert tudod a titkát, a varázsszavát, azt, hogy a rokonai mind papának hívják. S ha nincs már kedved emelni, kiemelni őt az ágyából a székbe, elég.

Elég, ha halkan, a fia szűkszavúságát követve azt mondd, papa, felállunk. És feláll neked. Lassan, de biztosan. Önmagába merülten, mélységesen koncentrálna, kiszámítva minden apró mozdulatot, mégis eggyé válna a mindenséggel. Persze előbb az ágy szélével, padló kövével, járókával és saját derekával, de csinálja. Nem nekem, az én óhajomra, de nem is magának, hanem a papaságnak. Századszorra, ezredszerre szedi össze magát. De szépen, komótosan, s Satori módra.

Hisz eszedbe is jutott párszor, emlékezz. Hogy szégyentelen, hogy leplezetlenül szatorizik itt előtted. Pedig hát irigyelted az öreget, bogaram. A háborítatlan megvilágosodását irigyelted. Nagy, modern, időgyorsító és céltudatos türelmetlenségben. És igazad is volt, mert te időre dolgoztál. De látnod kellett volna, amit csak ma látsz, hogy milyen magányos és törekeny ez az ember, ahogy papaságából erőt merít és máris dobja tovább. Viszi át ezt a lélektől kapott kicsi aktivitást, pici mozgást azonnal. Bele, bele a mindenségbe. Hogy úgy él most is, ahogy mindig, hogy amit szerez, kap, azt azonnal továbbadja.

És most már lásd végre, hogy megy, hogy elindult és meg se áll a székéig, míg rá nem szólsz, hogy megállhat. Mert lásd, nem, nem csak meg, de neked és bárkinek és bárminek kifelé is világosodik. S neked ezért volt sírhatnékod, mikor vezetted a járókás öregurat kifelé, el az ágytól, el ettől a nyomorult világtól egy jobb világba. Mert neki az volt mindannyiszor, egy teljes, kerek, szép világ, ahogy melletted lépdelt. S fénye, kifele fénylése, világolása téged is elérhetett volna, ha hagyod. Ha meglátod ezt a gyönyörűséges embert. Ezt a világnak egyébként vén kappant.

Bekakálós, behugyozós töppencset. Mert kicsi volt világeletében. Alacsony, zömök. De tele étellel. S lásd, hogy ritka szülő volt. Lásd fia, unokái halk, finom szavaiban, mondataiban, aggódásában, hogy ritkajó szülő volt. Olyan, amilyennek nem is szabadna lenni. De az lett, szülő lett, de olyan, hisz' érted, aki megbánja utólag az egészet. Meg, és ha lehetne, visszacsinálná. És kezdte vissza is csinálni. Elkezdte felszámolni a szervet, ami okozója lett minden bajának, gondjának. Mert nem rossz, dehogy, túl jó apa lett belőle. Érted te, te is érted biztosan, milyen az, hogy gyerekünk születésekor nem tudjuk gyerekfogadóvá változtatni a világot. Hogy minden erőfeszítésünk ellenére a kő felsérti a bőrt, a tüske szúr, az ember meg. Az emberbe olykor mint-ha kisördög bújna. Üt, rúg, harap és szúr. Szavakkal, és olykor csak úgy, szavak nélkül is. De ez a szülő, ez a papa szégyellte. Szégyellte, hogy zömöksége ellenére mindent meg tudott csinálni. Akaraterővel, elszántsággal. Nagy eltökéltséggel. Csak ezt nem. Ezt az apró pöccintést a világon: Hogy csak picikével lenne jobb, ha már egyszer neki gyerekei születtek bele.

Ennyit igazán megtehetne ő is értük. A gyerekekért. Csoda-e, hogy bánatában vissza akarta

csinálni az egészet. És sokat, nagyon sokat bánkódhatott, emészthette magát előbb, magára véve jó keresztény módjára minden más apa és anya bűnét. Vagy inkább csak sikertelenségét, hogy nem megy, akárhány gyerek is születik, azzal nem lesz jobb a világ.

De a papa, ez a papa nem törődött bele ebbe. És szégyellte, és csak sapkában volt hajlandó járni, enni, aludni. Míg mindegyük egyedül is képes volt. És a többi férfi kigúnyolta, gyerekcsinálós sapkának hívták a sapkáját, holott épp ezt szégyellte. Holott nagy, egészséges heréi bizonyára nemzésre képessé tették volna őt, szemben a nemi életet már nem is emlegető, szóban se élő társaival.

Aztán legelőbb a sapkát felejtette el, s vele a szégyent, a szégyenhozó szövet is. Mert meggyógyult, mert nem volt rák. Se sapka, se hímtag.

Csak béke, csak nagy, meleg kifelé sugárzása. Az maradt neki.

S az irgalom, a világ irgalmassága őhozá. A szégyen nélkül való létezés.

Te pedig csodálkozz. Ugyan mi mást is tehetnél még, hogy Afrikában vezető halálok a pénisz-rák. Míg ott, ahol kisdedkorban körülmetélik a szövetet, kicsit becsben tartják. Kiemelik a tömegtermelésből, ott ismeretlen ez a betegség.

De még nők, feleségek, barátnők méhnyakrákja is ritka.

(Míg a gyakori rákos férfiak női is gyakrabban méhnyakrákosok. A fityma alatt vírusok, bacillusok bújhatnak meg. A bánkódás az uniszex bánkódás pedig gyengítheti az immunrendszert. Kétvállra fektetheti a férfit, nőt egyaránt.)

Porembrió

Nem tudom, hogy lehet elvárni a nőktől, vagyis az embertől, hogy egyik gyerekéről könnyedén, minden kisebb nyom nélkül a lelkében, lemondjon. Míg egyszer, máskor egy másikat megtartson. Lehetőleg felelősen, jól átgondoltan, s aztán foggal-körömmel ragaszkodva hozzá?

Majd lehetőleg nagy fájdalmak közt megszülvén. Ugyanis a magatartásgenetikusok szerint a szülési fájdalom az anyát utódjához ragasztja. A fájdalom jó, a fájdalom megalapozza az anyai ragaszkodást. Az állatoknál legalább is mindenképp.

De akkor is. Vajon nem a társadalom álma ez az emberről? Hogy tudja, mindig tudja, és hús évre előre tervezve tudja, hogy ez kell itt, ez a gyerek, amaz pedig nem. Nem a kívülálló, a nézők, a társas tömeg álma ez? Vagyis csak a nőről. És csakis egyedül a nőről, mert se a nemzetközi, se a saját, azaz nemzetállami jogban nincsenek ott az apák. Az apa. A gyerek, a magzat, az embrió apja. Holott a nő is s a férfi is ugyanúgy csak egyetlen sejtjét adja a gyerekhez. Se többet, se kevesebbet. S olyan is van, persze megint csak az állatvilágban, hogy az apa egyedül gondozza az utódokat.

De hol vannak az emberapák? És főleg, miért hallgatnak? Miért hagyják, hogy kizárják őket életük fontos döntéséből, hogy ez a gyermekük, ez éppen legyen-e vagy sem?

És akkor nem még inkább az embertömeg álma-e az, hogy a nő tudja, és mindig és biztosan? És akkor nem az-e a legfőbb cél csak, hogy béke legyen? Megegyezés legyen? Hogy valahogy a kívülálló, a kibicek (?) meg tudjanak egyezni. A nők, akik esetleg előtte állnak, de még nem is tudják, és a nők, akik már utána. Az abortusznak. És a férfiak, akiknek hál' isten, soha nem kell ilyen jellegű döntést hozniuk. De azért jól esne, ha legalább tanácsot adnának. Ha legalább megpróbálnák elképzelni, milyen lehet dönteni. Életről, halálról. Ha legalább egy szót szólnának. Ha egyetlen jó, összegző mondatot próbálnának kipréselni magukból. Vagy csak lazán összehozni egy baráti társaságban poharazgatva. Csak úgy. Nem kötelezőn. Mondjuk, együttérzésből.

Mert legyen is joga a nőnek a saját testéhez, és legyen is joga eldönteni, hogy otthont ad-e benne kilenc hónapra valakinek. Csakhogy, ha belegondolunk, a nő teste, az ember teste soha, egy pillanatra sem volt csak és kizárólag az övé. Az ember ugyanis társas lény. Eleve csoportba születik. Meztelenül, életre egyedül képtelenül, s ha távozik, azt is csoportos formában, ún. temetkezéssel teszi. Ósidők óta. Akkor hát hogy is mondhatnánk, hogy a nő teste csak és egye-

dül az övé? Hisz' volt neki anyja is, apja is és segítő, ösztönző társadalma is. A nő, a testéről per pillanat döntő nő nem a semmiből lép elő, és a döntés után sem a semmibe távozik. Ahogy léte, létezése szociális, társas lépések sorozata, úgy döntése is társas-társadalmi döntés. Eleve. És egyáltalán, hogy is mernénk azt állítani, hogy az ember teste csak az övé. Azaz a teste táplálása, melegen tartása, fenntartása mind-mind egyedül az ő felelőssége. Születéstől a halálig. Egyáltalán, ugyan fennmaradhatott volna-e az ember munkamegosztás, együttműködés nélkül? Az ő egyetlen teste felelősségének szétszótása nélkül? A bizalom nélkül, a csoportba, csoportosságba vetett bizalom nélkül, hogy ma én nektek, de holnap ti énnekem fogtok segíteni. Ennek az egyszál testnek a fenntartásában. Vagy már elfelejtettük? El, hogy ez a bizalom az emberfaj létezésének alapja? S ezért várjuk el a nőtől, az éppen terhestől, hogy egyedül döntsön. Mint ha nem is egy közösségben élne, s aztán viselje egyedül a következményét? És lehetőleg gyorsan, könnyen, ne sok vizet zavarva döntsön a nemről, a nem vállalt gyerekről, s aztán sebzettség nélkül, trauma-nyomok nélkül, teljes gőzzel akarja-vágja a következőt vagy harmadikat. Azt, akit lehet, lehet megszülni.

De mikor nem szabad? És mikor lehet? Tudja! Tudja és kész! Ebben a korban is. Mikor éppen tengernyi tudásunk kezd lószart se érni. Mikor nagyon úgy néz ki, hogy nem a még több tudásnak, a még több emberi-civilizációs hatalomnak jött el az ideje, hanem az emlékezésnek. Mert per pillanat a bolygónk hétmilliárd éhes száj betömésének terhét nyögi. És akkor jobb emlékezni, hogyan is volt, amikor még nem nyögte. És talán az is eszünkbe jut, hogy hogyan is jött létre a jog. A jog ugyanis a lincselések ellenében jött létre. Hogy ne büntethessünk meg véletlenül ártatlant. Hogy legyen időnk lehiggadni is, és ne túlzottan büntessünk. Hogy még csak véletlenül se lincselhessenek meg engem ártatlanul. Vagy ne túlzottan büntessenek, hisz emberből vagyok én is. Lehet még nekem is perem. És akkor lett a bíró intézménye, és a bíró meghallgatta az ügyészeket (bűnös!) és az ügyvédek (ártatlan!), és ítéletet hozott. Mérlegelt.

És akkor, bár az embriót a nemzetközi emberi jog nem tekinti személynek, azért lehetne neki ellene és mellette szóló társadalmi intézményei. És legyenek is! Végül is az életéről van szó, ő pedig nem képes érvelni még sem maga ellen, se maga mellett. És a nemzetközi jog se tartja őt, mondjuk csak pornak. Amit bárki, bármikor kiszípanthat magából. Bár nem személy, de a porszemnél azért több. Hát legyenek csak szervezetek őmellé, de ellene is, képviselve a nő jogát. Sem az egyik, sem a másik oldalt nem szabad kizárni. A mérlegelésből.

És jó lenne, ha magunkról, az emberi fajról még az is eszünkbe jutna, hogy megmaradásának másik feltétele a csoportosságon túl a színessége volt. Hogy képes volt bármilyen szélsőséges klímában megmaradni. Megkapaszkodni és gyökeret verni. És ennek meg a színessége volt az alapja. Hogy túrt, megtúrt mindenféle, előre hülyeségnek látszó elképzelést, megoldást. Fajunk sokszor mást sem tett, mint ötletbörzét csinált, teret adott az ötleteknek, és időt a megfontolásukhoz. És hagyta a kipróbálást is, a kiteljesedést vagy elsorvadást. Nem előre, egyenesen ment, hanem sok-sok kitéréssel fejlődött. Hűen önmagához, hűen ahhoz a genetikai, viselkedési, gondolkodásbeli színességhez, ami mindig is adott volt, csak élnie kellett vele. Csak nem gátat szabni neki. És akkor hogy is lehetne a nemzetközi jogot minden fenntartás nélkül mindenhova átültetni, minden országba és minden nemzetállamba? Megfontolás és mérlegelés nélkül. Mert jó-e pl. mindenhol, ha a sürgősségi abortusztáblétát vény nélkül lehetne kapni, és tanácsadás és várakozás nélkül lehetne művi abortuszra menni? Mert ugyan azonos-e mindenütt az a gazdasági-társadalmi, és érzelmi környezet, ami a döntésre kényszerülő nőt körbeveszi? Hisz csak a kényszerszülőkről van szó, nem? Akik vállalják a gyereket, azokat a kérdést nem is érinti. Vagy tényleg nem? Mert pl. egy viszonylag jóléti társadalomban a nők önbecsülése, megbecsültsége tarthat ott, hogy kerülnek az eset utáni tablettát, a nagy, az egész szervezetet igénybe vevő hormonhatása miatt. Ők már hormonális lórúgásnak tekinthetik ezt a megoldást, és mivel fel vannak világosítva eleve a hatásáról, se vényvel, se vény nélkül nem nagyon élnek ezzel a lehetőséggel. Minek, is hiszen az orális fogamzásgátlók majdnem, hogy ingyenesek. És a koton is olcsó, és ha egy szerelmes férfi nem használná, mondván, hogy nem akar zokniban lábat mosni, hát igencsak kiváltaná a nő haragját. És megvetését, megvetését az iránt, aki azt mondja neki, hogy szereti, miközben kitenné őt egy művi abortusz minden terhének és veszélyének.

Viszont egy bedőlő vagy bedőlésre váró országban, ahol a több éves válság apátiába, cinizmusba, tehetetlen haragba zuttyantotta az embereket, és az egyre gyorsabb iramban váltakozó kormányaikat, ott lehet, hogy a vény nélküli tablettá lavinát indítana el. Ahol már az is kérdéses, hogy a meglévő gyerekek

hogyan nevelődnek fel, s az öregek hogyan tartódnak el. Ahol a ház, a lakás, a tető a fejek fölött is kérdéses. Ott ugyan mit válthat ki egy nem várt, de becsúszott gyerek? Még mélyebb apátiát? Vagy haragot inkább? Ott, ahol az esetleges szülő is le van értékelve. Éhbérért dolgozik maga is, hogy eltartsa magát. Akkor hogy is ne gondolhatná megfogant gyermekét még inkább feleslegesnek. De áldásnak biztosan nem. Hisz ő maga se az már, ha sehol se fogadják szívesen, ahol munkát, kenyeret osztogatnak.

S a fejlődő országok? Ott már a sima fogamzásgátlásra sincs pénz, még kampányra se. A tudat megváltoztatására. De hogyan is mernék azt mondani egy ilyen anyának, hogy korlátozza magát a szülésben, ha egyszer majd a gyerekei fogják őt letartani. Senki más. És ott távol, eleve úgy nevelik a gyerekeket, hogy ne szokjanak hozzá a pénzhez. A pénz mindig az anya jussa, de kötelessége is úgy beosztani, hogy mindig mindenkinek jusson az életből annyi, amennyi a megmaradáshoz kell. S van még biztos olyan hely, olyan ország is a világban, ahol kiközösítenék a nőt, ha nem foganna, nem szülne akarattal. És az eü. színvonal se jó, de tudja, ha meghalna a szülésben, gyerekeit felnevelnék a rokonai, és se szervkereskedőnek, se leánykereskedőnek nem adnák el őket, csak ha nagyon muszáj, vagy ha nagy árat fizetnek értük. És a gyerekek biztosan nem érzik feleslegesnek magukat, mert tehetnek, tesznek is minden nap valamit, mert közel élnek a természethez, és a házhoz, amiben élnek. Magukénak is érezhetik, ha a fenntartásához nap mint nap tehetnek.

Míg itt, lehet, hogy tegnap embriót kentem a pofámra. Az arcbőrömre, mert nagy a verseny a szépségápolásban. És ma olvastam, hogy lehet, hogy az én hidratáló kencém is tartalmazhat esetlegesen „embriónális származékot”. Ízfokozókat eddig is kipróbáltak már embriószöveten, hát igazán minek is finnyáskodom. És bizonyára be fogja bizonyítani a gyártó, hogy a baba véletlenül került a krémbe. Amiről azt hittem, hogy főleg vaníliát és ánizst tartalmaz. És annak se örülök, hogy titokban teszteltek engem. Hogy az én (arc)bőrömet vitték a vásárba. És csak remélhetem, hogy tudományos alapja is volt ennek az egésznek. Legalább egyvalaki tudta, hogy mi és melyik krémbe és kinek az arcára került aztán. És nem a hit vezérelte a koncepciós szereplőket, mint a kőműveseket, mikor a szép K. Kelemennét bedolgozták a malterba. És ha most már a gyereke, a magzatja is kellett nekik, hogy álljon, megálljon biztosan a világ, a szépségipar, akkor legalább a saját (pénisz)bőrükön tesztelhették volna le a morbid kenőcsöt. Ha már így hozta a konkurencia, a remélem végső harc a vevőkért.

Igaz is, az egyik államban a már megszületett, élő, akárhány éves gyerekről is le lehet mondani. Csak egy forgalmas helyre kell vinni őt, a kezében egy lemondó cetlivel. Hogy nem kell, ezentúl ő nem kell a szüleinek. És még indokolni se kell, hogy miért nem kell. Ahogy drága, költséges kutyáinknak is jobb lenne, ha nem menhelyre vinnék, hanem szabadon eresztenék őket. Esélyt adva nekik, hogy genetikai talpraesettségük, szociabilitásuk mértéke alapján új gazdát keríthessenek maguknak. Valakit, az ő emberséges, társas szívükhöz.

S míg a művi abortuszon elmélkedünk, és tájtjuk a szánkat, hogy mik vannak, egy harmadik államban a születés utáni abortuszhoz való jogot próbálják elérni. Hogy ha az anya a hordás kilenc hónapja alatt megváltozik, anyagilag, érzelmileg lehetetlenné válna az anyasága, joga lenne újszülöttjét elvetetni. A világtól. Azaz magától, de egyben másoktól is. Hát tényleg felgyorsult világban élünk, vagy csak mi gyorsultunk fel, ha kilenc hónap elég az anyagi és/vagy érzelmi, egyéni és/vagy társadalmi elszegényedéshez. És úgy érezzük (egyén és társadalom együttesen), hogy megmaradásunk (fejlődésünk) gátja egy háromkilós, meztelen, síró-nyivákoló micsoda. Egy csecsemő.

De én személyesen akkor se szeretnék olyan világban élni, ahol újszülöttet altat el orvos, egészséges gyereket az, aki az életre esküdött. Csecsemőt úgy, ahogy egy öreg, beteg kutyát altatna el.

Akkor majd inkább engem. Én már eleget éltem, és szerintem gyerekek lenni kell. Gyerekeknek kell lenni, hogy majd a természet kedvére válogathasson közöttük. Az anyatermészet, ami már most embe-rarcúbb, mint mi.

Akik már megint elfelejtettünk örülni (vagy elfeledkeztünk az örömről!). Örülni annak a néhány gyereknek, akik a kötelező várakozás és tanácsadás után mégis az anyjuk méhében maradhettek. Akik megszülethettek.

Miközben pl. egy kenguruanya biztosan hagyná, hogy elpusztult kölyke helyett egy csecsemőt csempésszenek az erszényébe. Míg hat az altatólövedék. De talán aztán is, ébren is megtűrné a jövevényt.

Patócs Molnár János

Apa már nem gyáva

Ott fekszik kiterítve. Inge kigombolódott, vagy szétszakadt: derékig meztelen. Nincs az arcán, a testén egyetlen vércsepp sem. A bőre olyan fénylően szürke, világít a szürkületben. Kivéve a szalonna-fehér, hatalmas lufivá puffadt hasát. És a mellét: lila, mint az orgonabokor májusban, amit az ablakunk alá ültetett. Azt mondja egy fickó, talán a mozdonyvezető, a belső vérzés miatt. Megtette, megtette, megtette. Anyácska nem mondhatja többé: te gyáva féreg.

A szerelvény ajtóira kicsapódnak. Az utasok kidugják a fejüket, nyújtogatják a nyakukat, mint egy libacsapat, előrefordítják-hátrafordítják. Elsőnek egy férfi, aztán egy piros sapkás lány, aztán egyre többen ugrálnak le a vonatról. Csak jönnek, jönnek a kíváncsi nők, férfiak. Kihallatszik a kalauz hangja a hangosbemondóban: rendkívüli esemény történt, másfél-két óra várakozásra lehet számítani, szíves türelmüket kérjük. Aztán egy másik, női hang közli: ha van orvos önök között, azonnal jöjjön a mozdonyhoz. Hívtuk a mentőket, tűzoltókat, rendőrséget – mondja a férfikalauz egy érdeklődőnek. Csak jönnek, jönnek. Hétfégre, sok az utas, mindenki telefonál. Két lány azt mondja a kalauznak, ők látták, amikor a férfi kiszaladt a bokorból. Jól látták. Megállt középen, széttárta a karját. Mintha azt mondaná: ide lőjete! Nem hittem, hogy olyan ügyesen kiszámítja, mikor kell rámozdulni. Hogy biztos legyen. Amilyen állapotban volt.

Szирénáznak messze. A vijjogás lassan közeledik. Ide, vagy máshova? Nincs öt perce, hogy megtörtént. Vagy van? Igaz, Cegléd közel, és Nagykovácsos is. Csókolom. Hát ez hogy került ide? Ezt ismerem. Szerbusz fiam. Nem áll meg. Mégsem az, akire gondolok? Visszafordul. Jól megnéz. Összetéveszttem valakivel? Megszólalásig olyan, mint az a tanítóbácsi, aki el szokott vinni miniket az egyházhoz, így karácsony előtt. Néhányan az osztályban rászorulók vagyunk. Plusz Nagy Gabi, akinek papírja is van erről. Pedig mindenki tudja, az apja vállalkozó, kétemeletes házuk, három kocsijuk van. Kapunk ruhákat, olajat, cukrot, lisztet, konzerveket, még játékot, csokit is. Meghívják a karácsony esti ünnepélyre. Anyácska örül neki. Mi is örülünk. Jó ott lenni, a sok boldog gyermek közt. Egy ilyen este megszületett a jézus krisztus, mondja olyankor a papbácsi. Olyan, mint mi. Mégis más. Isten fia. És amikor megnő, minden szegény gyerek segítőtje lesz. Hogy örvendezni tudjanak az életnek. Szegényen is. Apa ezt nem hitte el, hiába mondtuk neki. Apa sosem örült. Sosem jött velünk. Azt mondta, ez az ő megszületésének ünnepe. És ő már torkig van a szégyennel.

Még mindig jönnek. Nem tudom köztük a caglámot eltolni. Meg kell állnom. Nem is baj. Reszket a lábam. Erőlködöm, hogy leállítsam a remegést, nem tudom. Csak össze ne essek. Néha szoktam. Jó, hogy nem figyelnek rám. Mindenki magával foglalkozik. Biztos sokaknak felborította a terveit a rendkívüli esemény, vagyis apa. Sokan cipelik a poggyászukat is. Azt mondják, ötszáz méterre van az M5-ös. Meg lehet próbálni stoppal. Egy srác azt mondja a telefonba: nem elég, hogy fáj a bokám. Egy idióta megöngyilkolta magát. Most gyalogolhatok. Valaki azt mondja, hogy neki otthonról telefonáltak: megnézték a neten, már szervezik a pótló buszok beállítását. De hogy jutnak el ide? Igaz, van út az M5-ig, de tiszta kátyú. Azon kell hazamennem? Nem szeretek az országúton bicajozni, az autósok leszarnak. Szemedbe reflektoroznak. Előzésekor nem számít, hogy szembe jön a bicajos. Mars a padkára, ha kedves az életed.

Nekem nem kedves. Menjek haza? Minek? Hogy megmondjam anyácskának, megtette? Nincs a gyáva féreg? Nem tudtam teljesíteni a kérését, hogy vigyem haza apát. De nincs hova mennem, csak haza. Az is lehet, jobb lenne a kerülőút, a sínek mellett, ahol jöttünk. Hamarabb lakott területre érnek. Világosba. És talán kitalálnám addig, mit mondjak anyának. Csak akkor ott lenne mellettem. A lihegése. A sírása: húzzál haza fiam, a kurva életbe, tünés haza.

Nem figyelnek rám. Hálstennek. Egy nő panaszkodik a kalauznak: pont most tört össze a bőröndöm kereke. Kibírta Londont, Párizst, Berlint. Most hagy cserben, itt a puszta közepén.

Egy másik elhaladtában rápillant apára, azt mondja: a nyomorult. Mi baja volt az étellel? Ketten rátelepszenek szegény apa mellére, és teljes erővel nyomkodják. Egy szemüveges lány, meg egy férfi. Felváltva. Apának úgy mozog a hasa le-fel, mint a nagy strandlabdám, amit tavaly karácsonykor kaptam. Mint amikor kilyukadt, és nem tudtam, és mindig felfújtam, és azonnal leeresztett. A mozdonyvezető azt mondja: rögtön láttam, hogy kámpec. Csak az arcára kell nézni. Az volt a szerencséje, hogy az ütéstől nem a sínre, hanem a kerekek közé esett. Azért nem vágta le semmijét. Egy kopasz pasinak magyarázza, aki közben telefonál. Mert a rendőrség nem jelentkezett. Csak egy géphang. Azt mondja: jellemző. Azt mondja: ez a mi rendőrségünk: szolgálunk és félünk. Aztán csak jelentkezik valaki, mert mondja neki, hogy a 4321-es járat, Nyársapáttól nyolcszáz-ezer méterre, embert gázolt, közben távolodik ő is, a hangja is, megkerüli a mozdonyt.

A mentő azon a sáros ösvényen közeledik, a sínek mentén, amelyiken mi is jöttünk. Apa jól beszívott megint. Nem hittem, hogy el bírja dugni a cagláját. Tolni alig bírta. Ivott, hogy legyen bátorsága. Azt mondta. Meg azt, hogy fiam, ez az egyetlen értelmes cselekmény, amit még megtehetek. Nem leszek kolonc a nyakatokon. Nem iszom el többé azt a kis segélyt, ami meghalni sok, élni kevés. Még harmadikos voltam, amikor kirúgták. Itt volt pályamunkás, vagy mi. Itt ballagott minden nap. Azt hiszem, a síneket kellett figyelje, nem lazult-e ki valami csavar, ilyesmi. Kirúgták, mert modernizáltak. Meg karcsúsítottak. A hatékonyság miatt, azt mondták. Aztán meg nem kapott mást. Semmit. Továbbképzésre küldték. Ő már nem tud tanulni. Ötvenegynéhány évesen, üljön vissza az iskolapadba? Velem? Azt mondta, ez már nem nekem való. Az everlászting lórning. Így mondta. Ilyeneket tanítottak nekik egy tanfolyamon. Folyamatosan meg kell ismerkedni az új izékkal. Mert nem adják csak úgy a munkanélkülit. El kell járni mindenféle barom tanfolyamra. Mondtam neki, hogy ez angolul van, azt jelenti, örökös tanulás. Persze ő sosem tanult angolt. Csak ruszkit. Azt is csak tanították neki, szokta volt mondani.

Nem fér el tőlem a mentő. Félre kell állnom. Még elüt. Talán jobb lenne. De akkor ki mondja meg anyácskának? A rendőrség? Mint a filmekben?

Egy srác megkérdezi tőlük: segíthetek? Nem figyeltem rá eddig. Pedig mellettem áll. Érzem a hangján, nagyon fél. Reszket ő is, mint én. Majdnem olyan szürke, mint apa. Lehet olyan második gimis, vagy harmadik. Mereven néz, mintha nem látna. A mentősök piros ruhában vannak. Rá sem hederítenek. Rám sem. Majd eltaposnak, ahogy viszik a böhöm táskáikat. Jobb, ha behúzódnak a bozótba, nem vág annyira a szél. Szólok a srácnak. Nem hallja. A mentősök le-lehajolva pillantgatnak át a vonat alatt apára. Újraélesztik - mondja a magas szemüveges. Egy nő azt csipogja: úgy látom, teljesen szakszerűen csinálják. A kalauz válaszol: persze, orvosok. A nő azt mondja: nagyon helyes. A szemüveges, valami parancsnok-féle, vagy főnök leguggol, átnéz a vonat alatt apára, azt mondja: szerintem hiába jöttünk. Megkerülik a mozdonyt. Valamiket ráragasztanak apa testére, valami kábeleket tesznek-vesznek. Valaki azt mondja: megjöttek a zsaruk. Nem látom őket. Valaki Nyársapát felé mutat. Ott áll egy vonat, látszanak a lámpái. Tényleg, három egyenruhás botladozik a talpfákon. Az egyik nő. Úgy fújja a szél a haját, mint a filmekben. Zászlóként. Anyácska mindig azt mondta, ő elmehetne rendőrnek, de elvből nem megy. Neki a három gyerek után kellene legyen tisztességes jövedelme. Három gyereket felnevelni legalább olyan komoly meló, mint egy rendőré. Vagy a vasutasé. Az egyik rendőr átkutatja apa dzsekijét. Igazolványt talál, meg gyűrött papírt. Kisimítja. Azt mondja: nincs nálam az olvasószemüveg. Messzebb tartja. Azt mondja: ez búcsúlevél. Egyértelmű.

Ezt nem mondta apa. Hogy el fog búcsúzni. Mit írt vajon nekünk? Egyáltalán nekünk írt? Netán az egész kurva világnak, ahogy szokta mondani? Vajon kié lesz a búcsúlevél? Én eltenném emlékébe. Anyácska biztos nem fogja eltenni. Összetépi. Vagy bedobja a tűzbe. Tűzünk még van. Apa összegyűjtött mindent, ami az állomás körül éghető. Ő tudta jól, hol lehet ilyesmit találni. Meg mikor lehet elhozni, hogy ne tűnjön fel senkinek. Felraktuk a két caglánkra, s apránként szépen hazatoltuk. Mi férfiak. Jól megtömtük a fáskamrát. Biztos kitart tavaszig. Mindig engem vitt magával, nem nőknek való munka ez, mondta. Esztókot és Rózsit mindig kímélte, pedig ők már nagylányok. Van perszingjük, meg körömlakkjuk, meg menceszük, meg minden. Tanuljatok, ha nem akartok odajutni, ahova mink. Legyen jobb életetek, mint nekünk. Mindig ezt mondta. Aztán húzzatok el minél messzebb. Itt a franc se becsüli a melóst. Kiszíják a munka-

erőnket, rohadt vámpírok. Aztán leszarnak. Huszonnyolc évig szítták a vérem, most meg eldobtak, mint egy ócska rongyot, ismételtette naponta.

Megérkeztek a tűzoltók. Többen kérdik, minek. Minek még ezzel is húzni az időt. Azt mondja a kalauz: meg kell vizsgálgák, nincs-e roncsolás. Ha a kerekék közé esett volna a nyomorult, akkor nekik kellene kiszedni. De hát nem esett oda – mondja valaki. Távolság áll, alig látszik, már majdnem besötétedett. Azt mondja a kalauz: ez egy rutin. A rutint végre kell hajtani. Ez szabály. Régi szabály, de hasznos. Mi lenne, ha mindenki csak úgy, a saját feje után menne a vak világba? A helyszínelők is meg kell érkezzenek. Addig nem indulhatunk tovább. Na ne röhögtesse! Mindig ez a hülye rutin. Mindenben, mindenütt. Mintha a rutin jobbá tenné a világot – dühöng a sötétből beszélő. Visszafelé jön a kalapos. Nem tudom, hol lehetett eddig. Azt mondja, ilyenkor azt vizsgálgák, nem volt-e hibás a mozdonyvezető. De ezúttal ez nem téma, két szemtanúnk is van. Azt hiszem, mégsem ismerem a kalapost. Ha az ismerős tanító bácsi lenne, csak megkérdezné: mit keresel itt drága fiam? Ez a szavajárása. Amúgy tényleg kedves. Olyasmit kérdez, amire legtöbbször szívesen válaszolok. Jobb is, hogy a kalapos idegen. Nem tudom, mit mondhatnék neki. Az igazat semmiképpen sem, úgysem értené. Anyácska küldött, hozzam haza apát, mielőtt elissa a közmunkapénzt. Azt csinálta, hogy élelmiszerjegyekkel fizetett. Nem szabályos fiam, de működik, dadogta nekem. Anyácska szerint apa csak rám hallgat. Ahogy meglátott a csehóban, tüstént elindult. Kifizette a tartozását a kocsmárosnak, mert két hete hitelre iszik. Csak azt nem értettem, miért megyünk kerülővel. Akkor mondta, hogy ez az egyetlen értelmes dolog. Nem hittem. Már annyiszor mondta. Már annyiszor elindult. Nem hittem, hogy megteszi, ha vele vagyok. Mert hiába űzött haza, nem fogadtam szót. Pedig tudom, a hittanon is tanuljuk, engedelmeskedni kell a szülőknek. Bevállaltam, hogy rossz leszek. Még akkor is, ha elvisz az ördög.

Hiába van itt a helyi rendőr. Csak az hivatalos, amit a helyszínelők megállapítanak. Ezt megint a kalapos mondja. Ez biztos olyan mindentudó. Olyan nagyokos. Most már tuti biztos, nem az ismerős tanító bácsi. Annak simogat a hangja. Ez meg csak úgy löki a szavakat, csuklóból. Torkig van már az ilyenekkel, sok semmirekellő, sok megmondó, mondaná apa. Megint megnéz a kalapos, mintha kutatna az emlékezetében. Még int is. Visszamászik a vagonba. Szegény apa. Most a fél világ vele foglalkozik. Három évig senki sem akart törődni vele. Legalább is így érezte. Magasról tesznek rám. Anyátok meg csak panaszkodik és szid. Mintha én lennék az oka a modernizálásnak. Könnyű azt mondani, hogy találj munkát. Nyáron még hagyján. Szedhetsz hagymát, répát, paradicsomot vakulástól mikulásig. Vagy hordhatod a téglát, keverheted a maltert. De olyan kevés a lóvé, hogy abból nem lehet félretenni a téli szűkös napokra. Persze, ha kevesebbet innál, lehetne, mondta Anyácska. Elegendem van mindenkiből, mondta apa. Nekem is, válaszolta Anyácska. Főleg belőled. Mért, azt hiszed nagy élvezet nekem veled élni? – kiabált apa. Te egy gyáva, pipogya fráter vagy. Majd megmutatom én, ki a gyáva! Na ugyan, talán meg fogsz verni? Vagy kikergeted a világba ezeket a szegény ártatlanokat? Mindig tudtam, hogy csak a Ferkót szereted. Nem igaz. Mindet egyformán kezeltem. A tiedet is, meg az enyémet is. Igen, ha verésről volt szó, akkor igen. Akkor egyformán kezeltél minket. Azért is te vagy a hibás. Addig bosszantasz, amíg elszalad a kezem. Mert gyáva vagy. Ha nincs érv, jön a pofon. A gyávák mindig ezt teszik. Na majd megmutatom én, ki a gyáva. Már ki is néztem magamnak. A 4321-es járat a legmegfelelőbb. Ilyen rohadt időben négy-öt között a látásviszonyok erősen leromlanak. Viszont elég világos van még, hogy odabotorkáljon az ember. Ember? Te még embernek hiszed magad? Még a kutya is keresi a haza utat, ha elkóborog. De te, ha nem küldeném utánad Ferkót, haza sem találnál a kocsmából. Az lenne mindenkinek a legjobb, ha egyszer végre elhúznál végleg a picsába. Az valóban jobb lenne. Ez nem otthon. Lemarod rólam a húst is. De valahogy mindig erre húz a szívem, Ferkóhoz, Esztókhhoz, Rózsikához. Szíved? Van neked szíved? Elnézed, hogy itt nyomorgunk, éhezünk? A végén még elveszi őket a gyámhatóság. Emberből vagy te? Igenis ember vagyok. Teljesen józanul, tiszta fejjel hoztam meg a döntést. Az állomás előtt a kanyarnál olyan közel van a bozót a sínekhez, hogy ha onnan kiugrik valaki, nincs ideje a mozdonyvezetőnek lefékezni. Ahhoz te nem vagy elég férfi. Nem? Majd meglátod. Majd megmutatom én, ki az igazi férfi. Aztán kiment. És hazakullogott. Megint kiment. Megint hazakullogott. A végén

Anyácska már nem is mondta, hogy gyáva, csak gúnyosan mosolygott. És köpött. Ettől apában úgy felment a pumpa, hogy pofon vágta. Most ott fekszik kiterítve. Fekete fóliával letakarva.

Na, végre, a helyszínelők – mondja a kalauz. Az M5-ös felől, a dűlőúton érkezik a rendőrök. Nem szirénázik, csak villogtat. Honnan tudták, hogy ott közelebb? Ha ők bejöttek, én is kitalálok. Kiugrálnak, négyen vannak. Az egyik azt mondja: szétnézek. A férfikalauzt beinvitálják a kocsiba. Azt mondja az egyik: jegyzőkönyv kerül kiállításra. Kérdezik, hol a társa. Azt válaszolja: hányik. Megtudják, hogy van két tanú, felküldik a kalauzt a vonatba. Hallatszik a hangosbemondón: Szemtanúkat keresünk. Jelentkezzenek azonnal a járőrökcsinál. Közben a mozdonyvezetőt is előkeríti az, aki szétnézett. Beültetik a járőrökcsiba. Nagyon halk szavú. Látszik, hogy mozog a szája. Nem hallatszik, mit mond. Visszatér a kalauz. Azt mondja, a tanúk leszálltak, és ismeretlen irányba gyalog távoztak. Többen látták. Azt mondja neki egy rendőr: ha látták, hogy távoznak, hogy nem tudják, milyen irányba. Olyan sok irány nincs itt. A fenébe is, vissza kellett volna tartani őket. Volt nekem épp elég bajom, mondja a kalauz. A rendőr legyint. A mozdonyvezetővel elindulnak a mozdony felé. Alakjuk beolvad a vastagodó homályba. Odaérkeznek a kocsizhoz a helyi rendőrök. Megmutatják a búcsúlevelet. Az egyik helyszínelő a fejlámpa fényénél olvassa. Egyértelmű. A rendőrök felkapcsolják a fejlámpáikat, mind a mozdony felé indulnak. Pár perc telhet el, vitatkoznak. A hangfoszlányokat elfújja a szél, nem értem, mi a vita tárgya. Vaku villog. Az egyik visszatér. Azt mondja a cigarettázó kalauznak: ennyi volt. A kalauz visszafut a vagonok mellett, hangosan kiabál, szálljanak fel, indulhatunk. Amikor már nem lát senkit a sínek mellett, felmászik ő is. Még egyszer kihajol, valami táblácskát felemel és sípol. Becsapja az ajtót. Hallatszik, ahogy közli a hangosbemondón: kérjük az utasokat, maradjanak a helyükön. Perceken belül folytatjuk az utazást.

A rendőrök egy része visszatér a járőrökcsinához, ketten apa letakart teste mellett maradnak. Legalább is két fénypázmát látok ide-oda imbolyogni. Felkapcsolják a mozdony reflektorait. Hosszan vonít a vonatkürt. Előbb hátramozdul a szerelvény pár métert. Vajon miért? Aztán lassan elindul előre. A szemafor piros, a szerelvény lassít, szirénázik. Végre zöld. A kerekek kattogása felgyorsul. A tűzoltók, mentősök, rendőrök tanakodnak. Mi legyen a hullával? A hullaszállítót ki várja meg? Nekik nem telefonált senki. A tűzoltók nem vállalják. Sem az elszállítását, sem az őrködést. A helyi rendőröknek már rég lejárt a munkaidejük. Baktatnak is vissza az állomás felé. A hulla a járőrökcsiba nem férne be. A mentősök nem tekintik feladatuknak a hullaszállítását. Mindenki telefonál a főnökének. Úgy tűnik, a mentősöké a leggyengébb főnök. Hordágyra teszik szegény apát. Folyton csak hullának nevezik. A hulla így, a hulla úgy. Mindenki beszáll a saját gépkocsijába. Elindulnak a dűlőúton. A mentő vissza a sínek mentén, ahol jött. A reflektorok fénye távolodik. Az ellenkező irányból elindul az első szerelvény.

Akkor bújij elő, Ferkó. Indulj haza! Kié ez a hang? Nem látok senkit. Indulok. Pedig csepp kedvem sincs. Legszívesebben lebújnék itt, és soha fel nem kelnék. Piszok fáradt vagyok. Melyik úton induljak? Szar mindkettő. Otthon hagytam a fejlámpámat. Ki gondolta volna, hogy. Csak ne lenne olyan kurva sötét.

Nahát, ezt nem hiszem el. Egy kocsi féklámpái mutatják az utat. Ne félj, Ferkó, én veled vagyok! Kié ez a hang már megint? Csak nem Jézus? Vali néni, a hitoktató emlegette, hogy Jézus mindig ott van, ahol szükség van rá. Hoppá, ez a rendőrájárőr. Most mit csináljak? Azért lassítottak, hogy megbüntessenek, mert nem vagyok kivilágítva? Ez is szegény apa miatt van. Mindig azt mondta, az nekünk luxus. Most már mindegy, nincs hova bújnom. Szép komótosan kerülgetik a kátyúkat. Lehet, hogy észre sem vettek? Itt a műút. Megállnak. Nem kerülhetem ki őket. Kinyílik az ajtó.

– Mit kóborolsz itt fiam, ahol a madár sem jár?

– Dolgom volt.

– Messze laksz?

– Nem. Állomás utca 10.

– Nahát, mi is épp oda tartunk. Hogy hívnak?

– Homoki Ferkó.

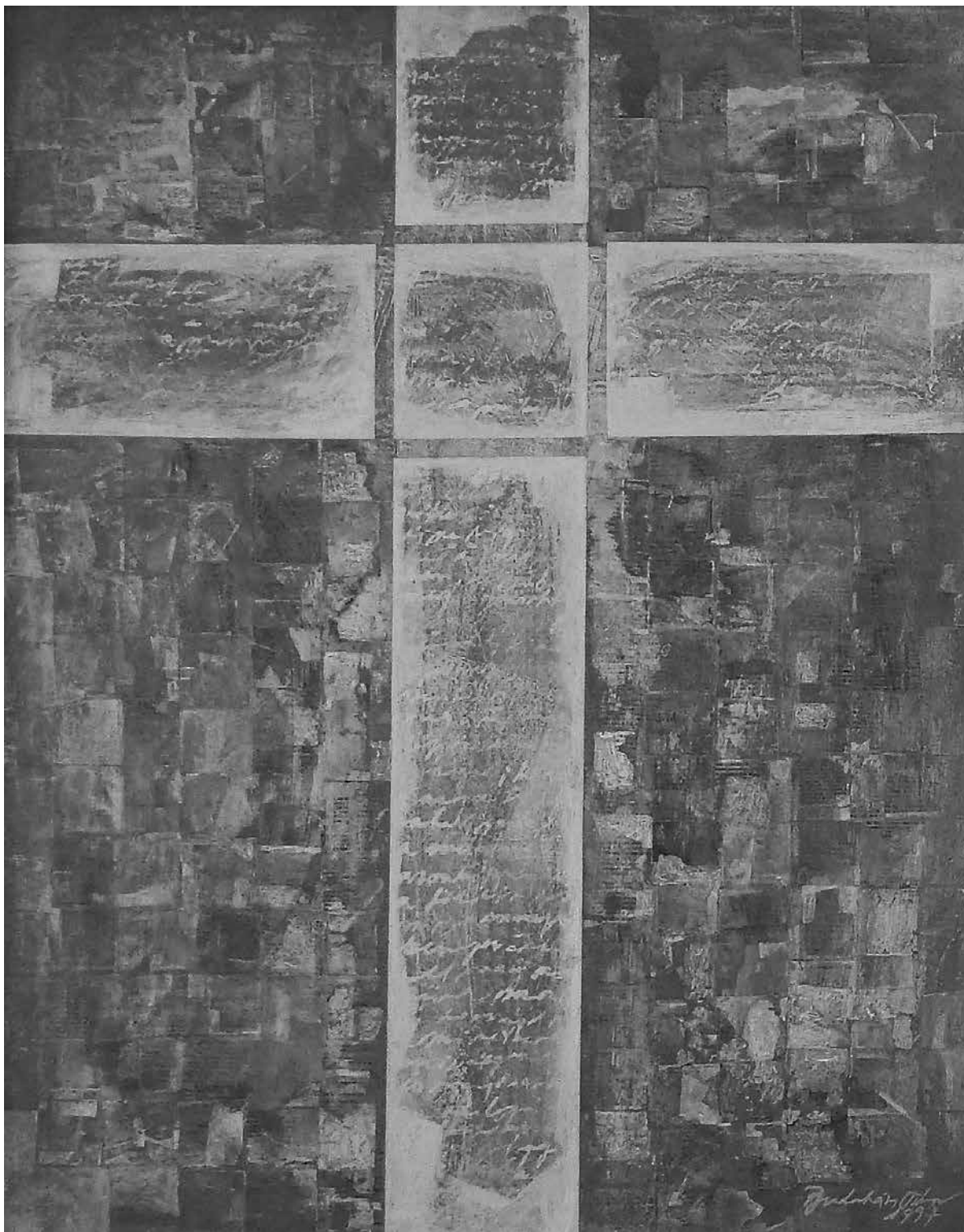
– Azt a...! Csak nem?

– De igen.

– Akkor hazaviszünk. Betesszük a cagládat a csomagtartóba.

– Nem hiszem, hogy nekem magukkal kellene...

– Nincs kecmec, ez parancs. Ülj be oda hátra. Legalább mutatod nekünk az utat.

BUDAHÁZI TIBOR: Kereszt I.

Kántor Zsolt

Kontextus és ágens

A képzelet úgy spriccelt, akár a zuhanyozás. Több forrásból és erősen. De a reflektálás egyre halkult. (Liliom volt a lexikonba préselve. És kilógott a centrifuga tetején.) Egész szappanozás alatt arra a szóra koncentrált, ami kellemes érzéseket szült benne: Design! Adél szájából kicsit furcsán hangzott tegnap, a kávéház teraszán. Nem állt jól neki a hosszú, vékony cigaretta. Hajnalban egy könyvgerincet nézett. Hrabal sörgyári regényének díszes élet. Majd belelapozott. Az élet értelmét látta meg benne, mint egy parkot. Valaminek minden mondattal vége. Állította a krupié. A nappal egy szó. Jelentésrétegeket lehet belőle kicsomagolni. A gondolat csukódik, a závarzat kattán. Aztán egy másik látószögből lő rá a jelenségre a szem. Smaragd zöld a fogkefe. A medálom is összerendezte, ahogy szétkenete a kémiát magán. Cifra törölközők között járkált. Egy könyvben beszélgetni szoktak a papírlapok. Az oldalszámok navigálnak, moderálnak. Hogy minden hajó a kikötőbe érjen, mire kézbe veszi a skanzen az olvasó, mert minden regény egy szó-múzeum. Egyes lények már születésük előtt üzentek a nemlétből. Miért élnél örökké? És a válasz: csak! A boldogság egy prosti: a lét megérett arra, hogy! És végképp. Nézd csak! A vázában egy (drót-szobrocška) ín-spirál! Ez az, ami írásra inspirál. Adél elméjében egy apró redő a tegnapi ötlet. A szitakötő, a reggeli séta és a libidó.

Egy nem létező nyelv

Az érzéketlenség eltávolítása

Kék szótövek a hóban. Búvópatak-próza. Erasmusi óda. Ahogy lehajolsz, úgy látszol, mint egy kettétört rózsza. A lelked végre összeállt: lett belőle mondat. Az első rápillantás után máris dimenziókra bomlik, ami kompakt. Fényképezem a szádat. Az ajkak közé vett szőlőszemet. Lehetetlenség az imádat. A folyó partján a szubjektum figyel. Ösztönösen érzel és szerkeszt. Máté pénzügyi revizor volt. Vámszedő. Szóba se álltak vele a farizeusok. Mégis hitre jutott. S ez csak látszólag volt morál. Így sem imponált. A legjobb szellem szállt bele a lelkébe. Egy napló lapjai ittak belőle. S te egy üveggolyóstollal kopogtatsz az atlasz felületén. Miért választotta ki a legbűnösebbet a Kezdet?

Kenyér háza

Palackba zárt pergamen. Megilla. Jézus vérében van a sorsom. A génkészletem. Voltaképp az írást feszítették keresztre. A logosznak folyt ki a vére. Mert Ő a testté lett ige. Azután erre a vére épült az egyház. Jeruzsálem, Efézus, Korinthus és Filippi. Az ószövetségi szövetbe belevarrta az új szőnyegmintát. Nem igaz. Nem mindegy, hová pottyán a ponty. Örök a tévedhetetlenség, mint az értelem és az idő. A közvetlen érzékelés gerjeszti és tölti fel az „ivadékokat”. Lázasan érzékeli a „nemlét”. Hogy folyamatosan fenyegeti a Menny! A testbe költözés pillanata maga az ihlet. A lélek szinesztéziája. Egy illat felfeslik. Az élet szövege alól kijön a drága pára. Bemegy a szomorú előszobába. Jézust újra felfedezi a papság. Végre!

A paradigma bőre

Olykor energia a beszéd. A száj izgalomba jön. A nyelv életbe lép. Ahogy fogy a lélegzet, a szó is kevesebb. Bárcsak a nyelv mozgatná az egeket! A hit pedig csinálná a helyet. Képezné a tereket. A tiszta ész nem lenne jeges. A belátás pedig kikezdzhetetlen volna. Szinte nemes. Mint a mű, mint a legjobb forma. Akár sós emlékfoszlányokra tapadva könnyes szemek. Az elmélkedő olykor átlép egy új gondolkodásmódba. Majd jön a bor és egy kis szóda. S a kételyek most lesznek lebontva. Lassan szétnéz a másik fejében. Ha már bent van, legalább kinézzen. Hát igen. Mindent kimondtak mások s elmeséltek. Hiány honol. Szellem vagy kísértet? Még mindig csak sétálnak a szelídek. És széthull a Hold. A vers meg úszik a Dunán. Ilyen a kor.

A Klaviatúra szigetén

A lapból kinő egy szó-növény, fehér üvegből opál kérdőjel. Majd lassan, kis lépésekben, megépül egy térbeli mondat. Tiszta, lerágott csont csak! Csupa spóra, liánok, borostyán és lépcsők. Kellemes, enyhe hétfő. Zongora alakú épület. A páncéltörkékek között medence. Lengőtőzeg, sűrű, pompázó jázminfüggöny. Fű a márványlapok között. Ideális sótartalom. Lenmagok, begóniák, kaktuszok magvai szóródnak szét az álom kertjében. Sweet Temptations. Édes kísértések. Nem édesek! Mérgezőek.

Ágens

A kétely egy hely. Benne ül a Gólem. Mint egy pont. A taps hullámpapírja. Mintha egy maszk mögül érintetlen arc leskelődne. A díszlet esőfüggöny mögött tűnik el. Kövér vízgömbök kapják be a szekrényeket. A harag az emlékezet mélyére süllyed. Elszenvedjük, amit nem teszünk meg, a tabuk és transzparens preferenciák. Önjáróvá fejlesztett szokások. Én vagyok-e, aki önmagáról gondolkodik? A test és az írás egybeforr. Az elmét kiszervezi a bor.

Az emlékezés szövege

A mnemotechnika működését borítja be a folyékony tekintet. Majd azt mondjuk, hogy múlt. Ami lehullt. Hiába történt meg, nincs nyoma. Tényként aposztrofált gondolat. A képzelet, akár a reggelek. Az asztalon mákgubó fejek. Mit kezdünk hát azzal, amit megbántunk? Talán az idő is egy könyvborító. Amit kigyártunk. Visszajár a köldöknézés. Nem a szülei életét akarja élni. Majd amikor belép a múlt, visszajára fordul minden. A különbözést felöltözi az ügyrend. Mint létet, ami fáj. Hazudhatná magának azt is, hogy tradíció-dúsítás. De nem! Inkább hirtelen adódó transzparenciának hívja. Ezért hát, Atlantisz alábukik az álom tajtékjában, Arkhé, aperiion! Dúsítja a szókincset a szó-számtan.

Bebábozódik a hangban a vízcsepp

„Ahogy az anyaméhben formálódik, betölti a kibeszélhetetlen öröm.”

Egyenlőségjel-zárójel kombinációk. Stukkók és kerubok. A hihetetlen előtt megtorpan a szó. Nem esik bele a biztonsági sávba, ami árny. Mint az ész fotocellája. Szél lapozgat a tenger-szerű teljességben. S a dagály megérkezik. A vízcsepp bebábozódik a hangban. Lázás hipotézisként észleli a nyaraló a hirtelen ölébe potytyant újságot. A szavak nagy gyűjteményeként. Nem kánon-széria. A laudálás ellenszéruma. Egy hegedű. és egy fagott összeforrása. Paradigma a doktrína oltárán.

Hozzáférés

Bildung és lét

Testté lett szöveg.
Alakot öltött tudás.
Ahogy olvas, az a ház.
Koncentrált tartózkodás.
Objektív táj, juhok, törek.
Egy mondatot tart a szeg.
A kéz, az ín, a szótövek.
Tenyérnyi szöveghelyek.
Szavak, lágy szövetek.
Mire megérti, este lesz.
Amit az Isten érte tett.
Nem bántja lelkiismeret.
Nem dorgál, ölbe vesz.

Lackner László

Szülőfalu

Megérkezem. Elém szalad a járda,
felém hajol a suttogás a fán,
mintha minden este itt borulna rám
a paplan álmofakasztó magánya;
és andalítanak a zümmögő terek,
mint múltból ballagó mesék a gyereket.

El-elmerengve emlékezem még
a híd melletti vén lapulevéltre;
látom a bábos vénisten kezét,
ahogy a márcot* mosolyogva mérte.

Végigjárom a nyújtózó utcákat,
gyermekkorom zsebéből előbújva –
hol bennem még a hintalovam vágat,
ott vaskerekek foga csikordul ma.

Aszfalt alá temetődött a pázsit,
csatornává magasztosult az árok,
a zsuppos, guggoló múltam tanyáit
lelépték emeletes óriások.

A Kerka nagy betonárokban szűkül,
széthullott a dünnögő malom –
gyermekkorom, veszítlek ködbe tűnőn,
bepárasodott rád az ablakom.

*Márc = cukros, mézes üdítőital a bambi előtt, az ötvenes években

Ecloga sirató

Gyermeki arcod idézem a képen, gyúlnak a fények –
égve kitarja szived szomorú melegét a tekintet;
partjain átkos öregkort még nem éreztek az évek,
mily' fiatal vagy, örökre a harminc évedet éled –
megmerevedve, papírba bemarva így őriz a vegyszer,
s így temetődött versek hantjai közt el az álmod.
Hangod az abdai sírba bezárta a föld harapása,
és nem lesz soha már a kilencedik ecloga készen;
meg nem íródott verssoraid tehetetlen ürében
nyúlok utánad - elérni ki tudna? Talán, ha az utcán
szembe sietvén atmosolyoghatnánk mosolyodra:
megtörtetett, keserű ajakú, eleven megalázott.

Mint kora hajnali, s esti imákon a biblia, az vagy
most nekem, úgy fogom újra, meg újra kezembe a könyved –
nappali éjek után menekülve az elme szavadra
áhítozik melegedve, hogy érdemes emberi tartást,
s élni tanuljon, e nyugtalan-égő, vágyteli korban.

Kertai Csenger

A képzelet realitása

Tandori Dezsőnek

Határodát körbenövi a moha,
a nedvesség átszivárog rajta.
Mindig azt gondoltam, hogy
a kettőnk között lévő vonal
az enyém,
most rá kell jönnöm, én még csak
most készülődöm belépni hozzád.

Hogy vársz e, csak rajtad múlik,
semmi sem az enyém, csak amit
adni akarsz nekem,
ami a te helyedről ide átörökíthető.

Határod vagyok,
kevesebb, mint te,
de több, mint amit
eddig gondoltam magamról,
onnan ide nézve, csak fagyos,
kemény talajon tudok átjönni.
Beszorulni a látványba,
magamra nézve az a pillantás,
ami nem létezik:
a képzelet realitása.

Persze tudom, hogy nincs igazam.
Annak örülök, hogy neked igazad van.
Kettőnk közül mégis én vagyok valóságos,
ami nálad van, a valótlan,
biztonságos távolságra tőlem már havazik,
maholnap betakarja a határt,
és már csak emléke marad
az egykor valónak,
hogy nekem nincs igazam.

Egy ember élete

Otthon, az íróasztalnál ül, küzd magával.

Amikor arra verem ki,
hogy mással vagy,
nehogy elveszítselek csak egyetlen pillanatra is,
megtaposott virághoz hasonlítok,
sáros, összehugyozott talajban.

Így vagyok megtaposva, több ezer éve,
görcsoldók és alkohol vegyhatása alatt.

Beszivárogsz a földbe,
az anyagcsere, egy kamasz húgycsövéből
fontos tápanyagokat juttat el a közeli fához.
Íme, a Deák Ferenc tér. Iszapos, kátrányos,
összemosott testek gyengén megvilágítva,
nevető lánycsapatot már nem találsz,
csak az emlékeidben kotorászol egy-két
megsápadt éjszaka után.

Jut e még fény a földre,
hirtelen nem hiszel abban,
hogy lehet még újra hajnal,
számolod a perceket,
hajnali ötkor,
nyáron már világosodni szokott.

(Elkap a légszomj,
gyorsan ki a Duna-partra,
két szál cigi,
pont a rosszullét határán kell eldobni,
ezt már megtanultad,
hogy miként egyensúlyozz rosszullét
és a bármi egyéb között,
tökmindegy, hogy mit csinálsz,
csak legyen az a konstans élmény,
akkor már főleg a rosszullét,
azt legalább ismered.)

Az életet megint átjárja a fény,
a homlokától lefelé megtelik
ragyogással, egy dalocskát dúdol:

„Nem várnak többet vacsorával,
a barátaid elfelejtik a neved,
édesanyád hiába töri a fejét,
az a koszos ing bárkié lehet,
de sohasem a tied.”

Átváltozik virággá, fejjel a Nap felé, de már hullatja szirmait.

Virág vagyok. Istenben nem hiszek,
nem érzek, nem látok,
nincs emlékem rólad, és nem várom,
hogy megmentes.
Létezésem oka egészen egyszerű,
banális dolog, te úgy hívod, hogy szép,
én úgy, hogy esendő, hogy nemsokára meghalok.

A halálban szép vagy, semmi más,
nem támadsz fel, és nem ér el semmilyen megnyugvás.

Ha ez elég, legyél virág,
téged visznek majd szeretkezéshez,
temetőt felkoszorúzni, ott leszel mindenhol,
és fáradhatatlanul dicséred a szépet,
hogy sárgán-pirosan elmosódnak
az emlékek,
nem leszel semmi,
csak ami mindig voltál és vagy,
az emberről egy ének.

HORVÁTH LÁSZLÓ: Időrács

Nyerges Gábor Ádám

Szürkület

lidércvilágunkba szivárgó,
szürkületi, gyenge fény
szerelmünk, félénken csitító
altatódal, nem remény.

hitelbe elköltött, volt jövőnk
lábosban száradó tarhonya,
szétvert feltételes módjaink
szobánk alvadó alkonya.

bármelyik perc szótlantul
évtizedekig is eltarthat,
emlékhangon kopog az eső,
végül inkább elhallgat.

szerelmünk, a fáradt vendéglős
körbepillant, megszeppen,
aztán szó nélkül marad
a zárás utáni percekben.

Veszprémi Szilveszter

Váz

I.

Minden reggel láttam,
ahogy a biciklidet bezártad
az állomás előtti tárolóba,
és én minden reggel néztelek,
és te néztél.
Mindig, pár perccel hét előtt jöttél,
átemeltem a lábad, gyorsan leugrottál,
sietnél, ahogy mindig én is,
a kezekben maradt kulccsal lépdeltél
mögöttem, pár perccel hét előtt.
Húsz percig egy kocsiban ültünk,
volt, hogy egymással szemben,
mert úgy volt hely,
és tudtad, hogy minden reggel látlak,
és tudtam, hogy minden reggel látsz,
de nyilván nem voltunk érdekesek,
ahogy a többiek, minden reggel,
a veled és velem együtt indulók,
vagy az éjszakai műszakot befejezők,
vagy a halk szavú és sánta kalauznő sem.

II.

Néha eszembe jutott,
hogy biztosan kedvelnélek,
mert az utolsó pillanatban érkeztél,
mint az emberek, akik közel laknak,
akik ismerik a reggeli forgalmat
és a saját menetidejüket.
A rohanásod magabiztos volt,
mintha értenéd a világ dolgait,
sosem néztél vissza a biciklidhez,
pedig én folyton ellenőriztem volna.
Mindig elérted a vonatot,
bár én sem késtem le sosem,
és azt hiszem erről beszélgethettünk volna,
meg arról, hogy milyen sokan vannak.

III.

Amikor bemutattak egymásnak,
azt gondoltam, a neved tette tönkre,
nem maga a tény, hogy most egy ilyen helyzetben
már köszönnék neked, talán meg is várnálak,
kezet fognánk, ha eltennéd a kulcsot,
megjegyeznénk, hogy mennyien vannak,
aztán kérdeznénk egymástól,
hogy mi hír a szomszédban,
mint akik egy utcára laknak egymástól,
és középen találkoznak, véletlenül,
mert nem összeülő jellegű a kapcsolatuk,
de ha már találkoznak, véletlenül,
mindig megkérdezik.

Szamosvári Bence

Befogadtál egy cirmos kölyköt

Karmolászlak. Egy pici csámcsogás vagy,
Még a számban érzem. A rám szabott út
Vagy le a keskeny fokokon, a kéz a
Macskagerincen,

Skizofrén képmásom a tálba öntött
Anyatej színén, a fokok utáni
Kézmosás. A nem lehetek veled most
Gyorsvonalokra

Száradó fájdalma, a sínre dobott
Hullazsák félelme. A ránk szabott út
Vagy, a rád és rám pazarolt idő, a
Felzokogásom

Délután nagy macskaszemekkel és az
Elszakadni újra belőled, újra.

A nem akarom azért se.

Az elszakadás azért is.

Türelem

Hátha túl hamar lesz a féltelek
Félek, és kihív a kézmeleg,
Jégcsaposra vált a test, habár
Nyár van és archetípus a nyár;
Mondd, mi lesz, ha az idő, a tér
Elkerül? (Tudom, lehet azért'
Átjőzanodni a hónapot,
A kőre hányni, hogy jól vagyok,
Elfolyni padlón, hogy nem szilárd.)

Nélküled nem tudok várni rád.
És remélem, alszol valahol.
A panelcsönd íve átkarol.
Hogy tudod, azért én jól vagyok.
Hogy rágyújtasz, ha ezt olvasod.

Endrey-Nagy Ágoston

Dal

A völgyek egymás szájába köpik
a pacsirtákat. Jöttment istenek
nézik a hegy terjeszkedését.

Ráfolyik a mező szőke pelyhes hasára.
A nap bőrét a fák közé feszítették,
minden szellőzésre megereszkedik.

Fél óra, és talajt érint. Egy óra, és az istenek
eszméletüket veszítik. Maradunk mi,
ahogy egymásból harapunk ki tájakat,

míg fel nem ébrednek az istenek.
Fényt hoznak, amiben fáj a meztelenség,
és testünkre rovarok gyűlnek.

Szánkon méz és pacsirtatollak,
ágyékunkról leválnak
az alkony rongyai.

Endrey-Nagy Ágoston 2002-ben született Mórton, jelenleg Székesfehérváron a ciszterci gimnáziumban tanul. Málik Roland-díjas, verseit többek között a Kulter.hu, a Műút és a FÉLonline közölte.

Benedek Miklós

A szomszéd házban

Véres ujjlenyomatait az ajtófélfán hagyta.
Cipője talpának nyomai a hátsó bejárat felé mutattak.

A testvérpár hangos sikításra riadt az éjszaka közepén.
Ijedt szemmel pillantottak egymásra.
Egyszerre ugrottak ki az ágyból magukhoz vették zseblámpájukat és elhagyták a szobát.
Szüleik hálója felől egyenletes lélegzés hallatszott.
Észrevétlenül osontak ki a házból és indultak arra amerre a hang forrását sejtették.
A szomszéd ház ajtaját nyitva találták.
A folyosó sötét volt csak az egyik ajtó alatt szűrődött be némi fény.
Lépéseket hallottak majd hirtelen szél támadt a falak között.
Felkapcsolták a zseblámpát és megindultak a folyosón.
A hátsó ajtó nyitva volt.
A függönyöket szél táncoltatta.
Kiléptek az ajtón.
Zseblámpájuk fénye ijesztő árnyakat rajzolt a kert kerítésére.
Lélegzetvisszafojtva figyeltek.
A csendből ziháló hangok emelkedtek ki.
Egy férfit láttak a kerti székek mellett térdelni.
Közelebb léptek.
A férfi háta egyenletesen süllyedt emelkedett.
Jól van kérdezték.
Hall minket jól van ismételték meg a kérdést.
A férfi hirtelen elbődült és a mellette lévő szék lábát megragadva a fiúknak rontott.
A zseblámpa a földre hullott.
A fűszálak árnyai hatalmas rudakként rajzolódtak a kert falára.

A percek múlva kiérkező mentősök csak az egyik fiút tudták megmenteni.
A másik esetében csak a halál tényét állapították meg.
A házban lakó nő holttestét a fürdőkádban találták meg.
Meztelen teste körül hullámozott a piros víz.

Benedek Miklós költő, műfordító, újságíró. 1984-ben született Topolyában, Szerbiában. Nem indul hajó (2012), Mintha emberekből állna (2014) és Miközben halkan (2019) címmel három verseskötete jelent meg az újvidéki Forum Könyvkiadónál.

Bíró Tímea

Hosszú

(részlet)

nem szülünk új dolgokat a meglévőket elzárjuk az élettől
cérnahiány a házban fáslival kötöm át a petrezselyem zöldjét
alig éri át alig érem át a tested ahogy a karjaimba söpröm az éveidet
súlyosan összekocognak a csontok fegyverropogások
egy eldőlt fenyőfa vagy ami egyik napról a másikra esett le a lábáról
a sebeidből megállás nélkül szivárog a gyanta szemeidből madarak röppennek föl
köszöntsük egymást a béke jelével legyen békesség köztünk
ma még semmit nem ettél szorgalmasan üríted magadból a tartalékot
minha ürességből kéne levizsgáznod isten előtt
most kéne vége lennie de nem lesz még csak most kezdődik a bedeszakázott élet
beterítenek minket a gyógyszerek a pépesített húslevesek a felgyülemlett víz a hasüregben
a belső combjaidban orgonaszínű véraláfutások nyomásra nem érzékenyek
körkörösön villog bennünk az ammónia sárga sűrűsége
fekete pontok cikáznak a látókörünkben iszonyatosan
lassan állnak össze az enyhülést hozó csillagképek

ujjaim közül kifolyik a tested nem ellenkezel
szelídre gyógyszerezlek és feketében járok hozzád
hogy szokjon a szemed a sötétbe kopnak a holnapok az injekciós tűben
nem tudtam a lóra ülni mert a háta csupa seb és szivárog a vére
gyalog jöttem összehúzódtak a kilométerek amikor rájuk léptem
fordítok egyet rajtad hogy levegőzzön a másik feled
most a fal felé nézel így egy kicsit könnyebb
ha tudnád hogy a haláloed után itthagynom a házat s talán az országot
elhúzódná minden mert az ilyen hírektől
vérezik a szív vérezik az agy lebénul a test
kevesebbet kellene rúgni hogy ne súrlódjon annyit a bőr
már nem tudok mit kezdeni a lehámlott bőrszeletekkel
de hátha egymáshoz ütődnek a szervek és a belső vérzés vet
mindennek véget felszabadít minket

Bíró Tímea 1989 decemberében született Csantavéren. Az Újvidéki Egyetem Bölcsészettudományi Kara Magyar Nyelv és Irodalom Tanszékének elvégzése után Szabadkára költözött, és rendezőasszisztensként, sűgőként, ügyelőként dolgozott a szabadkai Népszínház Magyar Társulatánál. A Magyar Szó napilap Képes Ifjúság nevű mellékletének külmunkatársa. A Szab-way Színházi Szervezetnél művészeti titkárként és közönségszervezőként tevékenykedik, valamint összművészeti esteket szervez és moderál. 2017 júniusában jelent meg az első verseskötete A pusztítás reggelei címmel a Forum Könyvkiadó gondozásában.

Az ELTE Bölcsészkarán jött létre Kilencek néven egy költőcsoport. Első antológiájuk 1969 decemberének harmadik hetében jelent meg *Elérhetetlen föld* címmel. Nem voltak kegyeltjei a hatalomnak, így hosszú utat kellett bejárniuk a megjelenésig. Nyíltan és bátran írtak akkori társadalmi gondjainkról, bajainkról. Az idő őket igazolta, ma is együtt vannak. Igaz, megfogyva, mert hárman közülük már nincsenek velünk. *Antológia 50* címmel jelenik meg ötödik könyvük a napokban. A *Polgárok Házában* és egykori otthonukban, az Eötvös Kollégiumban díszünnepségeket rendeznek tiszteletükre.

Utassy Józsefné Horváth Erzsébet

Péntek Imre

Az életöröm és mulandóság motívumai Oláh János költészetében

A földi létből való távozást kísérő szenvedéstől nem kímél meg – az élet. Az élet – mondom –, amikor jórészt a halálról akarok írni, az elmúlásról. Azokról a pillanatokról, amikor ember magára döbben, elmagányosodik, s ha módja van, mérlegre teszi a cselekedeteit, amelyekből egy pálya, vagy egy sors lett. Néhány barátom küzdelmét a betegséggel, a halállal közről figyelhettem, s megrendített az a tudatosság, amivel felmérték, hogy az út végére értek. Nincs tovább.

Baráti körünket meglepte Rózsa Endre megbetegedése és korai halála. 54 éves volt, alkotóereje teljében kellett küzdenie a szorongató gondolatokkal. Korábbi versében még élt benne a virtus, a dac. A *Bevágom az ajtót* – mely az *Ámokfutó álmaiban* jelent meg – még ennek a hetykeségnek a tükre.

„Ha feldobom egyszer a talpam,
nem nő helyettem csapongva
elandalító buja rózsa.
De kihajt a krumplivirág...
De mögöttem lassan a testtel!
Ha az isten halni parancsolt,
bevágom utánam az ajtót...”

Persze, ez a dacosság azért idővel megszelídült. Az *Amit adsz a világnak* című versében már így ír, kissé ironikusan:

„Amit adsz a világnak, el-
fekvő nyolcasok,
végtelenbe tekerednek,
és elnyugosznak ott.”

Az Aeternitásban még szerényebben fogalmaz. Nincs megdicsőülés, heroikus dráma:

„...arcod megtöpörödik.
Szétporladsz a kereszten.”
A Berzsenyiben még így fakad ki:
„Szándékom ítélet örli,
nem lehet innen kitörni –
Gyűlölöm azt, ki helyettem
él majd, egy boldogabb rendben.”

A Bal négyes betegben már ott a kórházi életkép, a végkimenetellel, amelyből az együttérzés sem hiányzik:

„Megérkezik a Halál-Nagyvizit Úr
Kitöltve minden földi rekvizitum.
És mellettem befuccsol...
a bal négyes beteg.”
A vég közelsége még direkter vallomásra készíti:
„Halál, te hülye húgyagyú!
Bármit is játszunk, nálad van utolszor
az ász, a szív-adú.”
Ám a hadakozás nem segít, a kötet utolsó versében, az *Isten vár* címűben próbálja levonni a
konzekvenciákat:
„Az Isten vár. Valamit tartogat.”

Utassy utolsó időszakában egy kicsit zalaivá vált, miután Rédcésre költöztek. Az az utolsó öt év,
amit itt töltött, talán adott neki egy kis „megállót” az öt emésztő betegségek közepette. Ateista
mivolta, lázadó természete nem tudott belenyugodni abba, ami vár rá. Egyik utolsó versében
így írt:

„A haláltól nem félni kell,
hanem várni: emelt fővel.
Szólongatnak már őseim:
csalánának a temetőbe.

Csak fiam vár szótlanul,
csak az ő, az egyetlen árva.
Ő tudja csak, dolgom van itt,
és nem siettet a drága”.
Istennel is igyekezett rendezni dolgait:

„Született eretnek
vagyok. Így szeress meg.”
Humorát a legvégső pillanatokban sem vesztette el. Kissé könnyelműen kérdezte:
„Vajon egyszer
majd nekem is
el lehet
sorok közé
temetni a
testemet?”

A testét elhantoltuk, a szellemét nem. S most, hogy forogtom több mint 1000 oldalas gyűjteményes kötetét, kiviláglik: a sorok közé temetkezett, a magyar líra halhatatlanjai közé. S bár az utolsó években viszonylag gyakran láttam, látogattam, tartotta magát, verseinek titkát magába fojtotta, magával vitte a „szemfedő földbe”.

Oláh Jánost is jól ismertem, rajta is próbálgatta körmét az elmúlás, és a szenvedés őt is alaposan próbára tette. Ekkor gondoltam arra, hogy ne csak a nyomasztó élményeket mutassam meg, hanem a kontrasztot is, miként jelent meg életében az életöröm, a lét birtokbavétele a betegség, az elmúlás meganyi árnyoldala mellett.

Vissza kell térnünk a pályakezdés idejére, amikor a lét birtokbavétele zajlik, amikor az egyén rádöbben: képességeivel felülkerekedhet az anyagi világ tehetetlenségén, mozdulatlanságán; ezt tükrözi a *Milyen távol van* című korai vers. A különleges, szinte mitikus képességek és a szűkebb világ jelenségeinek áttisztázása – ez az a „nyitány”, ami betölti a szülőföld kiáltó völgyeit. Szinte himnikus hangon szólal meg a költemény:

„Milyen távol van már az idő,
amikor először megérintettem
a két falu templomtornya között
kifeszült húrokat...”

Itt még „Lobog, lobog a szélben/a fák levele” és „szeretném erős kezembe fogni/ a nyár örömét/ és futni vele”.

A gyerekkori tájak érzéki gazdagsága örömmel tölti el a szemlélőt, s úgy tűnik: minden a nagyra nőtt Ént szolgálja:

„ringasd eléje sötét pázsiton
fáradt karom, fáradt fejem...”

A *Három égtáj* végén megfogalmazódik a hűség és ragaszkodás örök parancsa:

„Csak te gyökerek járhatatlan
labirintus -vak otthona,
te ne hagyj el soha
volt igazamban.”

A gyerekkor tudatos átélése, a természet ezerszínű környezete lenyűgözi az eszmélő fiatalot, s a meglelt belső harmóniák szólalnak meg ebben a sorban:

„Gyerekkorom a fű zenéje volt...”

Ám az *Egy nap* című versben felbukkan valami más is:

„Várunk.

Nem marad más
Pusztá létünkbe varrva,
Csak a halálunk.”

Az önismeret útján is jelentős lépéseket tesz meg az eszmélkedő:

„álarc helyett hordom az arcom”. (*Álarc helyett*)

Ennek a teljes önmegmutatkozásnak tételverse a *Proletár induló* – J.A. motívumára. Ez már költői indulás időszaka:

„Ne búsulj! A toll, a tinta –
Te vagy, ki e verset írta...”

Innen már nincs visszaút, az ifjúság, a kudarcok varázsa, „ha kell, ha nem, élni segít”.

A mohó élni vágyás helyett némi bölcsesség kezd uralkodóvá válni:

„mindent ki kell bírunk csupán
Ki többre vágyik, ostoba.” (*Gramafon*)

A *Bohóc*-ban pedig az én elrejtésének a programja fogalmazódik meg.

„Legjobb üzlet bolondnak lenni,
Nincs, aki ennél jobbat mondhat,
Nem tántorít el ettől senki,
A valóság is erre oktat.”

A korlátozottság ezernyi csapdájának formáit mutatva meg, valahol a kitartásra, meg nem alkuvásra, a föl nem adásra bízattak az Oláh Jánosi enigmák. A *Térképeink* ennek a bezártságnak a felrajzolása:

„Mi nem dühönghetünk,
Kiszámított és kiszámítható
Gondolatunk és érzetünk,
A tudás börtöne, a való,
S ami nincs, de lehet,
Ránk zárul lélek és anyag,
A világtalan önismeret.”

Igen, ebben az időben már a hogyanra helyeződött a súlypont. Szerintem Jánosi Zoltán helyesen állapítja meg: „Éppen Oláh János egyike azoknak, aki például a Nagy Lászlói költői szenvedélyesség és drámai vitalizmus képpé- és hangzásfelcsigázó, látomásos mágiáját az elszürkítésre berendezkedett „történelemszünetes” kor silányságainak jellemzésére és elutasítására bizonyos szempontból alkalmasabb, vagy legalábbis tárgyyszerűbb nyelvezettel váltja, cseréli föl, aki a „tor-konvágott forradalmak pirosát és gyászát (Nagy László) társaival együtt viselve a hétköznapiok lélekölő sivárságát és hazugságáradását is realiztikusabban kívánja már megjeleníteni.”

Ez már program, a feladat, ebbe már nem fér bele a lenni vagy nem lenni ontológikus dilemmája.

Évek teltek el ebben a birkózásban.

Mégis, a gyűjteményes kötet vége felé felbukkan egy-két vers, ami ezt a végesség-témát szólaltatja meg.

A misztikus hangulatú *Bebázódva* című versben például feltűnik valaki, „szeretném megszólítani,... de nem jön ajkamra a szó”.

„Meddig késik a pillanat,
amikor a halál-röpte nyár örvénye
gubóm szétfeszíti,
szárnyamat kibontja?”

A *Mindent láttam* a kiábrándultság verse, amely egészen az elhagyatottságig, az ürességig fut. A *nyárfa a keresztútnál* is fájdalmas élményekre utal, akinek „kínok kínja/sajdul bele/hajthatatlan derekába.” A Fodor András emlékére írt vers is ezen ontológiai síkságra ér:

„hahotázom a sok sületlen viccen,
bólogatok: ha volt is Isten, nincsen”...

A vers vége pedig többértelmű: egyszerre utal a földi és a halál utáni pihenésre.

„Jaj, megpihenni pedig de jó volna,
és nem sodródni tovább e sodorba.” (*Vak tükör*)

A lepergő pilleszárny, a lecsukódó pávaszem is jelzi a tragédiát, s „árad a semmi az önkény helyébe/hallgat hűvösen, azt se tudni vége.” A *Nyárvég* „körmönfont kivégzésről” beszél, a *Bomlott szigetben* pedig „Kitartóan csupán/ a durva deszka hallgat.” A túlevelű nyárvégben „Zokogva vagy nevetve/, de elmúlik minden létező” – állapítja meg. S hozzátennivalója ennyi: „Nem reméltem, most mégis meglep/hogy még mindig itt vagyok”. A továbbiak is ebben hangnemben íródnak sorai: „A nemlétre hangolódva élvezem/a ringó lomb-sötét/elvesző ritmusát”. (*Túlevelű nyárvég*) A *Mint fecskék a dróton* versében folytatja ezt a szkeptikus hangot: a nyilvános római márványreteráton is lehet készületlenül várakozni „a lesben álló, aljas elmúlásra”.

A nehezen felfogható szenvedés verse a *Nem iszom mérget*.

„Elfogyó türelem,
amit felkavardult porszem karca sért.
Szél lábnyoma
a holdpor lepte úton.
Nem iszom mérget,
nem küldök golyót agyamba.
Elég, ha rám vetül,
Uram,
a tekinteted
odaátról.”

A betegség tudat átgondolása, ahogy áthatja egész valóját, a *Maradni szeretnék* kétségbeesett verset facsarja öntudatából.

„Most – az utolsó, nagy utazás
előszelének fuvallatában –
hirtelen megbicskalik bennem az ifjúkori vágyakozás,
maradni szeretnék a helyemen, 'szeretteim' körében,
talán éppen azért, mert érzem, hogy lehetetlen.”

Ennek a lehetetlenségnek a variációit olvashatjuk a továbbiakban, mind fájdalmasabb, végletesebb formában, kivitelben. A robbanásra kész benzin a csillagokba röpítené ezt a „katasztrofá-álmot”... „Hadd bámuljon a rozsdát virágzó, hoppon maradt enyészet.” Az ontológia néha Gaia anyánkhoz löki a kétségbeesett költőt, amikor azt írja: „Övnünk kellene létünk ősforrását, hogy legalább addig adjon enyhet mindannyiunk számára, akárha szűköset is, amíg a világerő e földi lét végpillanatát a csillagóra állása szerint el nem üti.” Aggodalmat érez, hogy megroppant önbecsülésünk, létünk immunrendszere. S a születés előtti csendben értjük meg magzatkorunk emlékezetét. S túl sok terméketlen szó fenyegeti a teremtett világot. S „a költészet titokburka”

azonban sérthetetlen, ha a tiszta ész hidegségével közelítünk hozzá, csak a nyirkos semmit találjuk. Ezek a konklúziók a prózaversekből derengenek elő, az Éjszaka hangjaiból. S ebben a szorongatásban még tud foglalkozni a magyarokat érő szerb atrocitásokkal, s tud üzeni a székely hercegnek, Farkas Árpádnak:

„Nem gondoltuk, hogy túléljük
kényszerű esélyinket,
s bár túlélünk, ma sem értjük,
hőstett volt ez vagy büntett.”

Persze, ez a nagy nekibúsulások ideje is ez. Utassy Józsefnek ajánlott versében írja:

„Elbukva vagy győzve a harcunk,
nem adtunk fel semmit se önként,
mindegy most már, akárhogy történt,
ami megtörtént,
abba kell belehalnunk.”

Úgy érzi, a kétely jogos, az igaz út keresése sem volt sikeres. A Kodálynak ajánlott verszáró szakasza keserűen összegez:

„Kételekedve nézünk magunkba:
nem találtunk az igaz útra,
a kerek erdőn eltévedtünk,
vak büntudat köröz felettünk.”

Ennek a „vak büntudatnak” számtalan jelét érzékelhetjük az utolsó korszak verseiben, amelyben már összefonódott a magyarság sorsa feletti aggodalom a saját egyéni sorsa feletti érzett kilátástalansággal.

Ám ez a kilátástalanság minduntalan visszatér, és nyomasztó víziókkal terheli az ént. A *Visszafojtva* című versben ez így jelenik meg:

„A gyulladt lét lükető gennyét
gyógyírnak véli a beteg,
azt hiszi, álom csak a nemlét,
s a végső seb is beheged.”

Igen, vannak bizonytalanságok, reménykedések, elérhetetlen partok, végtelenbe tolt határidők. A nincs jogunk feladni, számtalan formában, módon megszólal, ennek a „szétszabdalt, kivégzett, hazátlan országnak” szüksége van ránk, „Maradtunk sérült inakkal a vártán”. (*Olyan nehéz*)¹

A halálos víziót sugalló látomásokban sincs hiány: „a hallgatag hóhér” nem tudni milliókért öl vagy bagóért? (*A hallgatag hóhér*) Néha a szkeptikus hang segít túlelni a nyomasztó, végzetes találgatáson:

„Letörött a világfa ága,
felsüt a nincs döbbszent csodája.
Bármily nehéz, örülj neki,
hisz mindezt az Úr rendeli.” (*Tabula rasa*)

Ebben a bizonytalanságban jelentenek kapaszkodót a *Históriás énekek*, fogódzót jelent a múlt, a végbement események, amelyeknek tanúsága ma is megdobogtatja szívünket. A *Varas sebünk vére* ilyen. A régies stílusú, balladisztikus hangvételű vers az ország árulóit idézi meg, ahogy olvashatjuk:

„Pajtás, hány csalatást
felejteni kéne,
de kiserkedt mégis

varas sebünk vére.” A befejezés nem végződhet másutt, mint a Városliget legöregebb fáján, ahol véget érhet az árulók aljas, szégyenteljes élete. De az 56-os ballada is fájó emlékeket idéz, a szégyen és megtorlás időszakát, amikor az anyaföld is megtagadja hiteseit, nem marad más hátra, csak a halál kószolása. (*A csobbanó hideg kútba*) A *Budai hegyek alatt* is az 56-os forradalom megtagadásának balladási idézése, míg az Európa udvarlása a „gőgből szült erény” felmutatása, a viszonzatlan vonzalom szerencsétlen állapota, ahogy a vers konklúziója:

„Szegény legény gazdag ringyót
mért szeretlek téged,
létem, hitem, mért, ha most is
játékszernek véled.”

Az eddigiekből is kitűnik, hogy az elmúlás érzékelése nem szakasztja meg a közéleti gondokkal való számolást. Az egyéni lét végességének fel-felcsillanása, a bezáruló horizontok sem tűntetik el a haza iránt érzett aggodalmat, de újabb és újabb nézőpontból tűnik elő a szerencsétlen ország visszas állapota.

A *Hófvadás* ismét a haláltudattal való szembenézés, míg a *Vak lelkek* a „bot csinálta látnok” szemével nézi az életét, s nem talált magyarázatot arra, miért a leselkedő bosszúvágy, egészen a halálig. S a „nemlét térerő-nyarában/mosolygón kortyolod le kínod”. (*Tétova*) Hát igen, közeledve a végponthoz, egyre kegyetlenebbek a következtetések: „Be kell látnod, hogy már semmit se értesz/és nem tartozol sehova” – szól vers, s ez már a betegségnek szól, amely kitaszította (ha ideiglenesen is) a világból. A *Sötét szavakon* ismét abba a világba visz, „ahonnan nincs tovább”, csak a „kialvó léleklobbanás” félelme hatja át a várakozót. A *Túlélő ballada* ennek a félelemnek a verse. „Döbben, mint szívritmus a semmi.” És az sem vigasztal, hogy az én „túl sok mindent túlél”, mert végül „omlik Isten kártyavára.” A *kopogtatva* a végső leszámolás az illúziókkal:

„Nem keresem helyemet a világban,
nem érdekel, hogy ki vagyok, ki voltam,
végtelen filmként pereg, ami láttam
e torz ízlésű, elhibázott korban”. Sajátos kivonulás ez, a maradék erők összeszedése. S nem marad más: „lakatlan bolygó lett a lelkünk.” A visszahúzóadás, a remények visszanyesése, a szabadság, mely a szolgálatban van, ha van, és „Ne kívánj semmit, érd be azzal, mit megadatott élned.”, ezzel a tudattal lehet valahogy elviselni, azt, ami van. A szabadság – szindrómában gyötri magát a költő ezekkel megoldhatatlan dilemmákkal, s a végén – mégis kell valami vigasz – „egy morzsányi hit mindennél több lehet, ha megéled”. Ez a hit hiányzik a *Kötéltánc* című versből, mely a teljes kiszolgáltatottságot mutatja, s elhangzik a kérdés: „Vagy-e még, aki voltál” – , s amire – túl a megpróbáltatottságokon – csak ez a válasz érkezik: „mégis elhagyott minden”. Igen, „élni kellene, élni”, de ez a vágy csak önbecsapás, nem lehet sértetlen visszatérni sehonnan, s egyszerűen csak élni. Az „esdeklő szívütem” sem segít, a gyilkos kor vagy kór martalékának nem marad semmi. „Nem ismer fel már senki se”. Ezek a végletek kavarnak a beteg testben – hozzáteszem: lélekben - , amelyeknek csapongását meg lehet érteni, s követni egyre fájdalmasabb.

Ezeknek a búcsúzó verseknek egyik, talán legjobbika a *Pincszéri elégia*. A szituáció ismerős: a borosgazda a pincében figyel, miként forr ki a bora, s hallani lent a Balaton mordulását. A négy soros strofa négy sora azonos rímmel futja végig a verset. Már az elején megemelkedik ez a motívum:

„A szemembe csillagi aritmia hull,
odafönn is mind, aki él, halni tanul”
Ez magányosság mind éteribb dimenziókba repíti a szerzőt:
„Fekszem a fűben hülyén, valahol
az elmúlás, hallom, unottan zakatol,
befogad a párolgó égi akol,
a lámpalángra jajgató csönd jege forr.”
S párbeszéd hirtelen véget ér:
„Nem tudlak megszólítani már,
bekerített a gézszagú, lomha halál.
Bujkállok, de hiába, nyomomra talál.” És a párbeszéd sajátos monológgá válik.
Az elégikus „remegés” áthatja a vers minden porcikáját, ahogy mind magasabbra, s mélyebbre vág, az ontikus kérdések feltolulnak:
„Nem értem, a szikrázó ég mit akar,
s mit a rebbenő nyárvégi avar
búcsúzóul, hisz úgyis betakar...”
A fölcsillanó bor is az elmúlás ízét közvetíti, s „létem túsúrásnyi fájdalom kiforr” – hangzik a záró metonímia.

Az utolsó ciklus nem titkolózik, a *Betegágyból* címet viseli. Amikor már a költőt „ördögsar-

kantúúk” gyötrik, s magára ölti az őstudat vigaszát. A betegség tétlenségre kárhoztatja, egy kis anekdotikus mozzanat felidézése kapcsán jegyzi meg:

„őrült szúnyogként csíptem orcád,
most meg a halál torkában keringek.”

Az életvágy és a haláltudat vívnak egymással,

„ha meg kell halni, meg kell halni,
de miért a semmiért” Vagy később:

„végső soron Isten se érti,
miért is szeretnék én élni.”

Eltűnik az a szemérmesség, amit a korábbi Isten-megszólítások jelentettek, most már mer ilyen közvetlenül Istenhez fordulni:

„Segíts meg engem, Istenem...
és ne járasd a bolondját velem

habár lehet, járni én azt szeretném”. (Segíts meg)

És elérkezünk a *Nemlét dallamához*. Amikor leírja: „nem nyílok meg többé már senkinek”, „rémálmú vallatás aláz.” Még üzen Vasy Gézának: „csak az felejt, aki emlékezik”. Olykor még felrémlik valami ősi megérzés: „A boldogító borban/ Isten tudata voltam...” Ám végül ez is mindegy: a kiürített érzékek semlegessége hatalmasodik el rajta. „A jövőtlenség foglyaként” fogalmaz, csak magára gondolva, a vak rabszolga létben, az omló Babel tornya tövében,

„S dadogva, öntudatlan hajtom
a meggyalázott földre arcom”.

Számtalan bukását ebben a ciklusban éli át, de nem tud ellenállni a belső késztetésnek:

„Mégis, mégis jól volna
forrás fölé hajolva
újjászületve élni,

s mint egy igazi férfi”... Megízlelni „a tékozló öröklét/érlelte ősi almát/Isten fluid hatalmát”.

A végső vergődés még két nagyon szép verssel megajándékoz bennünket. Az Isten horga és A nemlét dallama – mint két súlyos harangütés ebben a lírai requiemben. „Vacog a nemlét pere-mén/el nem álmodott álom” – siratja el a meg nem valósuló lehetőségeket az *Isten horgában*. A *nemlét dallama* pedig lezárja ezeket a föl-fölcillanó lehetőségeket, amikor már csak egy felelet születik a kérdésre: „Ki vagyok? Nincs nevem.” Aki a „nemlét dallamát hallja”, annak már tudatát nem evilági zajok, zenék töltik be. S egyetlen biztatás hangzik fel ebből a hangzavarból:

„Zengi, hol minden üres,
új kódiban ősi nesz.”

Próbáltuk végigjárni az utat: a lét birtokba vételétől a végső búcsúzásig. Kétségtelen, a kezdet derűjére, bukolikus hangvételére kevesebb figyelem jutott. A feladat, a program, a küzdelem a láthatatlan ellenséggel, minden energiáját elszívta, lekötötte. Az időben is elhúzódo betegség azonban számtalan etapját kínálta fel a szenvedő embernek, hogy kijusson ebből a kikerülhetetlen csapdából. Oláh Jánosnak, amíg volt ereje, össze tudta kapcsolni súlyos tételekkel megterhelt magánmitológiáját a társadalmi ügyekkel, ám a mind mélyebbre hatoló betegség kioltotta belőle az érdeklődést, s nem tudott mással foglalkozni, mint önmagával. De így is, magasrendű esztétikum született a csillapíthatatlan szenvedésből. A költő értékteremtő nagyságát én ebben is látom. A végső pillanatokhoz közelítő időszakában sajátos útikalauz készült az olvasónak, az utolsó versek közt lapozva. A közéleti emberből jelző nélküli ember lett, egy tiszta, szenvedő lélek, aki megtalálta az Isten felé vezető utat. Nemcsak kereső volt, biztos vagyok: eljutott ahhoz a Lényhez, aki szentesítette törekvéseit. S felmentette mindazon esendősége alól, amivel vádolta önmagát, gyengébb perceiben.

Obál Béla

(Vashidegút – Cankova, 1882 – Bécs, 1951)
– a Károlyi-kormány idején kinevezett magyarországi »szlovén« kormánybiztos, ugyanakkor Vas megye főispánja, majd a Tanácsköztársaság idején a megyei direktórium tagja és szlovén népbiztos. 1919 elején a magyarországi szlovénok autonómiájának lelkes támogatója.
Forrás: Pokrajinski muzej Murska Sobota – Muravidéki Területi Múzeum, Murszombat

Göncz László

Az „alsólendvai ütközet”

Az 1919-ben zajló muravidéki impériumváltás és következményei

E tanulmányban elsősorban az 1919 novemberében zajló, a magyarok lakta Lendva-vidék visszafoglalási kísérletének a legjelentősebb eseményére fókuszálunk. Főképpen az „alsólendvai ütközet” néven emlegetett esemény kevésbé ismert forrásai (Vermes György erdőmérnök levelei) alapján illusztráljuk a korabeli helyzetet. Előtte azonban „dióhéjban” összegezzük a Mura mente sajátos útját az első világháború befejezésétől a vidék Magyarországtól történő elcsatolásáig, néhány fontosabb „diplomáciatörténeti” felismerés említésével.

A korabeli Mura menti társadalmi milió és a sorsdöntő események „dióhéjban”

Az I. világháború végén a ma Muravidék néven ismert területen az ott élő szlovénok¹ körében meglehetősen gyenge volt a délszláv szimpátia, míg a Mura folyótól délre, a Muraközben más volt a helyzet. Ott az 1849 utáni időszak hatására, amikor a Dráva és a Mura folyók közé ékelődött, túlnyomórészt horvátok lakta terület bő tíz esztendeig horvát közigazgatás alatt volt, valamint a zágrábi érsekség folyamatos „öszöntzése”, erőteljes horvát nemzeti tudat kibontakozását eredményezte. A Zala és Vas megyékben élő szlovén közösségen belül néhány római katolikus pap, valamint a frontokról hazatérő fiatalok kis csoportja rokonszenvezett leginkább a délszláv egyesülés gondolatával. A szlovén érzelme határozottabb kibontakozását leginkább a Klekl József nyugalmazott plébános környezetében kialakult római katolikus papok köre szorgalmazta (bár eleinte nem egyértelmű politikai és állami hovatartozási célokkal). Az első világháború harctereiről hazaérkező néhány fiatal azonban radikálisabb elveket vallott: a Mura mentén élő szlovénoknak az újonnan létrejött délszláv államhoz való csatlakozását követelték (főképpen Jerič Ivan, Kühar Štefan, Godina Jože stb.). Az említettél szervezetebb „nyomásgyakorlás” a stájer oldalról érkezett, mivel a maribori szlovén nemzeti tanács 1918 őszén a „magyarországi szlovénok felkarolását” is a zászlajára tűzte. E célból 1918 novemberében és decemberében a „stájer oldalon” több, a muravidéki szlovénok nemzeti tudatára ható nagygyűlést szerveztek (november 3-án Ljutomerben, december 26-án Regedében).²

A megyei, valamint a járási szervek és tisztviselők gyakorta felületesen vagy tapintatlanul viszonyultak az első világháború utáni kaotikus he-

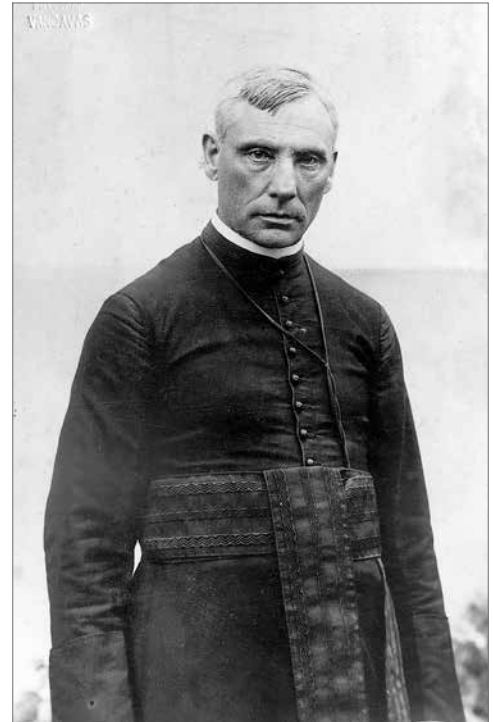
¹ Magyar nyelven (és magyar nyelvterületen) általában vendeknek nevezték őket, aminek – a későbbi évtizedekkel ellentétben – az első világháború előtti időszakban nem volt pejoratív hangzása. A történelmi Zala és Vas vármegyék területén élő szlovének azonban a saját nyelvükön (írásban és szóban) folyamatosan „szlovénoknak” nevezték magukat (több megnevezési formát ismerünk: Slovinci, Sloveni, Slaveni, Szloveni stb.).

² Göncz, László: Prekmurje 1918-1919. In: Prišo je glas. 24. Zbornik soboškega muzeja. Murska Sobota, 1917. 178-193. p.

tekben, hónapokban megnyilvánuló szlovén „útkereséshez”. Nagy hiba volt, hogy a „hivatalos körök” leginkább az ún. vend-teóriát erőltették, ami egyrészt vitathatatlanul téves és könnyen megcáfolható (valamennyire kényszer-szülte) elmélet volt, másrészt erélyes tiltakozást idézett elő az egyébként hungarus-tudatú, állami hovatartozás szempontjából Magyarországhoz kötődő lakosságban. A valamennyire osztrák „windisch-elmélet” mintájára formált közösség-értelmezés lényege az volt, hogy a Mura mentén élő vendek nem szlovének, se nem szlávok, hanem más „történelmi” népek (pld. kelták) maradványa, akiknek csupán a nyelve mutat hasonlóságot a szlávval. Ennek – leegyszerűsítve – semmilyen bizonyítéka és valószínűsége nem volt!³

A történelmi alsólendvai járás szlovénok lakta részén, Belatinc környékén terjedt legerőteljesebben a jugoszláv (és a szlovén) szimpátia, ami időközben az újonnan alakult délszláv állam iránti rokonszenvvel párosult. Mindezt intenzív, kölcsönösen alkalmazott „röplap-háború” kísérte, valamint a szlovén sajtóban megjelentek a magyarellenes hangvételű újságcikkek. Vas megyében, a muraszombati járás ún. dombvidéki (Goričko) részén, a többségében evangélikus lakosság körében kezdetben alig volt észlelhető magyarellenesség. A szlovén (és délszláv) érdekek terebélyesedésének az akkori általános társadalmi bizonytalanság nagyon kedvezett. Az alsólendvai járás területén és a Muraközben sor került az ún. zöld káder jellegű csoportok garázdálkodására, aminek ezen a vidéken szociális és nemzeti jellege egyaránt volt. A feszültséget tovább fokozta a stájer és a horvát részekről feltételezett katonai betörés veszélye, ami nem volt alaptalan, hiszen a Maribor városát a délszláv állam részére megszerző Maister tábornok (az említett maribori nemzeti tanács programjával összhangban) tényleg fontolgatta a Muravidék szlovénok lakta részének a megszállását.

Ilyen körülmények közepette 1918 karácsonykor bekövetkezett a Muraköz megszállása jugoszláv (főképpen horvát) katonai alakulatok részéről, amit a Murától északra fekvő két városka, Alsólendva és Muraszombat, valamint néhány további település ideiglenes elfoglalása követett. A Muraköz megszállása a magyar kormány szorított helyzete és behatárolt mozgástere miatt véglegesnek bizonyult, a Mura folyótól északra fekvő területről (a mai Muravidékről) azonban néhány nappal később a reguláris magyar katonai alakulatok elűzték a jugoszlávokat (Muraszombatból 1919. január 3-án). Szükséges hangsúlyozni, hogy a Muraközzel ellentétben (melyet a horvátok folyamatosan maguknak követeltek), a szlovénok lakta rész vonatkozásában a délszláv igény akkor még nem volt egyértelmű. A Jurišič százados vezette „muravidéki portyázás” jugoszláv és szlovén körökben nem volt egyeztetve, ezért meglepte az új állam katonai és politikai vezetőit. A Muraköz megszállásának állandósulásával azonban a belgrádi konvenció értelmében a Dráva folyón megállapított demarkációs vonal de facto a Murára tevődött át. Bár a szlovénok lakta vidék 1919-re is magyar állami fennhatóság alatt maradt, az említett közösség nemzeti tudata folyamatosan erősödött. Hiva-

Idősebb **Klekl József**

(Krajna – Véghely, 1874 – Muraszombat, 1948)

– nyugalmazott cserencsói (Črenšovci) római katolikus plébános, lapszerkesztő, később képviselő a belgrádi parlamentben. Az első világháború után a Mura menti szlovén közösség egyik meghatározó szellemi vezetője.

Forrás: Pokrajinski muzej Murska Sobota – Muravidéki Területi Múzeum, Muraszombat.

³ Göncz László: A muravidéki magyarság 1918-1941 (a továbbiakban: Göncz i.m.). MNMI Lendva, 2001. II-13. p., 103-108. p.

Az alsólendvai Esterházy uradalom erdőgazdasági igazgatóságának épülete a 20. század elején, amelyben az „alsólendvai ütközet” idején Vermes György erdőmérnök is lakott a családjával. Forrás: Vida István lendvai fénykép- és képeslapgyűjtő magángyűjteménye.

talos szlovén tartományi (ljubljanai) körökben azonban még akkor sem nagyon vettek róluk tudomást.⁴

Az új magyar kormány szempontjából más volt a helyzet. A Károlyi-kormány illetékes minisztere, Jászi Oszkár a „szlovén kérdésre” is felfigyelt és Obál Béla személyében az ún. Vendvidék kormánybiztost kapott. A Vashidegkútról származó, új tisztségéig az eperjesi jogakadémián oktató Obál két legfontosabb feladata a Mura folyó menti határvédelem megszervezése, valamint a magyarországi szlovén közösség önkormányzati, nyelvi és kulturális igényeinek a rendezése volt. A szlovén kormánybiztos kellő érzékenységgel látott munkához, és már 1918 decemberében szorgalmazta a Mura (vagy Vend) megye tervét, amely Zala és Vas vármegyék szlovénok lakta településeit karolta volna fel, Muraszombat központtal. A tervet a magyar kormány támogatta, és a helyi római katolikus papság is a támogatásról biztosította a kormánybiztost! A muravidéki szlovén és magyar értelmiség, valamint az iparosok és a kereskedők (főképpen az akkor elége vegyes nemzetiségi összetételű Muraszombatban) elleneztek azt, ezrét a muraszombati „intelligencia” és a Klekl irányította csoport között

heves vita alakult ki a tervről. Az akkor nagy többségében magyar ajkú Alsólendvát és szűkebb környezetét az említett terv nem érintette. Klekl azonban „taktikázott”, hiszen ő valójában erőteljesen szlovén érzelmű volt, és a jugoszláv kötődés állt közelebb hozzá, amit azonban a délszláv államnak a Szerb Királysággal bekövetkező egyesülése valamennyire meginogtatott benne (főképpen a pravoszláv egyháztól való félelem miatt). Mindez után az 1918-as esztendő végére a „szlovén” (vend) vármegye terve megfeneklett, hiába fáradozott utána is még annak érdekében Obál Béla kormánybiztos (akit időközben Vas megye főispánjának is kineveztek). A németekkel és a ruténekkal folytatott egyezkedés hatására 1919 januárjában a Mura menti szlovénok, illetve szlovén érzelműek körében autonómia-tervek készültek.

A legigényesebb szlovén nemzeti követelményeket megfogalmazó autonómia-tervet – ugyan számos abba kevésbé illő vallási érdekelttségű követeléssel, valamint a szlovénok szomszédságában található magyar települések, többek között Alsólendva városa besorolásával – Klekl készítette. Ennek ellenére ő akkor már nem elégedett meg ezzel sem, hanem a

⁴ Slavič, Matija: Naše Prekmurje (a továbbiakban: Slavič i.m.). Pomurska založba Murska Sobota, 1999. 34-38. p.

Alsólendva főutcáján készült fénykép az 1900-as évek elején, melyek az intenzíven fejlődő járásközpont jellegéről és hangulatáról tanúskodnak.

Forrás: Vida István lendvai fénykép- és képeslapgyűjtő magángyűjteménye.

Szerb-Horvát-Szlovén Királysághoz való csatlakozásban reménykedett. Az autonómia-tervek egyeztetése céljából 1919. február 12-ére Berinkey Dénes miniszterelnök Budapestre hívta azok elkészítőit (Klekl plébános nem ment el a találkozóra). A tárgyaláson kompromisszum született, aminek eredménye az Obál Béla nevével fémjelzett autonómia-javaslat volt, amely színvonalát tekintve megközelítette a német és a ruszin közösségek számára elképzelt terveket. Nagyrészt felkarolta a Klekl-terv legtöbb nemzeti jellegű rendelkezését (kivéve a magyarok lakta területek betagozását és a vallási, illetve egyházi jellegű pontokat). A javaslat szerint szlovén területi autonómia jött volna létre a két érintett vármegye szlovénok lakta részén, Muraszombat központtal (regionális szlovén „parlamenttel”, helybeni kormányzóval és „szlovén” miniszterrel a magyar kormányban). A javaslat elvi támogatása a Berinkey-kormány részéről adott volt, azonban annak életbe lépését a márciusi „kommunista puccs” után kialakult „tanácsköztársasági” szemlélet megghiúsította.⁵ Az alsólendvai járás szlovénok lakta területéből azonban, miután a Zala megyei törvényhatósági bizottság (több éves „késéssel”) tudomásul vette a belügymi-

niszteri döntést, közvetlenül a Tanácsköztársaság létrejötte előtt megalakult a Belatinci Járás. A tájegység lakossága 1919 tavaszán főképpen a szociális gondokkal, valamint a „bolsevista” típusú hatalom módszereivel és túlkapásaival, valamint a „szerb” támadástól való félelemmel volt elsősorban elfoglalva. A Tanácsköztársaság idején két fontos esemény is történt a térségben, melyek nyugtalanságot idéztek elő. Az egyik az „alsólendvai ellenforradalom” volt húsvéthétfőn, amelynek keretében Zala megyei szervezők kezdeményezésére, valamint a városban állomásozó határvédelmi alakulatok támogatásával, a polgárok is fellázadtak az ún. tanácsuralom ellen. A másik esemény az ún. Mura Köztársaságnak, a tágabb térség egyik kérész-életű államának sajátos kikiáltása és néhány napos léte volt (május 29-én), aminek nem a szlovén nemzeti törekvésekhez volt köze (bár sokan máig úgy értelmezik), hanem Tkálecz Vilmos, Muraszombatban székelő „szlovén” népbiztos-helyettes visszaéléseivel, pontosabban a büntetés elől kitérő menekülési terv kalandjával függött össze. Ennek rossz híre, mint újabb „kommunista kísérlet” (ami egyébként nem volt!) a békekonferenciára is eljutott.

⁵ Göncz i.m. 43-49. p.

A Mura mente Slavič Matija által a békekonferencia számára az 1890-es magyar népszámlálás alapján elkészített etnikai (anyanyelvi) térképe, amelyen meg van jelölve a trianoni határ. A közvetlen határ menti sötétebb sáv az abszolút többségében magyarok lakta terület). Forrás: Göncz László: A muravidéki magyarság 1918 – 1941. MNMI Lendva 2001.

A párizsi békekonferencia megkezdését követően (1919 januárjában), az először hivatalosan beterjesztett délszláv igények sorában nem találjuk a Muravidéket. Másrészt a Muraköz megszállásával a békekonferenciára utazó jugoszláv bizottság tagjainak többsége kielégítőnek vélte a Mura menti helyzetet, hiszen a demarkációs vonalat sikerült a Dráváról a Murára áthelyezni. Fontos tudatosítani, hogy 1919 első felében a Muravidék volt a később Jugoszláviához került egykori „magyar” területek közül az egyetlen, amely nem volt délszláv megszállás alatt. A február 16-án benyújtott „igénylistán” azonban már a Muravidék is szerepelt, ami a jugoszláv küldöttség szlovén csoportja, főkép-

pen a szakértő Slavič Matija rendkívül kitartó és szakmailag jól felépített (esetenként ugyan erősen részrehajló és valamennyire torzító) tevékenységének volt köszönhető. Azonban 1919 februárja és májusa között a Muravidéket illetően jugoszláv szempontból optimizmusra nem volt sok ok. Mellesleg az „olasz” és a karintiai, valamint a stájer határszakasz, továbbá Bánát kérdése, valamint a baranyai megszállt területek megvédése a jugoszláv küldöttség szempontjából prioritást élveztek. A nagyhatalmak szakértőinek körében sem keltett 1919 májusáig különösebb érdeklődést a tájegység elcsatolása Magyarországtól. A változást nem az említett Tkálecz-féle esemény híre okozta (nehogy félreértődjön!), inkább azzal függött össze, hogy – az úgyszintén vesztes Ausztriától eltérően – a nagyhatalmak által elítélt kommunista „berendezkedésű” Magyarország vezetőit (küldöttségét) 1919 májusában nem hívták meg a békekonferenciára, így a magyar érdekeket a legfontosabb döntési szinten ténylegesen senki nem képviselte.⁶

Szükséges hangsúlyozni, hogy – nagyon leegyszerűsítve – a Muravidék hovatartozásának a sorsa, pontosabban a vidék későbbi elcsatolása Magyarországtól, az említett, a döntésre feljogosított nagyhatalmak részéről egyértelműen elutasított magyarországi belpolitikai körülmények mellett, a jugoszláv, azon belül a szlovén nemzeti határok kedvezőtlen alakulásának a kompenzációjával is összefüggött. Ezúttal csupán utalunk arra, hogy az első világháború utáni szlovén nemzeti veszteségek arányában hasonlítottak a magyarhoz, hiszen a mai Szlovénia nyugati részét (az Isonzó-völgyét, valamint a karszti területeket egészen Postojna-ig) az olaszok kapták meg, míg a karintiai népszavazás következtében északon is jelentős szlovénok lakta részek a délszláv állam határain kívül maradtak.

Kivételes volt, hogy a területi kérdések ügyében mérvadó Tardieu vezette bizottság a Muravidékről 1919 májusában két ízben is határozott. Először elvetette a Muravidékre vonatkozó követelést, majd – erőteljes lobbitevékenység hatására – ismételten tárgyalta azt, és támogató álláspontra helyezkedett. A Muravidéknek a Szerb-Horvát-Szlovén Király-

⁶ Lipušček, Uroš: Prekmurje v vrtincu pariške mirovne konference 1919. Ustanova dr. Šiftarjeva fundacija, Petanjci, 2019. 69-73. p.

sághoz való odaítélésére vonatkozó javaslatot, a már említett Slavič Matija szakszerűen elkészített adatai alapján, Douglas W. Johnson neves amerikai geográfus karolta fel és terjesztette az illetékes „Tardieu-féle” bizottság elé. Johnson Vas és Zala megyék vonatkozásában a Mura és Rába folyók vízválasztója mentén „rajzolta meg” a jugoszláv-magyar határt. Az általa szorgalmazott területhez, a szlovénok lakta vidék mellett, mintegy 30 magyarok lakta település is hozzá volt fűzve, a Lendva-vidéktől Őrihodosig. Aligha szorul bővebb magyarázatra, hogy Johnson álláspontjára nagy (akár meghatározó) hatással lehetett Mihajlo Pupin, szerb származású, amerikai tudós, akit 1919 tavaszán a jugoszláv küldöttség vezetője, Pašić meghívott Párizsba. Pupin és Johnson mindketten a New York-i Columbia Egyetemen tanítottak, tehát jól ismerték egymást, mi több, Johnson Pupinnak a titkára volt, amikor a neves szerb származású tudós az amerikai tudományos akadémia elnöke volt. Mellesleg Pupin – már korábban – Wilson amerikai elnökkel is Johnson közvetítésével ismerkedett meg. E feltételezés „fizikailag” bizonyíthatatlan, nagyobb kételyeink azonban, amint azt ma már szlovén történészek is megfogalmazzák, aligha merülhetnek fel ezzel szemben. Ami viszont konkrét forrásokkal bizonyítható, hogy a Békekonzferencia Legfelsőbb (Ötök) Tanácsa 1919. július 9-én véglegesen döntött az ún. területi bizottság javaslatáról, és a Muravidéket az SzHSz Királyságnak ítélte. Augusztus 1-én engedélyezték a mintegy 950 négyzet-kilométernyi terület megszállását, amit a délszláv hadsereg augusztus 12-én hajtott végre.

A délszláv államhoz került mintegy kilencvenezer lakos háromnegyede szlovén származású volt, egynegyede pedig – akik közvetlenül az új határ mentén kb. 30 településen éltek – magyar volt. A „színmagyar” terület, részben stratégiai, részben gazdasági okból, de egyértelműen a Slavič kidolgozta „bizonyítékok” alapján került a délszláv államhoz, míg 8-9 közvetlen Rába menti, Szentgotthárdtól nyugatra fekvő szlovénok lakta falu Magyarországon maradt (az utóbbiak miatt a jugoszláv küldöttség erőlyesen tiltakozott). A jugoszláv megszálló csapatok parancsnoka, Krsta Smiljanić tábornok 1919. augusztus 17-én a belatinci nagygyűlés (ünnepség) keretében adta át a hatalmat, azaz a Muravidék igazgatását az első jugoszláv

(szlovén) civil kormánybiztosnak, Srečko Lajšnic-nak, akinek első rendelkezése volt, hogy az arra „érdemes” Mura menti szlovénekből kinevezte a muravidéki nemzeti tanácsot („parlamentet”). Ezzel kezdetét vette az új közigazgatás rendkívül nehéz és körülményes bevezetése és kialakítása, amelynek keretében az addigi „magyar” tisztviselők és egyéb értelmiségiek néhány nap alatt – részben kényszerből vagy személyes döntés alapján – majdhogynem teljes egészében a „trianoni” Magyarország területére költöztek.

Új – jugoszláv – környezetben

A korábbi „magyar” főszejgabírószágok teljesen nem szűntek meg, tevékenységüket – annak reményében, hogy majd a békeszerződés aláírásáig kedvezőbb döntés születik – a magyarországi oldalon folytatták. Az alsólendvai főszejgabíró, Vizkelety Árpád, eleinte Zalabaksán székel, a muraszombati Horváth Pál pedig Szentgotthárdon. A jugoszláv igazságszolgáltatási szervek 1919. szeptember 9-én és 10-én átvették a muraszombati és az alsólendvai járásbírószágokat. Kezdetben a bírószágok a magyar jogrend szerint kívántak tevékenykedni, amiből – főképpen a nyelvismeret hiányával összefüggő – nehézségek adódtak. Ezek után a tartományi (szlovén) kormány által kiküldött ún. igazságszolgáltatási megbízott közreműködésével egy rögtönzött rendeletet fogadtak el, ami a következő hónapokban a tevékenység alapját képezte. Második fokon a Muravidék a maribori körzeti bírószághoz tartozott. Azok az ügyfelek, akik nem beszélték a hivatalos nyelvet, németül és magyarul is a bírószágokhoz fordulhattak, azonban a bírószágok csak szlovén nyelven jártak el, és úgy hirdették ki döntéseiket, végzéseiket is. A szlovén ügyvédi és közjegyzői kamarák is 1919 szeptemberében kiterjesztették tevékenységüket a Muravidék területére. A korábban itt tevékenykedő közjegyzőknek, amennyiben a Muravidéken akartak maradni, az illetékes jogi főszejtálytól kellett engedélyt kérni. Az ügyvédeknek és a közjegyzőknek a bírószágokkal folyó ügyvitelben kezdettől kötelező volt a szlovén vagy a szerbhorvát nyelv használata. Amint már utaltunk arra, 1919 szeptemberére eltávolították a magyar érzelmű jegyzőket, mert szerintük „magyaronok és bujtogatók voltak”. Mivel vá-

Slavič Matija

(Bučečovci, 1877 – Ljubljana, 1958) szlovén teológus, római katolikus pap, műfordító és egyetemi tanár, két ízben a ljubljana-i egyetem rektora. A párizsi békekonferencián résztvevő jugoszláv küldöttség Muravidékért felelős szakértőjeként kimagasló érdemei voltak a vidéknek a délszláv államhoz történő csatolásában.

Forrás: Pokrajinski muzej Murska Sobota – Muravidéki Területi Múzeum, Murszombat.

lasztást csak 1920-ban tartottak, a települések vezetőiről ideiglenesen úgy döntöttek, hogy négy létrehozott bizottság javaslatokat formált a tisztségek betöltésére, amiről a kormánybiztos, illetve a tartományi kormány döntött. A két város esetében a tartományi kormány szeptemberben kinevezte a hivatalok más vidékekről származó előjáróit, azaz a polgármestereket – Murszombatban Kerševan Alojz (rendőrtanácsos) kapott bizalmat, Alsólendván pedig Sever Božidar. Azokat a pedagógusokat, akik nem bírták a szlovén nyelvet, elbocsátották, ami mintegy 80 tanítót jelentett. Azok, akik a Muravidék területén születtek, és valamennyire bírták a szlovén nyelvet, alkalmazhatók voltak. Legalább 100 új tanítóra volt szükség, akiket Szlovénia más vidékeiről kellett alkalmazni. Emiatt 1919-ben a tanítás a Muravidéken csak novemberben kezdődött el. Egyébként a tartományi kormány 1919. október 31-én úgy rendelkezett, hogy az állam átveszi az addigi magyar állami népiskolákat, az egyházi működtetésűek státusán pedig kezdetben nem változtat. Arról is döntés született, hogy a magyarok lakta településeken a magyar osztályok mellett szlovén tannyelvűek is indulnak.⁷

Amikor a jugoszláv katonaság 1919. augusztus 12-én megszállta a Muravidéket, egyes alakulatok a békekonferencia által meghatározott „demarkációs vonalon” túlra merészkedtek, és több helyen megsértették az említett rendelkezést. Ezúttal a teljesség igénye nélkül csupán néhány esetre utalunk. A Zala Vármegyei Katonai Parancsnokság 1919. augusztus 27-én a következő értesítést küldte a nyugat-magyarországi kormánybiztosának: „A Novai Katonai Parancsnokság jelentése szerint a jugoszláv megszálló csapatok, melyek Lentiig nyomultak előre, a lakosságot kirabolják, fosztogatnak, és a nőkön erőszakot követnek el.” A parancsnokság arra kérte a kormánybiztost, hogy a budapesti antant missziónál intézkedjen a jugoszláv csapatok emberségesebb viselkedése érdekében, hogy a garázdálkodásokat, felesleges összetűzéseket el lehessen kerülni. Az idézett jelentés alapjául szolgáló, 1919. augusztus 19-én Nován íródott levélből kiderül, hogy egyszeri elvonulás után (augusztus 14-e körül) a jugoszlávok újra visszatértek, és megkezdték betöréseiket. A lakosságot bántalmazták és kirabolták, a pincéket feltörték, a bort elhordták, és a nőket erőszakkal megbecselenítették (a rédicsei erdősz fiatal feleségét állítólag nyolcszor meg-erőszakolták).⁸ Más forrásból ismert, hogy a jugoszláv katonák a Hetésben Zalasombatfáig behatoltak, ahol a faluban található fahídon őrséget állítottak. Uralmuk alá tartoztak még Szíjártóháza, Gáborjánháza, Bödeháza és Jósecz (Szentistvánlak) községek, ahonnan a jugoszlávok – Jósecz kivételével – csak szeptember 8-án vonultak ki.⁹ Jóseczet, akárcsak a Vas megyei Szomoróczot, a Határmegállapító Bizottság erélyes követelése és a Népszövetség felszólítása alapján a jugoszlávok csak 1922 februárjában hagyták

⁷ Göncz i.m. 80-102. p.

⁸ Magyar Nemzeti Levéltár Vas Megyei Levéltára (a továbbiakban: VaML). IV.402/b/1. 155-156.

⁹ Tantalics Béla: Zalasombatfa története. Lenti, 1997. 35-38. p.

el.¹⁰ A Kerka mentén 1919. október 2-án „részes jugoszláv katonák” minden ok nélkül erősen lőtték Lendvaújfalu (ma Tornyiszentmiklós része) községet. A következő két-három napban három híján minden kerkaszentmiklói, lendvaújfalusi és pincei boospincét feltörték, a bort megitták vagy kiöntötték, közben viszont lövöldöztek a járókelőkre és a tehéncsordákra.¹¹ A Zalai Közlöny rövid tudósítása szerint Rédicset és Dobrit a jugoszlávok 1919. augusztus 27-én ürtették ki.¹²

A jugoszláv katonaság magatartására, a határ mindkét oldalán élő civil lakosság életére nagymértékben kiható intézkedésekre ugyancsak több forrás utal. 1919. november elején jelentették, hogy a jugoszlávok a legszigorúbb határzárlatot rendelték el, és a határon senkit nem engedtek át, sőt a határhoz is tilos volt közelíteni.¹³

Az „alsólendvai ütközet”

A lakosság a jugoszláv megszállás által kialakult ideiglenes határvonal mentén nem volt tisztában a helyzettel, hiszen ellentmondásos információk terjengtek. A megszállott terület kormány megbízottja ugyan hirdetményben közölte, hogy „ez az ősi szláv terület” a délszláv államhoz tartozik, azonban ezt a magyar és a Magyarország-párti lakosság nem tekintette hiteles véleménynek. Az elcsatolásba belenyugodni nem tudók reménykedtek abban, hogy csupán ideiglenes állapotról van szó, mivel a magyar sajtó, valamint a vidék korábbi vezetői azt hangoztatták. Az ideiglenességre utaló vélemények nem meglepőek, hiszen a magyar kormány sem kapott eleinte teljesen egyértelmű tájékoztatást a békekonferenciától és a Budapesten tartózkodó antant misszió

képviselőitől arról, hogy a Mura mente végső hovatarozása tekintetében mit jelentett a jugoszláv megszállás. Még 1919 novemberében is a belgrádi külügyminisztériumból arra utasították a jugoszláv küldöttséget Párizsban, hogy eszközölje ki a békekonferencia vezetőségétől, hogy tudassa a magyar kormánnyal a megszállás legitim tényét (hogy a megszállás a Legfelsőbb Tanács döntése alapján történt), mivel állításuk szerint a magyarok azt híresztelték, hogy a délszlávok hamarosan elhagyják a Muravidéket. A jugoszláv követelést a küldöttség november 22-én jegyzékben nyújtotta át Clemenceau-nak, a békekonferencia elnökének.¹⁴

A bizonytalan állapot rögtönzött lépésekre, túlkapasokra is lehetőséget adott, ami a magyarországi oldalról ún. visszafoglalási kísérletek révén nyilvánult meg. A megszállott települések polgárai annak ellenére örömmel fogadtak ezeket a „behatolásokat”, sőt egyesek csatlakoztak is hozzájuk, hogy utána ők voltak a megtorlások áldozatai. Az első támadásra, amellyel magyar fennhatóságú területről megsértették az ideiglenes határt, 1919. november 23-ról 24-re került sor a szlovén többségű Kébelszentmártonnál (Kobilje). Mintegy 30 magyar katona lépte át a „demarkációs vonalat”, és behatolt a jugoszláv határőrök „laktanyájába”. Különösebb összecsapásra feltehetően nem került sor; a szlovén források azt hangsúlyozzák, hogy amikor elhagyták a délszláv fennhatóságú területet, a helybelieknek azt mondták, hogy a jugoszlávoknak vissza kell majd vonulni a Mura folyóig.¹⁵

A legjelentősebb, ezért nagy visszhanggal járó terület-visszaszerzési kísérletre azonban 1919. november 29-én került sor, amelynek fő célja az „elcsatolt magyar központ”, Alsólendva

¹⁰ Jóscec, azaz Szentistvánlak (ma Bödeháza része) volt az egyetlen település, amelyet az ún. trianoni békeszerződés konkrétan nem említett, ezért a magyar-jugoszláv határmegállapító bizottság döntött 1921 őszén a hovatarozásáról. A bizottsági jegyzőkönyvek és beszámolók szerint azért döntöttek Jóscec Magyarországhoz tartozása mellett, mert közelebb volt Bödeházához, mint a délszláv államhoz került Zsitkóchoz.

¹¹ VaML – IV.402/b/1. 742, 743.

¹² Zalai Közlöny. Politikai napilap. 58.évf. 1919. augusztus 28. 2. p.

¹³ VaML – IV.402/b/1. 285.

¹⁴ Arhiv Jugoslavije – Jugoszláv Levéltár (a továbbiakban: AJ). F 336. f-15-5084. N 4547. Dsc.02790. 3. (Megjegyzés: A Jugoszláv Levéltárból származó forrásokat, a kutatási tevékenység támogatása céljából, a Lendva Községi Magyar Nemzeti Önkormányzati Közösség megbízásából Papp Árpád vajdasági néprajzkutató összegezte és fordította magyarra.)

¹⁵ Kokolj, Miroslav: Prekmurski Slovenci 1919 – 1941 (a továbbiakban: Kokoly i.m.). Pomurska založba, Murska Sobota. 1984. 34. p.

visszafoglalása volt. Az említett eseményt kezdetől „alsólendvai ütközetnek” nevezték, ezért ebben a tanulmányban is ezt a megnevezést használjuk. A jugoszláv vezérkari főnökség az eseményről azonnal jelentést küldött az illetékes állami szerveknek: „A IV. Hadtest vezetőjének telefonon történt értesítése szerint a magyarok ma reggel átlépték a demarkációs vonalat Szabólakosnál¹⁶ és elűzték egységeinket, majd bevonultak Lendva városába. A magyarokhoz csatlakozott a helyi lakosság egy része is. A 43. regrutaezred harmadik századának két szakasza, amely a városban állomásozott, később kiűzte a magyarokat. Délelőtt tíz óráig egységeink elfoglalták korábbi állomáshelyeiket. Csentétől északra a demarkációs vonalon még elszórt puskaropogás hallatszik. Ugyancsak tíz óra körül egy magyar repülő is megjelent Göntérháza felett. Utólagos értesülés szerint a magyarok magukkal vitték a foglyul ejtett Georgijevič kapitányt és tizenegy csendőrt is.”¹⁷ Valamivel később, de úgyszintén az esemény napján az említett hadtest „szávai körzeti divíziójának” a parancsnoka arról számolt be, hogy a „reggeli muravidéki események komolyabbak voltak annál, mint ahogy azt előzetesen jelentettük”. Földrajzilag szélesebb területen bekövetkezett támadássorozatot emlegettek, amelyet szerintük a „magyar reguláris katonaság egységei” hajtottak végre, közel ezer emberrel, több gyorstüzelő ágyúval felszerelve. Jelentésük szerint a legerősebb támadás Rédicsnél történt, ahol a magyar egység meglepte a jugoszláv őrséget, és Hosszúfalut, valamint Alsólendva északi részére elfoglalták. Közölték, hogy a magyarok rabul ejtették Georgijevič kapitányt, azonban a második jelentésben nem tizenegy, hanem hét csendőr elfogásáról számoltak be. A jugoszláv egységen belől a szerb regrutáknak a telefonjelentés szerint sikerült ellentámadásba lendülniük, miután a magyarok „rendezetlenül hátráltak Rédics irányába”. Hamarosan másutt is felülkekedett a jugoszláv túlerő. A jugoszlávok azonban nem álltak meg az ideiglenes határnál, ugyanis a beszámoló szerint egy tüzérüteg kitört Szabólakosnál és tüzet nyitott Rédicstre, ahol a jelentés idején „az ellenség” még tartotta magát. A Lendva-hegy keleti

lankáinál, Pince környékén, a hír leadásakor a magyar egység még rohamozott. A jugoszláv veszteségeket illetően – vélhetően részrehajlóan – négy sebesültről, két elfogott őrről és egy tisztéről számoltak be. A magyar veszteségek között pedig tíz halottat és több sebesültet, valamint néhány elfogott személyt említettek. Az említett parancsnokság úgy értékelte, hogy a magyarok muravidéki támadása összefüggött a jugoszlávok ellen folytatott osztrák tevékenységgel, „amit Bécsből és Grazból irányítottak”. Véleményük szerint a zavargásoknak az volt a célja, hogy a békekonferenciával elhitessék, hogy a Muravidék nem kíván a délszláv állam keretében maradni.¹⁸

Vermes György levelei

Az „alsólendvai ütközet” lefolyását, jellegét és részben következményeit, valamint az 1919-es esztendő, az „első jugoszláv év” kezdetének a hangulatára utaló információt ismerhetünk meg az Esterházy uradalom helyi erdészének, Vermes György erdész-mérnöknek a leveleiből, melyeket – „hazafias kötelességből” – tárgyilagosan és különösebb részrehajlás nélkül Kolbenschlag Béla, Zala megye alispánja részére készített, aki azokat a katonai parancsnokság révén a Magyar Nemzeti Hadsereg Fővezérének is felterjesztette. Mivel a levelek eléggé ismeretlenek, ezúttal – az éppen száz esztendeje zajlott események megismerése céljából – közöljük azok tartalmát. Mivel e sorok szerzője a budapesti Hadtörténelmi Levéltárban bukkant a levelekre (bár kétségtelenül másutt, bizonyára a zalai alispáni iratok között is megvannak), hivatkozásként az ott nyilvántartott jelzés szerepel.¹⁹

Vermes György első, 1919. december 6-án írt levelében a következőkről számolt be: „Nagyságos Alispán Úr! A múlt hó 29-én lejátszódott eseményekről és azok következményeiről indítatva érzem magamat Alispán urat értesíteni, mert nem tudom, kapott-e már megbízható értesülést ezekről a dolgokról, vagy sem. Igaz, hogy nem vagyok illetékes e sorok megírására, azonban tekintve a viszonyokat, nem tartom lépésemet sem feleslegesnek, sem hiábavalónak.

¹⁶ A „Szabólakos” valójában dűlőnév, az Esterházy uradalom egyik mezőségét, valamint annak a területén kialakított majorsági épületegyüttest jelölte túlnyomórészt a rédicsi (és valamennyire a hosszúfalui) kataszteri határban. A „majorság” épülete – jelentős számú (részben helyben lakó) cselédséggel és állatállománnyal (főleg ökrökkel) rendelkezett; az 1919 augusztusában létrejött új jugoszláv-magyar határvonal mentén volt, mintegy 300-400 méterrel délkeletre a később létrehozott Rédics-Hosszúfalui határátkelőhelytől. Az épületegyüttes a magyarországi oldalra került, bár – visszaemlékezők szerint – a „sarka” elérte az államhatárt. A 20. század megváltozott körülményei hatására leépült, az ún. „vasfüggöny” idején (1948 után) az épületeket lebontották (vagy elpusztultak).

¹⁷ AJ. F 336. f-16-4705. Dsc03913.

¹⁸ AJ. F 336. f-16-4711. Dsc03915-dsc03916.

¹⁹ Hadtörténelmi Levéltár (a továbbiakban: HL). VKF II.csop. ált. 1227/101-102-1919

Jelentésem megírásánál igyekszem a dolgokat a valóságnak megfelelően, tehát sem sovíniszta, sem az ellenkező szempontból megítélni, hogy így tényleg hű tükrét adjam a jelen helyzetnek. A hősiessen, de sajnos a következmények megfontolása nélkül végrehajtott 29-i támadásnál a magyar katonák vagy határőrök reggel hét óra körül értek be Lendvára, s eljutottak a lakásomtól beljebb még vagy 150 lépésre az utcán.²⁰ Egyidejűleg vonultak előre úgy a Lendva alatti réten, valamint a szőlők között is. A megszálló (értsd: jugoszláv – a szerző) csapatok között óriási volt a pánik, a katonák (zömében horvátok) fej nélkül futottak nemcsak Lendváról, de úgyszólván az egész vonalon Kerkaszentkirálytól egészen Kapcáig, és sokakat láttak, akik Csáktornyan és Drávavásárhelyen átmentek Horvátországba is. Egyes civilek is csatlakoztak a támadókhoz. A támadók elvágták a telefonvonalakat, kiemelték a lakásukból a határőröket Hosszúfaluban, Gyorgyevics kapitányt az Ivanics-féle házból, akiket azonnal hátravittek. Az előnyomuló katonák nyomában hosszúfaluai azonnal megkezdték a rablást, ti. a jugoszláv katonák holmiját vitték. Hogy a támadás mily hosszú vonalon és mekkora erővel történt, azt nem tudom, hallomásból írom, hogy a pánik hatása alatt Dobri felől is bejtek a határőrök, kikhez szentmiklósiak és lovásziak csatlakoztak. A pánik azonban nem sokáig tartott. A jugoszlávok, közül főleg a szerbeket hamar összeszedték és megkezdődött az ellentámadás, melynek eredménye a támadás visszaverése lett. E harcok alatt a lakásom előtti réten egy Gáborfi Péter nevű magyar katona megsebesült, s mikor felémelt kézzel ment a jugoszlávok felé, hogy megadja magát, belelöttek, s így ő volt az első áldozat. Elesett azonkívül Varga Antal végzett gimnazista, ki mint tiszt a vörösök alatt volt itt, mint századparancsnok, továbbá egy Ribes nevű idősebb hosszúfalui hegyi lakos és egy hidvégi legény, kinek nevét nem tudom. Ők a katonákhoz csatlakoztak, s ezeket egyszerűen lemészárolták. Egy további áldozata a harcoknak egy dedesi vagy kecskési ember, ki Rédiczen a fűrésznél dolgozott, s ki több társával ment haza fegyver nélkül. Ezek közé odalöttek a jugoszlávok, s hír szerint egyet

agyonlöttek, egyet pedig megsebesítettek. Ez utóbbit az én kocsisom vitte az állomásra, honnan a varasdi kórházba került. Alezredestől²¹ hallottam, hogy egy káplárt is elfogtak, kinek fejlődése volt, de oly súlyos, hogy bele fog halni sérülésébe. Alezredes úr éppen Csáktornyan volt, de délelőtt 10 óra körül megjött, s hozta magával az akkor már napok óta Szerdahelyre hátravitt tüzérséget, 4 agyúval, s ezek elkezdtek délután lőni Rédicset, hogy mily eredménnyel, azt bizonyára méltóztatik már tudni. Lendván délután kidobolták, hogy mindenki otthon maradjon, utcán járni nem volt szabad, sőt világítani sem 7 órán túl. Másnap, 30-án kezdődött aztán a... Azzal kezdték, hogy összefogtak 40 embert, kik között tekintélyes polgárok, de még iparos inasok is voltak, s ezeket délután levittek Belatinra. Fuss urat is elfogták,²² talán elsőnek, ő azonban az egyetlen volt, akit azonnal szabadon eresztettek. Alulírott nem volt a 40 között. Ezek közül kb. a felét hazaeresztették. Egybehangzó információk szerint Belatincon jól bántak velük, mit elsősorban az őrizetükre kirendelt szerb őrmesternek köszönhetnek, ki 3 évig volt Magyarországon hadifogoly. Az ott maradt 20 körüli letartóztatottról nem tudok, hír szerint Muraszombatba, onnan Laichbachba vitték őket, de ebben nem vagyok biztos.”

A Vermes által említett magyar elesettekkel kapcsolatban, más források alapján elmondható, hogy Gáborfi Péter (vagy Péterfi Gábor, mert ilyen formában is szerepel, és eddig nem sikerült megállapítani, hogy melyik változat a pontos) körmendi születésű határrendőr volt. Az úgyszintén elesett Ribes József 1869-ben született hosszúfalui szőlősgazda volt, aki sebesülése után egy hosszúfaluhegyi „hajlékba” menekült, és annak ellenére, hogy eldobta fegyverét, üldözői agyonlöttek (a hosszúfalui temetőben van eltemetve, a családi sírban). Varga Antal pedig alsólendvai származású fiatalember volt. Elesett azonban Hancs István, hosszúfalu-hegyi napszámos is (akinek holttestét egy héttel később találták meg), valamint egy völgyfalui fiatalember, Fehér Vendel, akiket Vermes nem említett.²³

Az idézett levél folytatásában Vermes arról is hírt

²⁰ Vermes György lakása az Esterházy uradalom erdészeti igazgatóságának épületében volt a Fő utcán, a ma is létező, a korábbi középiskola melletti házban.

²¹ Vermes a leveleiben Perko Dragutin alezredest emlegette, aki 1919 augusztusától az alsólendvai katonai parancsnokság parancsnoka volt, és az erdészmérnökkel akkoriban korrekt kapcsolatot ápolt. Perko az Osztrák-Magyar Monarchia idején a soproni kadetiskola igazgatója volt, majd a „monarchia” tisztje, 1918 őszétől azonban már a jugoszláv katonai alakulatok parancsnoka a Mura mentén, 1919 első felében a Muraköz parancsnoka és kormány megbízottja.

²² Fuss Frigyes Nándor alsólendvai gyógyszerész, az alsólendvai Takarékpénztár vezérigazgatója, 1910-től országgyűlési képviselő a magyar parlamentben.

²³ Göncz i.m.81. p.

adott, hogy december 1-én a muraközi Bányavárról (Peklenica) Pince, Lendvaújfalu, Kerkaszentmiklós és Lovászi településeket lőtték, azonban feltehetően nagyobb kár ott nem történt. Pincén állítólag egész nap fegyver és gépfegyvertűz volt, de feltehetően csak képzelt ellenségre tüzeltek. Az erdészmérnök közölte, hogy az említett eseményekkel megkezdődtek a rablások is a jugoszláv katonák részéről. Értesülései szerint akadt eset, amikor csak Alsólendván 12 helyre betörték, Hosszúfaluban pedig alig volt ház, hol ne garázdálkodtak volna. Völgyifalut és Pincét sem kímélték, ott a baromfitól kezdve a ruháig mindent elvittek. Állítólag a völgyifaluiak panaszt emeletek az alsólendvai rendőrségnél, azonban azt a feleletet kapták, hogy „ott szabad rablás van engedve”. A jugoszláv katonák túlkapásaival kapcsolatban Vermes György megkereste Perko alezredest, amiről a következőképpen számolt be: „Én voltam Perko alezredes úrnál a rablások ügyében, ki megígérte, hogy igyekszik a dolgot megszüntetni. Eddig kevés eredménnyel, de épp ma reggel hallottam tőle magától, hogy két zászlóalj- és két századparancsnokot felmentett, mert nem tudják a legénységüket rendben tartani. Ugyancsak hallomásból tudom, hogy Perkó volt az, aki nem ment bele abba, hogy a támadás után azonnal kijelöljenek egy csomó gyanúsítottat.” Vermes arra is utalt, hogy a magyar támadás után kidobolták, „hogy hazaáruló és izgató mindenki, aki nem hiszi el, hogy ez az állapot végleges”, valamint plakátokat függesztettek ki az utcákon a következő tartalommal: „Hirdetmény! Ellenségeink mindeütt híresztelik, hogy a jugoszláv katonaságnak el kell hagynia a mi vidékünket, mert a megszállás csak ideiglenes, és a békekonferencia nem ítélte még azt nekünk. Minden ilyen híresztelés hazug és minden alap nélküli. A Muravidéket, e szlovén területet a Murától északra mi örök időkre elfoglaltuk a párizsi békekonferencia rendelkezése értelmében, tehát mi itt vagyunk, és itt is maradunk. Mindenki, aki erről mást állít, a mi országunk ellensége. Minden becsületes ember kötelessége, hogy azokat, akik a mi országunk ellen bujtogatnak, feljelenti a csendőrségen. A bujtogatók ellen az érvényes törvények értelmében a legszigorúbb fellépésre kerül sor. A Muravidék polgári biztosa (megbízottja): Berbuč, sk.” Az „alsólendvai ütközet” után – Vermes szerint – a gyerekek 4, mások 5 óra után nem tartózkodhattak az utcán (illetve csak engedéllyel). Arról is tudomása volt, hogy egyik este Fuszek őrnagy és Forgács főhadnagy jöttek be Dobri felől, mint magyar képviselők, hogy kompromisszumot keressenek a novem-

ber 29-i támadást illetően, és az őrnagy Vermesnél szállt meg. Tőle tudta, hogy másnap Zágrábba mentek, mivel Perko alezredes azt mondta nekik, hogy ő nincs a tárgyalásra felhatalmazva. Az alsólendvai hangulatról azt jelentette, hogy az „rendkívül nyomott”. Állítólag többen egyik ismert alsólendvai ügyvédet, Kecskeméthy Albertet hibáztatták a történetekért (a rossz kimenetelű támadásért, ami miatt a helybelieket megtorlások érték), mivel az illető, Vermes szerint, „a beteges ambíciójú terhelt egyén” már hetek óta nem volt otthon. Emellett Vermes a levelében két fontos, a lakosságot közvetlenül érintő kérdésre is kitért: „A jugoszlávok ez idő szerint az üzleteket akarják tönkre tenni. A Korona alsó helyiségeiben, ott ahol a Kaszinó volt, egy boltot rendeznek be. Tudtommal a laichbachi (ljubljanai – a szerző) szövetkezet fiókja lesz. Itt mindent lehet majd kapni, viszont a többi kereskedő nem fog áruhoz jutni, vagy csak oly drágán, hogy nem fog konkurálni tudni. Ide az áru egyre érkezik, s a bolt 15-én nyílik meg hírszerint.” A másik probléma, amit felvetett, az volt, hogy már december 2-a óta folyt az ún. pénzbélyegzés, a magyar korona jugoszláv pénzé „minősítése”. Ez úgy zajlott, hogy bélyegeket ragasztottak a bankjegyekre, azonban 20%-ot levontak az értékéből, amiről bont adtak az érintettnek. Ebből több tartalmi és más probléma keletkezett, főképpen a „hétköznapi emberek” kárára, de Vermes azért panaszkodott, mert egy napon csak 6-10 ember pénzét tudták lepecsételni, és jogos volt a félelem, hogy a „művelet” hónapokig eltarthat.

Vermes arról is írt első levelében, hogy nem tud a magyar oldalról induló támadás jugoszláv veszteségeiről, hallotta azonban a jugoszlávoknak 10-12 halottja és kb. ugyanannyi sebesültje volt. Ez, az előbb említett jugoszláv beszámoló adataihoz hasonlítva, arról tanúskodik, hogy a számháború a konfliktusban álló felek között állandó jelenség, az „alsólendvai ütközet” se volt kivétel. Az azonban több forrásból megerősített állítás, hogy az események után a jugoszlávok a határt teljesen lezárták. Az erdészmérnök szerint „se ki se be nem eresztettek senkit”.

Két nappal később, december 8-án Vermes György újabb levelet intézett a zalai alispánnak, hogy „beszámoljon az azóta történetekről”. Közölte, hogy a negyven elhurcolt emberből 19-et hazabocsájtottak, 21 azonban tovább is akkor még Belatincon volt bezárva. A következő személyek voltak bezárva: Hadrovics Elek – jegyző, Farkas Kálmán – római katolikus káplán, Vitéz Gyula – ügyvéd, dr. Némethy Vilmos – ügyvéd, Horváth István – körjegyzői írnok,

Hável Ede – végrehajtó, Balkányi Elek – kereskedő-segéd, Török Sándor – cipész, Varga Miklós – szabó, Hegedüs Sándor – asztalos, Lenarics Viktor – „korcsmáros”, Blau Henrik – kereskedő, Schön Jenő – kereskedő, Tőke Imre – kéményseprőmester, Melczer Kálmán – borbély, Melczer Jenő, Stren Sándor – feltehetően pincér, Magyaródy Gyula – feltehetően pincér, Vehovits Gyula – feltehetően borbély, Hunyadi Géza és Hunyadi Kálmán – feltehetően asztalosok. Ahol feltételesen említjük az illető foglalkozását, azt nem a Vermes-féle levél mellékleteként szereplő névjegyzék alapján tesszük, hanem más forrásra hivatkozva (ő az utolsó hat személy esetében nem jelölte meg a szakmáját).

Vermes György a második levelében arról számolt be, hogy december 7-én a fogvatartottak hozzátartozói a községi rendőr útján értesítést kaptak, hogy küldjenek a raboknak ruhát, mert elszállítják őket Belgrádba. Amikor erről értesültek a városban, azonnal egy küldöttséget alakítottak, melynek Strausz Flórián kanonok (az alsólendvai esperesség püspöki helynöke), dr. Józsa Fábrián járásorvos, dr. Brünner, városi orvos, Karabélyos (nyugalmazott járásbíró), Teke Dénes, evangélikus lelkész, Raffensperger tisztartó és Vermes György erdészmérnök (a levélíró!) voltak a tagjai. A tekintélyes városi polgárokat tömörítő csoport 1919. december 8-án délelőtt felkereste a „főszolgabíró” (a Muravidék Alsólendván székelő kormánybiztos-helyettesét), Kočar Jožefet, akit arra kértek, hogy a fogvatartottakat ne küldjék Belgrádba, hanem – „ha vizsgálat alatt vannak” – helyben folytassák le az eljárást. Kočar azonnal érintkezésbe lépett a Muraszombatban székelő kormánybiztossal, azonban nem ért el semmit, mivel az ügy akkor már a belügyminiszter hatáskörébe volt utalva. Az előljáró azonban támogatta, hogy a küldöttség felkeresse a körzeti katonai hatóságot is. Perko alezredes úgyszintén nem volt illetékes az ügyben, azonban a küldöttség iránt kedves volt és hosszan beszélgettek. Egyebek mellett elmondta nekik, hogy szerinte nem volt igaz az magyar oldal állítása, hogy a november 29-i támadás privát vállalkozás volt. Meggyőződését azzal támasztotta alá, hogy nemcsak Lendvánál, hanem az egész vonalon megtámadták a jugoszláv őrseget. Perko alezredesnek olyan információi is voltak, hogy nemcsak a határmenti csapatok tették azt, hanem még a Zalalövön állomásozó katonák is támadtak. A jugoszláv alakulatok helyi parancsnoka azzal ugyan tisztában volt, hogy nem a budapesti „hadügyi központ” rendeletére történt a támadás, azonban „jelentéktelen önkéntes vállalkozásnak” sem volt tekinthető. Perko alezredes egy másik állítását Vermes György külö-

nösképpen fontosnak tartotta közölni az alispánnal. Perko – saját elmondása szerint – a magyarországi támadás után parancsot kapott, hogy „fogasson le” 50 embert katonai tús gyanánt, „s ha a támadás néhány óra alatt ismétlődne, lövesse őket főbe”. Perko állítólag ezt az intézkedést túl drasztikusnak tartotta, és az 50 embert először „lealkudta” 40-re, majd átadta őket a politikai hatóságnak, „miáltal ezek a rögtöni főbelövéstől megszabadultak”. Ennek ismertetése után Vermes György a 2. levelében megjegyezte, hogy „ez tehát megerősíti múlt levelemben említett azon részt, mely szerint Perko volt az, aki nem ment bele a drasztikus elintézkésekbe”.

Az erdészmérnök a továbbiakban arra utalt, hogy Perko alezredes újabb durva parancsot kapott, mely szerint a fogvatartottak mellett további húsz embert kellett volna túsznak vennie Lendváról és környékéről, akik a katonák között laktak volna a városban, és egy esetleges újabb támadás esetén lelőnék őket. Azonban a végrehajtás tekintetében a 2. Vermes-levél elküldéséig nem történt intézkedés. Egyébként Perko ezredesnek feltehetően meg volt tiltva, hogy bármilyen magyarországi vagy más idegen képviselővel szóba álljon. Esetleges „parlamentereket” vissza kellett volna küldenie magyarországi területre, és utasítani, hogy az arra hivatott országos szervek által folyamodjanak a belgrádi kormányhoz. Az alezredessel történő beszélgetés keretében a küldöttség tagjai elmondták, hogy nekik nem áll módjukban a megyei tisztviselőket és magyar határőrség parancsnokságát figyelmeztetni a november 29-i támadáshoz hasonló betörések céltalanságáról és negatív következményeiről, mert az ideiglenes határon nem engedik át őket. Kérték az alezredest, hogy tegye azt lehetővé néhányuk számára, amitől ő nem határolódott el, ezért kérésüket írásban is átadták neki, hogy kikérhesse a felsőbb katonai hatóság véleményét. Mivel nem tudták, hogy milyen lesz a válasz, Vermes azt kérte az alispántól, hogy „ezúton vagyok bátor Alispán urat mindnyájunk nevében hazafias érzésem egész melegével arra kérni, hogy beszélje meg az illetékes faktorokkal ezeket a dolgokat, s figyelmeztesse őket arra, hogy bármi néven nevezendő elhamarkodott lépés a demarkációs vonalon innen levőkre a legszomorúbb és helyrehozhatatlan következményekkel járhat. Nem magyarázok semmit, de a fentebb elmondottak mutatják, hogy el lehetünk a legdrasztikusabb eseményekre készülve, s ezeket 1-2 részeg katona virtuskodása is a nyakunkba zúdíthatja.” Más forrásból ismert, hogy a felsőbb szintű katonai parancsnokság részben hajlott a találkozóra, ugyanis 1919. december 14-én az ideiglenes határvonal mentén lévő szabólakosi majorban létrejött az alsólendvai

küldöttség találkozása Kolbenschlag Bélával, Zala megye alispánjával. A tárgyalás keretében főképpen arra ösztönözték az alispánt, hogy az alsólendvai foglyok megsegítése és hazaengedése ügyében, akiket időközben tényleg elszállítottak Szerbiába, kérje a magyar külügyminisztérium közbenjárását.²⁴

Visszatérve a Vermes-féle levélre, az erdészmérnök utalt még a jugoszláv katonaság rablásaira a Lendva-vidéken (amit első levelében is említett), amelyekkel kapcsolatosan december 8-án azt észlelte, hogy a korábbi napokhoz képest valamennyire csökkentek.

A megtorlás következményei és visszhangja

Az „alsólendvai ütközetnek” nemzetközi tekintetben is nagy visszhangja volt. A jugoszláv hadügyminisztérium 1919. december 8-i jelentése alapján a külügyminisztérium arról tájékoztatta a párizsi békekonferencián tartózkodó jugoszláv küldöttséget, hogy két magyar katonatiszt állítása szerint (akiket Vermes György is említett a levelében) az Alsólendva melletti „határincidens” a legfőbb magyar katonai vezetés tudta nélkül történt. A közleményből kiderült, hogy az alsólendvai eseményekkel kapcsolatban december 4-én Zágrábra érkező két magyar tiszt, Fuszek őrnagy és Forgács hadnagy, akiket a nagykanizsai hadtestparancsnokságról szabályos okmányokkal küldtek, feletteseik utasítására a következőket nyilatkozták, illetve kérték: 1. A magyar katonaság és lakosság támadása a magyar hadvezetés tudomása nélkül zajlott, 2. Nyíljon lehetőség a magyar reguláris hadsereg számára, hogy a Lendvaújfalu, Lovászi és Kerkaszentmiklós falvakat elfoglalhassák a határ menti lakosság megnyugtatása okán. A jugoszláv parancsnokság illetékesei tájékoztatták őket, hogy bejelentésüket tudomásul vették, azonban kéréseiket diplomáciai úton is Budapest továbbítsa Belgrádba. Arra is figyelmeztették a két tisztet, hogy a magyar fél tegyen meg mindent annak érdekében, hogy a „lendvai forgatókönyv” ne ismétlődjön meg, mert ellenkező esetben az illetékes jugoszláv katonai vezetés a saját belátása szerint cselekszik.²⁵ Ezúttal csak érintőlegesen említjük, hogy Lovászi és Kerkaszentmiklós környékén azokban a napokban került sor a lakosság heves ellenállására és fegyveres fellépésére a „betolakodókkal szemben”, ezért a feszültség enyhítését szolgálta volna, ha az említett falvakat elhagyják a délszlávok (ami be is következett).

A november 29-én történelemért a magyar kormány elnézést kért. Már 1919. december 9-én tudatták a jugoszláv kormány budapesti képviselőjével, hogy elítélik az önkényes betörést, és a felelősöket megbüntetik, valamint az elfogott jugoszláv katonákat kiadják. Néhány nappal később Somssich József, a Friedrich-kormány külügyminisztere – feltehetően Kolbenschlag alispán ösztönzésére – tiltakozott az alsólendvai túszoznak a szerbiai Smedriába (szerbül: Smederevo) történő elszállítása miatt. A nemzetközivé fajult konfliktus miatt, a budapesti antant misszió közreműködésével, nemzetközi bizottságot neveztek ki az „alsólendvai ügy” kivizsgálása céljából, amely 1919. december 18-án érkezett meg a városba. Az eseményről a jugoszláv kormány illetékesei a budapesti katonai misszió főnökének a következő, a külügyminisztérium politikai megbízottja által írott táviratot továbbította (részlet): „Folyó hó 18-án tettek tanúvallomást tisztjeink és más szemtanúk Lendván. Bizonyosságot nyert, hogy a 3. gyalogezredet minden provokáció nélkül támadás érte. Folyó hó 19-én kihallgattuk a Zala megyei katonai körzet vezetőjét, egy magyar ezredest és egy hadnagyot. Minden más tisztet, akit a bizottság kihallgatott volna, eltávolítottak a térségből, arra való hivatkozással, hogy átvezényelték őket más állomáshelyre. A magyar válaszok ostobák, nevetségesek és ellentmondásosak voltak. A felelősséget egy századparancsnokra kívánják hárítani, aki azt jelentette ki, hogy kézigránátejtő gyakorlaton volt és a katonaság a lakosság unszolására hatolt be Lendva északi részére. Kijelentették, hogy híre ment, hogy az antant utasítására november 28-án visszavonulunk a Muravidékről. Kétségtelen, hogy a november 29-i támadást egy csendőrezred követte el, ami négy századot és a helybeli lakosságot foglalta magába, céljuk pedig Alsólendva elfoglalása volt. A támadásra vélhetően nem kaptak parancsot a kormánytól, de kétségtelen, hogy Zala megyei katonai körzet parancsnoka és a megyei főnök adtak ki rá a parancsot. Bizonyosságot nyert, hogy a magyarok aljas propagandát terjesztenek a lakosság körében. Általánosságban a vizsgálat eredménye igen kedvező részünkre. A bizottság jelentést fog tenni a szövetségeselek közötti misszionak.”²⁶

A nemzetközi vizsgálóbizottság Alsólendvára utazása alkalmából, magyar értesülések szerint, a városban székelő kormánybiztos-helyettes (Kočar) és Sever Božidar polgármester a környékbeli lakosság köréből 300 szlovén személyt toboroztak, akik a bizott-

²⁴ Zsiga Tibor: Muravidéktől Trianonig (a továbbiakban: Zsiga i.m.). Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet, Lendva. 1996. 83. p.

²⁵ AJ. F 336. f-16-4970. 14792 (bizalmas).

²⁶ AJ. F 336. f-16-5928 PA_16_007

ság előtt Alsólendva délszláv (azaz szlovén) kötődését hangsúlyozták. A bizottság angol elnöke feltehetően tudatta velük, hogy a város a délszláv állam része marad. Azonban ezek után szót kért Józsa Fábián, járási főorvos, aki a Lendva-vidéki 20 magyarok lakta település nevében tiltakozott az elcsatolás ellen, miután a kiküldött testület elnöke állítólag visszafogottabb választ adott. Józsa Fábiánt bátor felszólalása megtorlásaként 1920. január 11-én elfogták, és őt is Smendriába hurcolták. Azokban a hetekben egyébként rendkívül feszült légkör alakult ki a jugoszláv-magyar határ muravidéki szakaszán, a jugoszlávok teljesen beszüntették a határátlépési engedélyek kiadását. Alsólendván az éjjeli misét is megtiltották, mert féltek az esetleges lázadástól, ugyanis az elhurcolt polgárok miatt óriási volt az elégedetlenség. Az még inkább borzolta a kedélyeket, hogy 58 „veszélyes, magyar érzelmű” személy kiutasításáról is rendelkezett a jugoszláv hatóság, ami alul csak néhány személynek sikerült kitérni.²⁷

Az eseménnyel kapcsolatban erőteljes propaganda-harc zajlott, bár nem egyenrangú felek között, hiszen külpolitikai tekintetben az „ezer sebből vérző” magyar pozíció nem hasonlítható az antant-szövetségesnek számító jugoszláv mozgásterhez. Ezt bizonyítja az egyik neves belgrádi napilap, a „Politika” tudósítása is, melyet „Hírek Jugoszláviából” címmel a magyar nemzeti hadsereg fővezérése az „alsólendvai ügy” kapcsán „tanulmányozott”. A napilap december 13-i számában arról számoltak be, hogy Hadžić jugoszláv hadügyminiszter az előző napon egy rangos angol tiszttel tárgyalt, aki a budapesti kormány kérelmére érkezett Belgrádba, hogy közvetítsen a muravidéki betörés ügyében. A lap tudósítása szerint a magyar kormány azt az ajánlatot tette, hogy „a magyar hadügyminiszter Belgrádba menne és bocsánatot kérne”, valamint a magyar kormány hajlandóságot mutatott kártérítés biztosítására is. Teljes megegyezésre mégsem került sor, azonban a sajtóhír szerint megállapodtak abban, hogy Magyarország köteles a sebesülteknek kártérítést nyújtani, valamint azok a magyar katonai alakulatok, melyek a részt vettek a támadásban, bontott lobogóval kötelesek lettek volna a jugoszláv hadsereg egy csoportja előtt elvonulni és tisztelegni.²⁸

A túsok kiszabadítása érdekében számos küldöttség

járt el, magyarországi és egyéb tiltakozás, követelés fogalmazódott meg. Többek között Klekl Jožef, akkor már a szélesebb földrajzi térségben is befolyásos személy, valamint a tekintélyes szlovén politikus, Korošec Anton is felléptek érdekükben. Annak is lehetett hatása, hogy az 1920. januárjában Párizsban – az egyetemes magyar érdekek szempontjából ugyan post festum – kijutó magyar békedelegáció jegyzékben figyelemztetett a letartóztatottak ügyére. Ugyan nehezen, de csak megtört a jég! Közel három hónapig tartó rablás után 1920 februárjával kezdődően kiengedték az alsólendvai túsokat, akik közül többen nagyon betegek voltak. Február 28-án érkezett meg Alsólendvára az első csoport, feltehetően Józsa, Hadrovics, Lenarics és Némethy.²⁹ A két világháború között, valamint a második világháború idején gyakran beszédtema volt az „alsólendvai ütközet” a Lendva-vidéken, utána azonban – sok más, egykor nagy visszhanggal övezett eseményhez hasonlóan – feledésbe merült.

A későbbiek során az alsólendvaihoz hasonló nagyságrendű betörésre magyar részről nem került sor, azonban kisebb „portyázásra” akadt példa. Az 1919-es esztendő utolsó napjaiban Dobronaknál és Csenténél volt támadás (amiről keveset tudunk)³⁰, majd február 10-én Bödeházánál. Az utóbbi esetben magyar katonák az éj leple alatt megsértették a demarkációs vonalat, és behatoltak „délszláv” területre, feltehetően Radamosig. A jugoszláv őrség találkozott velük, miután – belgrádi forrás szerint – a magyarok tüzet nyitottak. Bödeházáról további 20 felfegyverzett katona érkezett a segítségükre. Állítólag ez a csoport lőtte agyon Lelerd August tizedest. A támadást feltehetően a Bödeházán állomásozó szakasz parancsnoka, Cimmerman hadnagy tudomásával hajtották végre.³¹

Néhány hónappal később, 1920. június 4-én aláírták a trianoni békeszerződést, amelyet mindkét érintett ország ratifikált. Utána az országhatár ideiglenessége formálisan megszűnt, bár az 1921 őszén kezdődő konkrét határ „kataszteri” megállapítása és megjelölése még a Muravidék esetében tartogatott meglepetéseket. Összességében azonban mindkét fél részéről csillapodtak a kedélyek, a magyarországi (és a magyar kisebbségi) oldalon a parázs a 2. világháborúig nem hűlt ki.

²⁷ Zsiga i.m.: 84.

²⁸ HL. VKF II.csop. ált. 1228/102-103. – 1919

²⁹ Zsiga i.m. 81-86.

³⁰ Kkolj i.m. 34. p.

³¹ AJ. F-336. f-16-5928/2 –PA_16_008

DEÁK GÁBORNÉ
HERTELENDY ANNA egy
korabeli festményről
készült reprodukción az
1770-es évek végén

Bekő Tamás

„Ha tetszik Urambátyámnak, esküdjék meg velem...”

Deák Gábor és Hertelendy Anna
házaséletének pikáns részletei

*„Igaz, hogy a Zalavölgye sok berekkel van tele.
De hiszen lám e' se mindig csupa rossznak a jele.
És csakugyan ennek is van java s szépecskéje:
Szala hala, Szala rákja, Szala menyecskéje.”*

Sok legenda keringett egykor Deák Ferenc apai nagyszüleiről, Deák Gáborról és különösen feleségéről, Hertelendy Annáról, arról a híres-hírhedt nagyasszonyról, akit e fentebb idézett költeményében Pálóczi Horváth Ádám Zala szépének, Szala menyecskéjének titulált. Deák Gábor „nagy szerencsét” hozó házassága azonban boldogtalan volt. Mindez odáig fajult, hogy az asszony 1768 nyarán megszökött a szeretőjével – petőfalvi Uzovics Ferencsel¹ –, majd házasságbonntást és vagyoni elváltást kezdeményezett férjével szemben. Az esemény óriási port kavart abban az időben. A 18. században ugyanis még szokatlan, mondhatni egyedülálló jelenségnek számított Magyarországon, ha egy katolikus nő, szembeszállva az évszázados egyházi dogmákkal, válni akart. A kapcsolatuk ettől kezdve lett igazán zajos és botrányos, így azok a történészek, akik érintőlegesen ugyan, de foglalkoztak az életükkel, elsősorban az elválásuk utáni perlekedős időszakot kutatták és publikálták.² Nincs azonban még egyáltalán feltárva a házassági viszonyuk, az együttélésüknek bő egy évtizede. Alábbi írásunk ezúttal a haza bölcse nagyszüleinek házaséletébe nyújt bepillantást, és arra keresi a választ, milyen körülmények vezettek a párkapcsolatuk jóvátehetetlen megromlásához. Az események hiteles rekonstrukciójához a Veszprémi Püspöki Szentszék előtt folyó Hertelendy kontra Deák válóperi aktának a tanúvallomási jegyzőkönyveit hívtuk segítségül.³

¹ Uzovics Ferenc elecskei földbirtokos, később Nyitra megyei alispán, Hertelendy Anna első unokatestvére

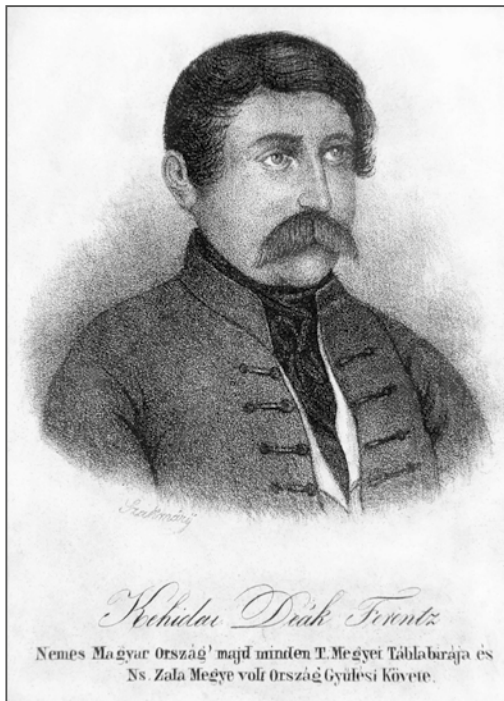
² Turbuly Éva: A Deák család felemelkedése a megyei hivatalvállaló nemességbe. In: Zalai Történeti Tanulmányok (Zalai Gyűjtemény), Zalaegerszeg, 1994. 37-39 pp., Molnár András (a továbbiakban: Molnár): A fiatal Deák Ferenc. Bp. 2003. 16-19. pp., Dominkovits Péter: Deák Ferenc nagyanyja, Hertelendy Anna. In: „Jól esik köztetek lenni.” Női sorsok, szerepek Deák Ferenc környezetében. Zalaegerszeg, 2015. 15-27 pp., Bekő Tamás: Deák József hányattartott gyermekkor. In: Zalai Hírlap, 2019. október 26. 10. p.

³ Veszprémi Főegyházmegyei Levéltár (a továbbiakban: VFL). Szentszéki iratok. Processusdivortiales. Fasc. II./B. Nr. 12. - 1776. Hertelendy Anna és Deák Gábor válópere.

Elöljáróban ismerkedjünk meg kicsit közelebbről is a házassággal. A férj, Deák Gábor, Deák Péter egerszegi járási alszolgabíró és Zaigár Anna elsőszülött fiaként 1730 tájékán született a hetési Zsitkóc községben. Apja később egészen a járási főszolgabírósáig vitte, mindamelllett tehetős ember volt, többek között a göcseji Tárnok és a környező puszták földesura. Deák Gáborról korabeli ábrázolás nem maradt fenn, pusztán a levéltári iratok és a családi elbeszélés alapján körvonalazódik előttünk egy szorgalmas, mélyen vallásos és káros szenvedélyektől mentes, családcentrikus apa képe, kinek viseletéről a következő hagyományok maradtak fenn: „Legjobban szerette az év nagy részében azt a széles karimájú fekete kalapot viselni, melyet világhírű unokája, a haza bölcse is különösen kedvelt. Dolmánya huszárdolmány szabású, szürke, erős, hatalmas posztóból. Mindig hosszú szárú csizmát hordott, s huszáros szabású zsinóros nadrágja mindig a csizmaszáron belül volt. Az egész vármegyében közmondássá vált fakó, zöld köpönyege. Híres köpönyeg volt ez. Nem ártott ennek se idő, se viselés, csak a fényes nap ostromolta meg a színét. Ékszer rajta sohase láttak se ezüstgombokban, se aranyláncban, még gyűrűkben sem.”⁴Az egykorú iratokból tudjuk még, hogy Deák Gábornak vörös színű haja volt, amit azért is fontos kiemelni, mert ez a markáns külső jegye lesz majd a bajok egyik forrása.

Felesége, Hertelendy Anna, hertelendi és vindornyalaki Hertelendy Gábor és petőfalvi Uzovics Judit egyetlen gyermekeként, 1743. szeptember 9-én látta meg a napvilágot a Vas vármegyei Bucsú községben. Az ő apja Deák Péter főszolgabírósága idején kezdte meg a megyei szolgálatot. Kezdetben a kapornaki járás al-, majd 1747 elejéig ugyanezen járás főszolgabírája, ezt követően megyei főjegyző, aztán 1756 őszétől első alispán, és egy alkalommal Zala megye országgyűlési követévé is választották. Deák Péterhez hasonlóan szintén vagyonos ember, elsősorban Kehida és Söjtör környékének földesura.

Leánya, a hagyományok szerint Mária Terézia korának híres szépsége volt. Ifjú korából kieme-

A világhírű unoka,
DEÁK FERENC
fiatalkori arcképe

lik kecses alakját, dús, vörösszőke haját, hibátlan fogsorát és örökké mosolygós piros arcát. Eötvös Károly szerint: „Lánykorában kissé madárhúsú volt, de sudár szép termete minden szülés után gömbölyűbbé, fényesebbé, vidámabbá vált.”⁵ Előnyös külső adottságai mellett intelligens, tanult nő, akit szellemességéért és jó szívéért is nagyra becsült az egész vidék. Róla már képi ábrázolás is fennmaradt, egy korabeli olajfestmény alapján készült reprodukció, amelynek eredetije valamikor a kehidai, majd a nyírlaki nemesi kúriákat díszítette. Tarányi Ferenc mesélte, hogy egyszer valaki elandalodva tanulmányozta Deák Ferenc előtt ezt a képet, majd megszólalt: „De szép szemek!” Mire Deák mosolyogva így felelt: „Szépek, de hamisak.”⁶

A fiatalokat még évekkorábban a vagyonos és előkelő vármegyei hivatalos viselő apáik, Deák Péter és Hertelendy Gábor boronálták össze. Tudvalevő, hogy ezekben az időkben a házasság fő motívuma még nem elsősorban a romantikus szerelemben, hanem a családok közötti kompatibilitásban, vagyis a suba a subához, guba a gubához elvben érvényesült.

⁴ Eötvös Károly: Szala menyecskeje, 13. rész. In: Pesti Hírlap, 1909. június 1. 3. p.

⁵ Eötvös Károly: Szala menyecskeje, 4. rész. In: Pesti Hírlap, 1909. március 27. 5. p.

⁶ Eötvös Károly: Szala menyecskeje, 2. rész. In: Pesti Hírlap, 1909. március 4. p.

A Deák család nemesi címere

A hertelendi és vindornyalaki Hertelendy család nemesi címere

A szülők tudták mi a jó a gyerekeknek, ők pedig, ha jó esetben rokonszenveztek egymással, idővel megszerették a másikat. Gond akkor adódott, ha a kezdeti rokonszenv eleve hadilábakon állt. Az, hogy Deák Gábor feleségül kérte Hertelendy Annát, és a lány apja őt neki ígérte, régi hír volt abban az időben a Hertelendy háznál –vallotta Polgár Judit, Anna szobalánya. Kálóczy Ferenc zalacsányi plébános pedig elbeszélte, hogy neki egy ízben Hertelendy Gábor azt mondta: „Öcsém, ha én meghalok is, a Nani leányomat nem másnak, hanem Deák Gábornak adjátok, mert az józan legény, pénzes, jószága és háza is vagyon, leányomat böcsületesen eltarthatja.” Miután a lány, apjának 1757 tavaszán bekövetkezett halálakor árvaságra jutott, gyámjává a család egyik rokonát, a karmacsi Hertelendy Zsigmondot jelölték ki, aki szintén a tárnoki kérő felé terelgette őt: „Íme húgom te feles adósságban maradtál, de jószágod szép vagyon, Deák Gábornak pedig pénze, adósságaidból kisegíthet, a jószágban maradván szépen élhettek.”⁷

Hertelendy Anna ez idő tájt még nem töltötte be a tizennegyedik életévét. Tizenhárom éves ábrándos leányka, aki néhai apja egyetlen és elkényeztetett hercegnőjeként nem a herceget látta a nála jóval idősebb és talán kevésbé jóképű, vörös hajú vőlegényében. Egy ilyen korú leány gondolat- és érzemvilága – különösen, ha már eleve vagyonos családból származik, és ráadásul egyedüli gyermek is – még a jelen pillanatnyi bűbája körül forog. Ízlésvilágát és értékrendjét a külsőségek határozzák meg, szereti a cicomát, vágyik a társasági életre, és nem azt értékeli udvarlójában, hogy az mennyire szorgalmas, becsületes vagy takarékos gazda. Viszont, ha már pénzes, akkor a pénzét ne sajnálja, hanem költse a szerelmére. Ezt tapasztalván és érezvén Annán, Deák Gábor gondolt egyet és mélyen belenyúlt a zsebébe (amitől Hertelendy kisasszony számára rögvest megszépült), így 1757. július 31-én kétezer forint jegyajándék fejében eljegyezhetette mátkáját Kehidán.⁸Később, ahogy Hertelendy Zsigmondné elbeszélte, amikor a kézadás és az eljegyzés megtörtént, akkor

„Deák Gábor uram a leányasszonynak 100 aranyakat ajándékozott, amelyeknek a leányasszony igen örült, és az eljegyzés után bőven költötte”.⁹

Az esküvőt a kézfogó után egy hónapra, augusztus végére tűzték ki Kehidára. Ahogy teltek-múltak a napok és fogyott a jegyajándék, Deák Gábor személye úgy távolodott el ismét a leány szívéből. Végül elérkezett a menyegző napja, 1757. augusztus 28-a. Az esketésre a vasárnapi szentmisét követően került sor, a szertartás lebonyolítására pedig ákosházi Sárkány Gábor veszprémi kanonokot kérték fel. Tanúknak Hertelendy Zsigmond karmacsi és a szintén rokon Patyi Farkas Gábor edericsi földbirtokosok vállalkoztak. Mindeközben a törekeny, szinte még gyermekkorú menyasszony legszívesebben elmenekült volna a kényszerházasság elől. A templomba menet Hertelendy Zsigmondnének már feltűnt a leány kedvetlensége és búskomorsága. A nemesapáti Bíró Erzsébet pedig tisztán halotta, amikor a templomkertben a násznép között Hertelendy Anna arra a kérdésre, hogy szereti-e Deák Gábort, így replikázott: „Az ördög szereti, hogy is szeretné akárki, hiszen vörös, mint a róka.” A sekrestyébe érve aztán az ara megmakacsolta magát és sírva fakadt. Ezt Aszbód Anna felsőkustányi lakos is látta, aki nagyon sajnálkozott a leány szomorúságán. Időközben a templom megtelt a násznéppel, a kanonok úr, a vőlegény és a tanúk pedig az oltár előtt türelmetlenül váraakoztak a menyasszonyra. Végül Hertelendy Zsigmond lépett a sekrestyébe és szelíd, de határozott hangon így szólt hozzá: „No húgom asszony meg köll tenni.”A leány rögvest abbahagyta a szipogást és könnyes szemmel felcsattant: „Ha tetszik Urambátyámnak, esküdjék meg velem, én nem esküszöm!” Választ azonban már nem kapott, mert ekkor jött egy úr és egy asszony, és Hertelendy Annát karon fogva az oltár elé vezették. Itt a makrancos menyecske tovább dacoskodott. Mivel a kérdésekre többszöri felszólítás ellenére sem felelt, Sárkány kanonok dühében azzal fenyegette, ha nem válaszol, azonnal leveszi a superpelliceu-

⁷ VFL Hertelendy Anna és Deák Gábor válópere. Tanúvallomási jegyzőkönyvek (a továbbiakban: Tanúvallomások).

⁸ Molnár 16 p.

⁹ VFL Tanúvallomások

mot,¹⁰ mondván őbelőle senki ne csináljon bolondot. Hertelendyné asszonyság szerint a pap még pofoncsapással is fenyegette a lányt. Ugyancsak ő tapasztalta, hogy a kislány sokat dudogott¹¹ ugyan, de végül „orcáját félrefordítván kezét nyújtotta az egybekötésre.” A szertartás végén az újdonsült Deák Gáborné keszkenőjét a szája elé téve elsőként szaladt ki a templomból. Kisvártatva, már a kúria felé menet Bornemissza Ferenc kallosdi lakoshoz csatlakozott, kinek jókívánságait tolmácsoló szavaira gúnyosan fakadt ki: „Üsse meg a tüzes ménkü az uratokat, nékem nem köll sem testemnek, sem lölkömnem!” Mindeközben Sárkány kanonok a templom sekrestyében bosszankodott a döcögésre sikeredett esketés kapcsán: „Nem érdemlették meg, hogy olyan messziről idefáradtam a kedvekért, a legén böcsületesen felelt, de a leán csak emígy amúgy, jobban is megfedtem volna, de úgysis láttam csak vízeszű.”

A menyegzőt a kehidai Hertelendy kúriában tartották, itt került sor az újdonsült pár nászéjszakájára is. Erről Polgár Judit, Hertelendy Anna szobalánya szolgált némi érdekes adalékkal. Szerinte a frigy első elhálásának éjszakáján, az újasszonyt abba a szobába, amelyikben Deák Gábor már levetkőzve feküdt, a kísérvendégek taszították be, ám a továbbiakban úrnőjének se sírását, se szomorúságát nem tapasztalta.

Kehidáról a Deák házaspár Tárnokra vette a lakását. A közös élet kezdetben még komolyabb civódás nélkül, látszólag nyugalomban telt. Eleinte úgy tűnt, hogy Hertelendy Anna megbékélt a sorsával, és igyekezett jó feleségnek mutatkozni. Ezt a szobalány is tanúsította, aki Tárnokon számtalanszor látta őket ölelkezni és csókolózni. Bő egy esztendő tárnoki tartózkodás után, vélhetően a feleség óhajára Deákék Kehidára költöztek, itt született meg első gyermekük is, János 1758. november 5-én. Viszonyuk ezt követően vált egyre viharosabbá. Erről egyik szolgálójuk, a nemesapáti Bíró Erzsébet is beszámolt: „Míg T. Deák Gábor úr az asszonnyal Tárnokon laktak, mindenkitől úgy hallotta, hogy szépen laknak együtt, egymást értik [...], hanem, hogy Tárnokrul Kehidára visszavették az urak lakásukat, az után hallotta, sőt maga is tapasztalta, hogy csörlő pörlekedések voltak közöttük.” A vizsály elsősorban abból fakadt, hogy

a fiatalasszony felelőtlenül szórta a pénzt, amit az ura nem nézett jó szemmel, és mivel a szép szó nem hatott, más módon igyekezett megfélemezni pazarló hitvesét. Erre Bíró Erzsébet így emlékezett vissza: „Mivel Deák Gáborné asszonyom igen bőven költött, ezért Deák Gábor úr a pénzesláda kulcsát magához vette, mondván: az asszony bőven költ, üdövel megérik az esze, maga is megbánja, jobb ha takarékosan költünk, az után szeretni fogja, ha határba találja a pénzt.” További óvintézkedésként pedig az uraság a környék összes korcsmárosának megtiltotta, hogy feleségének kölcsönadjanak. A kényszerű megszorításokat Deák Gáborné felháborodottan vette tudomásul, és úton-útfélen panaszkolta, hogy ura milyen rosszul bánik vele. Egy alkalommal például, amikor első gyermekének dajkáján, Bognár Éván meglátott egy új szoknyát, amit a férje varratott neki, így ripakodott rá a férfire: „Ördög vigyen, te jobban ruházod a feleségedet, mint engem a Deák Gábor. Én interesse¹² kérem a pénzt, úgy ruházokdom.” Hertelendy Anna állítása azonban nem fedte teljes mértékben az igazságot. Bíró Erzsébet szemtanúja volt annak, amikor egy ízben Deák Gábor 100 forintot olvasott le Skublicsné jelenlétében a feleségének, aki aztán rögvest Sopronba kocsizott és a teljes összeget ruhákra költötte. Tény azonban, hogy a Hertelendy uradalom pénzügyei is Deák Gábor kezében összpontosultak, aki a bevételekből csak minimális, évi cirka 200 forintnyi költőpénzt juttatott a nejeinek.¹³

Eleinte a személyes és anyagi vonzatú nézeteltérések csak részben befolyásolták a felek közt fennálló férfi-női kapcsolatot. Az asszony eleget tett házastársi és anyai kötelességének, sorra szülte a gyermekeket és „nemszeretem” férjura közeledését is elviselte. Deákné 1758–1766 között öt gyermeknek adott életet, amit azt jelenti, hogy ez idő alatt majd minden évben állapotos volt. Bognár Éva dajka arról számolt be, hogy a házasságuk első időszakában mindössze egy ízben tapasztalta Deák Gábornak a feleségével szembeni ízetlenségét, mert az asszony nem akart egy szobában aludnia férjével, de alapvetően mindig együtt háltak. Később, amikor a pénzügyek miatt az ellentét kiéleződött közöttük, az asszony is jobban elhidegült az urától. Ezt orvosolván a dajka többször is javasolta úrnőjének, ha jobban hajlana az urához, akkor csen-

¹⁰ Karing, fehér liturgikus ruha

¹¹ Morgott az orra alatt

¹² Kamatos kölcsönre

¹³ Ezen a ponton kezdődött az asszony legendás pénzügyi ámokfutása. Mivel Hertelendy Anna képtelen volt lemondani a nagyzási és költsékes mániájáról, kölcsönt kölcsönre halmozott, ami végül a teljes eladósodását eredményezte. Az asszony 1772-ben már 15 000 Ft, 1795-re pedig 72 000 forintnyi adósságot halmozott fel, ami horribilis összeg volt abban az időben.

desebben, békéssebben élhetnének. Erre az asszony általában így csattant fel: „Ördög vigye a vörös fiát, ha tudnád, mely igen kapok rajta?”

A tanúvallomásokból kiderül, hogy a válóper során Hertelendy Anna megpróbálta férjét a legképtelenebb rágalmakkal besározni, és azt bizonyítani, hogy Deák Gábor hozományvadász volt, azaz nem szerelemből, hanem anyagi érdekből vette őt feleségül, ráadásul házasságuk alatt rendszeresen verte. A rosszindulatú vádakat a tanúk vallomásai sorra megcáfolták. Egyikük, Horváth Mihályné Fitos Anna, aki 12 esztendeig szolgálta belső cselédként a feleket, eskü alatt vallotta, hogy ebben az időszakban „soha sem tapasztalta Deák Gábor úrnak az asszonyhoz való keménységét”. Ugyanekkor a nemesapáti származású Tatai Mihály ispán egyik télen tanúja volt Tárnokban annak, amikor a fagyos hidegben, „éjszakának idején mintegy előálom tájban az asszony mezétláb és hozzá ümögben a majorházban”, ahol ő feküdt leszaladt, és így kiáltott: „Ne hagyj koma, meg akar verni az uram!” Kisvártatva megjelent Deák Gábor is, kezében korbáccsal és égő lámpással a feleségét keresve. Ekkor Tatai bölcs tanácsára mindketten lecsillapodtak, így a házaspár békésen visszatérhetett a rezidenciára, ahonnan az éj folyamán további hangoskodás már nem szűrődött ki.

Végül Hertelendyné Farkas Anna asszonyság is azt vallotta, hogy tudomása szerint az uraság időnként fenyegette ugyan a nejét, de meg soha nem verte.

Arra a kérdésre pedig, hogy Deák Gábor milyen célból vette feleségül választottját, és milyen érzelmeket táplált iránta, ugyancsak Hertelendy Zsigmondné adta meg a legdiplomatikusabb és egyben legtalányosabb választ: „Az, hogy Deák Gábor úr csak Hertelendy Anna leányasszonynak jószágán kapott volna, hite szerint nem vallhatja, sőt vallja, hogy a leányasszony olyan személy volt, hogy azon igen is kaphatott, másként is ez a kapás belső és titkos dolog, szívben áll, kinek igaz vizsgálója egyedül az Isten, innét csak az Isten tudja min kapott.”¹⁴

Deák Gábor és Hertelendy Anna kapcsolatát végül a kor társadalmi elvárásai és családalapítási tradíciói vezették zátonyra. Noha a feleség tekintélyes földbirtokai és a férj pénze egy időre a vármegyei elit sorába emelte a házaspárt, a kölcsönös érzelmi szál hiányából fakadó személyes ellentéteket így sem sikerült kiküszöbölniük. Az asszony nem szerezte az urát, és mindez elegendő okot szolgáltatott ahhoz, hogy kihátráljon a házasságból, és kalandos életútjának következő lépéseként botrányos szeretői viszonyba bonyolódjon az unokatestvérével.

Az írás a Zalai Közgyűjteményi Szakmai Napokon Zalaegerszegen 2019. november 5-én ugyanezzel a címmel elhangzott előadás bővített és jegyzetekkel kiegészített változata.

¹⁴ VFL Tanúvallomások

A nevezetes kehidai kúria 1876-ban. Ebben az épületben élt egykor DEÁK GÁBOR és hitvese, HERTELENDY ANNA 1758-1768-ig

Tomaji Attila

Amikor a fegyenc megszólal

► *Molnár Krisztina Rita* könyvéről

A jelentős írásbeli nyomokat maguk után hagyó, az elkényelmesítő normákat is átírni képes magyar írókról szóló, műelemzésekkel vegyített biográfiákat (Szilágyi Márton Csokonaija, Szilágyi Zsófia Móricza, Ferencz Győző Radnóti, Kerényi Ferenc Petőfije), amelyek arra is felhívják a figyelmünket, hogy egy szerző élete s életműve egyben egy közösség élete s életműve is, vagy a Magvető újraindított Tények és Tanúk sorozatát olyan törekvésként is értelmezem, amely próbál gátat vetni a kollektív felejtésnek és szellemi tanácstalanságnak. Poszt-posztmodern korunkban szükségesnek tűnik egy hasonló célú szépirodalmi sorozat is, olyan alkotóké, akik még feltételezik az őket befogadni akaró és tudó, emlékezni együtt is képes olvasóközösséget, amely közösség nyelve – szemben Barthes kijelentésével (a nyelvnek „ahhoz, hogy önmagát kiteljesítse, csak érvényesnek kell lennie, nem pedig igaznak”) – éppen hogy igaz is akar s tud lenni. A Molnár Krisztina Rita Remélem, örülsz című, rövid festszavú történeteket tartalmazó kötetét megjelentető, 2017-ben indult Scolar Live! sorozat számomra ezt a célt is szolgálja, mikor kezdő, újrainduló vagy korábban más műfajokban jelentkező szerzőknek ad lehetőséget a publikálásra.

Ricardo Piglia szerint akár el is felejtődhet az anyanyelv, és nincs más, „csak véget nem érő átalakulás és örökre elvesző jelentések”(Az eltűnt város) Ezzel – a manapság gyakori gondolattal különös ellenfényben áll a Maléna-trilógia (Maléna kertje, Kréta-rajz, Derűs hétköznapok: Gyermekkalendárium) és a Térforgó c. kisregényciklus első két könyve írójának novelláskötete. Olvasva a nyolc-tíz év szövegeiből szerkesztett, jórészt folyóiratokban, antológiákban és online már megjelent novellákat, átadva magam ennek a magasan áradó prózának, azon töpregek, vajon miért is nem egyértelmű, hogy az irodalom kultúrateremtés, a különböző írói világok tudomásulvétele, s örök közhelyeinkre, a törekeny életre s a monolit halálra vonatkozó kérdések és válaszok sokféleségének a tiszteletben tartása.

Ahogy én látom, a kortárs írók egy jelentős része imitál, kombinál, variál, hiszen „nincsenek alkotók, csak kombinátorok”, ahogy szintén Barthes mondja. Pedig semmi nem akar pusztán önmaga lenni, még a szöveg sem. Ezért várom mindig egy-egy olyan irodalmi mű megjelenését, amely eltér, sőt, elkülönböződik a természetéből eredően öncélú, érdekközpontú s érdekérvényesítő, rendszerint politikai meggyőződésektől sem idegenkedő kánon íróinak megszokott hangjától, radikális formáitól. Ha művészetről esik szó, erkölcsi elvekben már aligha hiszünk, pedig azok tőlünk függetlenül is léteznek, talán éppen az emberi lelkiismeret tartományában.

Tagadhatjuk a Keats-féle bölcsességet is, de a szép s igaz valósága ma is gyönyörködtet, az ez utáni vágy ott él bennünk. Találkozni akarunk a másik emberrel, felismerni akarjuk egy mű kidolgozott formáját, ahogy életre kel az időben: mindez jó alkalom egymás megértésére és az önismeretszerzésre egyaránt. Történetekre szomjazunk, olvasás közben megelevenedő szereplőkkel, beszélgetésekkel, tájakkal telt világra, hogy felismerjük saját sorsunkat, de ebből a szempontból a kortárs irodalom nagy része, mint Pilinszky fegyence, „továbbra is csak hallgat, / szótlanul ül pohár bora előtt.”

Molnár Krisztina Rita – például Darvasi Lászlóhoz, Szvoren Edinához vagy Tóth Krisztinához hasonlóan – a magyar irodalom anekdotikus közvetlenségű kisformái hagyományának elejtett szálát vette fel, a szövegközpontúság helyett a spontán történetmesélés szükségszerűen töredékes marad: bár mindegyik története lezárul, közben végérvényesen meg is nyílik, és jó hírt hoz, mert „nagy hír tudója”. Izgalmas vállalkozás, ha költő ír prózát. Molnár Krisztina Rita költészete és prózája között természetes és szoros motivikus kapcsolatrendszer áll fenn, ez felkeltheti a figyelmet a manapság inkább elutasított tényre: a novellák jelentésének meghatározásához mégiscsak szükségünk lehet a szerzői szándék feltárására is. A novellák egy része tehát lirizált elbeszélésként is értelmezhető: gyakran használja a lírai eszközkészletet, anélkül, hogy valóságélményeit elfeledné vagy jelképekbe vetített lelki történeteket írna. A feldolgozott hatások – mitológia, Biblia, az elveszített Éden (Paradicsom: ld. Papp Rita borítóját), a 19. századi orosz írók, Hoffmann, Kafka és mások – szerepe csak másodlagos, inkább műveltségi kérdés a számára.

Az epikától elvárható írói távolságteremtés helyett Molnár Krisztina Rita olyan közel megy a szereplőihez, amennyire csak lehetséges, mintha az írás aktusa révén maga is részese akarna lenni a cselekménynek, ott hallgatna s beszélne a közeliükben, és ha a szereplők nem lennének annyira elfoglalva egymással, hallhatnák a lélegzetét is. Nem szövegel, hanem ír, és miközben ír, látja s akár érinthetné is, amit ír. Közvetlenség, otthonosság, az elbeszélő és az olvasó között folyamatosan fenntartott bensőséges viszony szövődik. Ezt kapja tőle az olvasó, ezt a lehetőséget, ennek szinte érzéki örömét. Kifinomult formakultúrája, önismerete és lélektani érdeklődése segíti abban, hogy egységes világot, időkezelést, hiteles környezetrajzot, valóság-hű alakformálást adjon, hogy a tárgyias gondolatok mögött szükségszerűen meghúzódó személyes

élményeit beépíthesse a történetekbe, sőt, találunk példát arra is, megengedi magának, hogy néhány szereplőjét önmagáról, családjáról, ismerőseiről mintázza meg. A legtöbb esetben nevüket csak egy kezdőbetű jelöli: a kötet 2-4. részében – A-tól Zs-ig – betűrendben lépnek színre a szereplők, az ABC vagy egy dinamikus periódusos rendszer tagjaiként, akiknek mindegy, mi a nevük, sokkal fontosabb az, hogy részei ennek a rendszernek és kölcsönösen feltételezik egymást. Az elsüllyedt boldogság színterei, elveszett, majd megtalált tárgyak, kisvárosi alakok, tájleírások törnek fel az emlékezés hullámaiból, de mindig az egyetemes jelentés áramkörébe kapcsolva. A tiszta életöröm, az emberbe, tájba, kertbe, növényekbe, madarakba s fűszerekbe vetett bizalom, az életigenlés, az összetartozás, a közös sors tudat és részvét élménye kap novelláiban lírai színezetű kifejtést. Mindeközben hanghordozását nem jellemzi poétikus emelkedettség, sőt, van, hogy csak úgy kiszól a szövegből: „tényleg nem én találok ki, higgyék el”. Ezek az elbeszélések mindig keresnek valakit, akihez szólhatnak, sőt, néhány esetben az odaértett hallgatót is feltételező szóbeli műforma hatáselemeit használják fel (pl. Árnyalta tovább a képet; Lángos, avagy örüljetez mindenkor; Kékszakáll): ezeket egymásnak felolvasni is jó, mint régi rapszódok tették. Mindannyian emlékszünk, hogyan eszi magát halálra valaki, de hogy hogyan lehet életre etetni valakit, arról ebből a könyvből értesülünk (Fekete, lila). Kedvelem írói bátorságát – ma már ez is annak számít –, amikor ilyen szavakat használ: csipkebogyó, lepkevirág, lángokból menekült festmény, marcipánmalac, porcukros bundás kenyér spenóttal, vászonszütyő és horgolt csipke-terítő, reszelt répa, húsleves ribizlivel és sáfránnyal, kandiscukor, fekete retek és lilahagyma-saláta, és így tovább. Gyógyító szavak. Mert a történetekben megidézett ételek, saláták, fűszerek és növények gyógyításra is szolgálnak, soha nem csak az éhség elverésére. Épp így, a történetekből jóindulat, megértés, tisztelet árad: ápolnak a szavakkal, illatokkal, ételekkel, virágokkal. Azok is ezt teszik, amelyek a lélek legmélyére hatolnak (Jó palócok közt, Borka zsákja, Kósó, Félárbóc, Tucat-sztori), nem másként, amelyekben a személyes, tragikus sors rajzolódik ki (Párhuzamosok a végtelenben, Gyakorlat). A szövegek mozgása, iránya mindig a túlélés, az önbecsülés megőrzése vagy visszaszerzése és a megbocsátás felé tart, s mindez messze túlmutat azon, hogy a kötetet pusztán „nyelvi eseményként” értelmezzük.

A négy ciklusra tagolt kötet novellái – 7-9-9-7: a számmisztikától hely hiányában most eltekin-

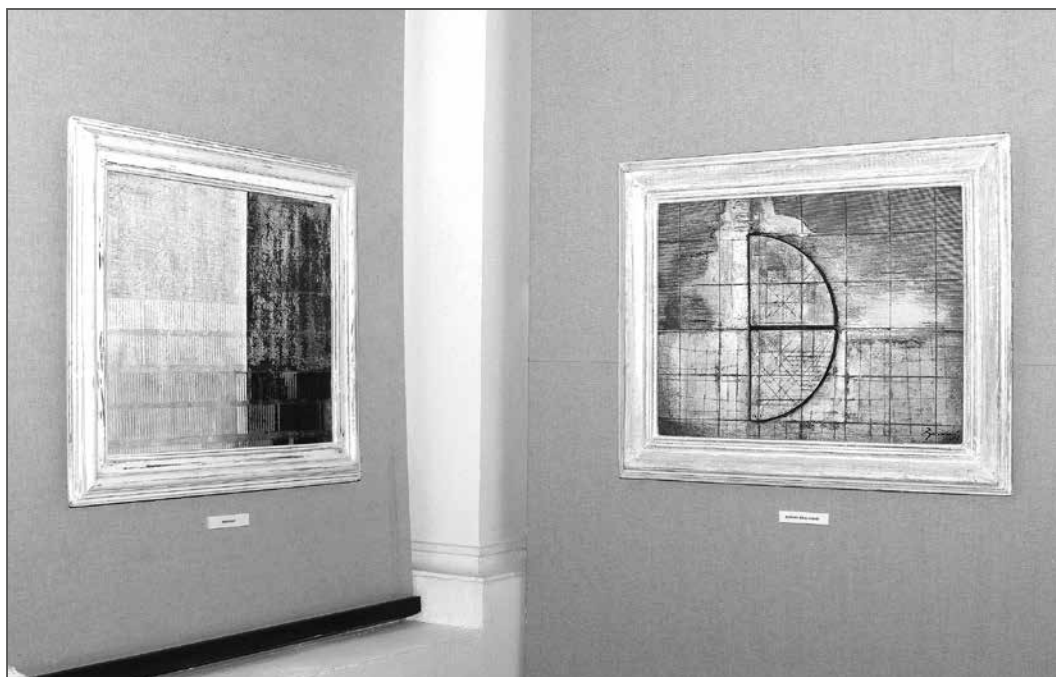
tek – az aluljárók valóságából emelkednek egy irracionális világ felé; mi sem természetesebb, hiszen a csoda is a valóság része (A kispatkányok már erősek). Molnár Krisztina Rita meghatározó módon próbál ellentmondani a sokszor életellenes világnak. Só, kenyér, víz, hal, leves: „egyszerű” dolgok köré szőtt írásai ellensúlyozzák a külső káoszt, rendet teremtenek. Elbeszélései egy veszélyeztetett élet történetei, vagy másképpen: erről az egy életről leszakadt vagy leszakított történetek. A mindennapi élet eseményeinek rövid, tömör kistörténetei – kisemberekről. Kicsi életek, de nagy sorsok. Ezek a szereplők nem az olvasó előtt alakulnak, úgy lépnek színre, hogy már készre égette őket a világ, véglegesek, és akkor – pár szó, néhány emlék felidézése – történik velük valami mindennél fontosabb, de ami történik, az nem más, mint hogy például egyikük süti, órákon át csak süti a palacsintát az éhes gyerekeknek (Palacsinta) –

Zavaros, bánattal, kudarcokkal és csalódásokkal teli életünket élve is a kötetcímből

kihalljuk Pál apostol felszólító mondatát: „Örüljete az Úrban mindenkor! Ismét mondom: örüljete!” Felszólítva örülni a kiszolgáltatottságban, a hétköznapok monotonáiban, a magunk vagy mások által kirótt penitenciák elviselésében? De hogyan? Hogyan lehet örülni, annak ellenére, ami van, ami gyakran elviselhetetlennek tűnik? A novellák ezekre a kérdésekre adnak választ: a műfajtól elvárt „csattanó” helyén, a tragikus vagy derűsebb végkimenettől függetlenül, mintha az idő elfeledné futását, eltűnik vagy megáll egy fényes pillanatra, és ez pillanat váratlanul különösen értékessé válik (Megint megállt, És játszottak) Ekkor kap értelmet a létezésünk, és erre emlékezni fogunk. Ezt a felismerést kapjuk a szerzőtől, ez az a pillanat, amikor örülünk. Amikor a fegyenc, poharát ürítvén, nem hallgat többé, hanem mesélni kezd.

(Molnár Krisztina Rita: Remélem, örülsz, Scolar, 2019)

BUDAHÁZI TIBOR: Kiállítási enteriőr

FARKAS GÁBOR

Táj kontúr nélkül

VERSEK

Oláh András

Alkotni végtelent

(Farkas Gábor kötetéről)

Edzés közben az atléta fegyelmezett beletörődéssel rója a köröket a futópályáján. Gyakran még a tekintetét sem emeli föl, csak a cipője orrát bámulja, a tempóra figyel, a levegővételre, és várja a megkönnyebbülést, ha célba ér. Így éli meg az átlagember is a mindennapok monotoníáját. Egyik napból átcsúszik a másikba. Szinte ugyanaz a ritmus, ugyanaz az egyhangúság. Pedig az élet sokat kínál. Csak a modern világ fékevesztett, rohanó tempója lassan érzéketlenné teszi a benne élőket a felismerésre. A hiányokat persze érzékeli. Csak néha túl későn. Amikor már javíthatatlan és pótolhatatlan.

A labilissá váló létről, az ingatag viszonyok közt hányódó emberről, az egyén helyéről, szerepéről papírra vetett gondolatait gyűjtötte össze legújabb kötetében Farkas Gábor. Már a cím is bizonytalanságot sugall. Olyan környezetre világít rá, ahol nincsenek erős kapaszkodók, ingatagok a viszonyok. „Köddel telt tájban jelek az ágak. / Mint elvesztett irány: a látványban / a tekintet. Roncsolt hűrként pattan / gyűrött mindensége a hiánynak.” – írja a címadó versben (Táj kontúr nélkül).

A hiányokkal telített élet folytonos keresést, kutakodást indukál. Kérdéseket vet fel – az ember pedig terveket szövöget, irányok, tájékozódási pontok iránt puhatólózik. Vannak álmái, vágyai, tragédiái, katarziszai, de az állandósult hiányérzet a szorongást, a félelmeket erősíti.

A tér és idő börtönéhez szokott – szoktatott – elme nehezen tudja levetkőzni a korlátokat, s gyakran meg sem találja a kiutat. A nyitóciklus (Anatómia) az áttekintéshez, tájékozódáshoz nélkülözhetetlen kulcsot tárja fel. Saját viszonyaink megismerése, félelmeink, nehézségeink beazonosítása lehet az első lépés. „A kiindulópont egy térszelet, / ebből alkotok némi végtelent” (A nehézkedés anatómiája – II. térszelet). Persze túl sok a bizonytalanság, hisz a jelenben élő folyton a jövőn töpreng: „A jövőndőt félttem, / amit elmetsz, majd összerak valaki. //... a késéssel oldott perc mindent másít... // Szűnik a miért, a meddig, a hátha, / és szűnik a hét kontinensnyi láрма – / a szükség hagyományt bont: a semmi kell” (III. semmi).

A kapcsolatok erodálódása, a szakítás okozta traumák újra és újra átértékeltek a mindennapok történéseit. Ha változnak a körülmények és viszonyítási alapok, semmi sem ugyanaz – az emlék sem: „amikor ... / elhagyva azt hogy

te meg én ... // és nem indok a körülmény / nem takar mindent a helyzet / mint részletek az egészet / az érintés legelején” (Az ösztön anatómiája – II. (forma). Mindez persze elbizonytalanodáshoz vezet, a félelmeket erősíti: „A kezek szorítása / már csak a léleknek fáj / és feloldozás a / testtel terített oltár” (A félelem anatómiája).

A magány, a magára maradottság tovább szűkíti a lehetőségeket. Az elveszített mozgástérrel, a felejtésre ítélt – vagy átértékelt – emlékekről szólnak a „Világban világ” ciklus versei: „a tér szűk / egyre szűkebb // az érintések is hanyagabbak // magam vagyok ha magadra hagylak” (Térvesztés). A folytonos változás új és új szempontokat hoz, ami csak fokozza az elbizonytalanodást: „Kiverik belőled a múltad is – / így lesz a tér és az emlék hamis.” (Szellemidézés – 3. az emlék hamis).

Vannak helyzetek, amikor már csak a túlélési ösztön működik: „meghúzhatod magad rímjeidben, / szóparavánok mögül leshetsz, / leplezd a kint jól festett képekben, / így lesz a vers aranyból ketrec. // Így lesz a vanból / fölényes nincsen, / semmivé emelkedő / reszkető minden.” (Így lesz a vers). Nyilván nem véletlen, hogy ez a ciklus (Lopjad magad) a kötet egyetlen olyan verscsokrát tartalmazza, ahol a költő kérdőjeleket használ, amelyek világba kiáltott a kétségbeesést és elbizonytalanodást erősítik. Ezek azok a helyzetek, amikor mit sem ér a racionalitás, mert a gyógyító megoldást csakis az emberi kapcsolatokban bekövetkező változás, az egymáshoz való visszatalálás jelentheti. Ezt támasztják alá a „Hiába hull” ciklus alább idézett versei is: „Hiába az erődde emelt értelem, / nem tudok számodra idegenné lenni” (Nem tudok), „most minden hozzád köt / minden ami múlt / s minden ami örök” (Télbe tartó).

A megtartó erőt tehát csakis a pozitív emberi viszonyok biztosíthatják, mert kizárólag a te és én egymásba olvadása olthatja ki a hiányt: „Mikor a mozdulat / annyira végtelen, / hogy nem vár hangokat / a veled és velem – // mikor nincs nélküled, / és a szavak helyett / csendek kellene” (Csendek). Ez az egymásban élés, ez a mindenben és mindenhol tetten érhető jelenlét ad értelmet a mindennapoknak. Ezt bizonygatja Argumentum című versében a Farkas Gábor is: „látványodból élek – / mint rejtett szélcsendje a tágulól szélnek” – írja. Persze a tél, a kihűlés, a pusztulás veszélye

folyton jelen van (A tél itt). S bár meglehet, vesztésre állunk, „Foszlott gyermekruhák vagyunk – / a nyárral mi is eltűnünk” (Kétsoros), mégis az átmenetet keressük, a közbülső megoldást, amely a ködös őszi táj kontúrtaian homályából is előbukkanhat váratlanul.

A remény ugyanis mindent felülír. A legmegtépzőbb sorsú élet is tartogat esélyeket. Hiába épült fel körülöttünk a csend, hiába a téliesített élet, a „Hét hang” ciklus konok verssorai újra és újra előgördítenek a sejtelmes semmiből valami biztatót. Elég egy társkereső apróhirdetés, és a pulzus máris szaporábban ver, hiszen a várható találkozás új álmok felé kalauzol. A randevú újra megvillantja az élet napos oldalát. Farkas Gábor szociografikus pontossággal írja le az első találkozás várakozó örömet, a látvány-keltette első benyomást („Fehér nadrág, csinos feneket takar, szerintem / a szoknya jobban állna. Egyébként is / jobban szeretem a harisnya-szoknya / párosítást...”), és a felvillanó reményt övező titkolózást („Néhány lépést teszek előre, majd / vissza, mintha még nem vettem volna észre.”)

Ugyanilyen pontos leképezést ad a számítógép előtt gubbasztó szerelmes ifjú szívének kimeríthetetlen erejéről, és a gyötrő várakozásról is: „várok szótlánul szavakat írva / a fényképed mellé a chat-ablakba.” //...elalszom. / És újra reggel, bent csend, kint eső, szél. / Ébrednek, messze vagy, várlak, jöhetnél.”

A várakozás mindig egyfajta próbatétel. Amit ki kell bírni, el kell viselni. Míg Antoine de Saint-Exupéry kis hercegének rókiája a várakozás örömet fogalmazza meg, Farkas Gábor – Történetnyi térbe zsúfolódva – a várakozás keserveit is megörökíti, amikor „nincs hová hazamenni” (Hajnalban), amikor „légüres / térben kallódó / hajnalok” növelik a távolságot (Irgalom). A bizonytalanság, a szorongás, a kudarcból való félelem legyőzése nélkül azonban nincs előrelépés. „Álmatlanságod, /útvesztőid, a kétség / amikor gyomrodba rándul. // Az alvó fény / ahogy benned szilárdul – // minden én vagyok” – szögezi le a költő a Minden én című versben.

A Történetnyi tér a kötet záró ciklusa is lehetne – különösen a Nagy Lászlóra reflektáló Bizonyosság című vers miatt: „Mindegy / már, hogy mi a vége, // s hogy ki / viszi át a szerelmet. // Mert katarzisz nem lett. / Semmi / nem maradt, amikor // magamra találtam – / valahol.” Farkas Gábor azonban néhány elké-

sett – pontosabban a maga idejében „Meg nem írt” – gyermekverset helyezett el a kötet végén, mintegy pótolva ezzel az egykori mulasztást, és a gyermekeihez szóló írások révén a jövőbe vetett hetet is erősíti, és a svéd gyermekverseket idéző humorral életkedvet csepegtet az olvasóba.

A próbatételek stációit járja végig ezekben végtelenségig lecsupaszított, lelket didergető szövegekben, a köznapok valóságait és hamiságait feltárva készít számvetést.

Szikár, lényegre törő – mégis érzelmeket keltő

és érzelmeket pontosan leíró – versek gyűjteménye Farkas Gábor karcsú kötete, mellyel a költő – miként azt Lancu Laura is megfogalmazta a könyv előszavában – „a végleg oldódó magány” keresésére indult egy kontúr nélküli tájban. Azt gondolom, jó úton jár.

(Farkas Gábor: Táj kontúr nélkül, Hungarovox Kiadó, 2018)

Fülöp Enikő

Családi anamnézis

Harag Anita első prózakötete igazi üveggolyó a kezünkben. Újra gyerekek érezhetjük magunkat tőle, amikor fontos tévedéseinket a gyermek nézőpontjából villantja fel. Nem merjük leejteni, nehogy elveszítsük a feloldozást, nehogy lemaradjunk a szereplők sorsának alakulásáról. Minden oldalról, minden narratívából kicsit máshogy festenek, mégis minden szövegben ugyanaz a megjelenített traumák tanulsága.

Hétköznapiak tűnő kimerevített pillanatok, in medias res jelenetek a kiindulási pontjai a novelláknak, amelyek aztán dinamikussá és szerteágazóvá válnak. Miközben térben és időben ugrálnak, a legváratlanabb pillanatokban tudnak meglepni súlyos megszólalásokkal, mehökkentő (ön)reflexiókkal.

A kötetben belül váltakoznak az elbeszélői nézőpontok, egyes szám első vagy harmadik személyűek. Előbbi esetében a történetmesélés, emlékezés rendre két szálon zajlik: a családtagok és más szereplők megszólalásai az elbeszélői narratíva folyó szövegébe ékelődnek. Bár a családtagok mondatai az elbeszélőnek hitelesítésére (is) szolgálnak, az elbeszélő időnként reflektál arra, hogy az adott megszólaló narratívájában nem feltétlenül minden történetű.

A kötet egyik érdekessége, hogy benne a családi emlékezettel, a múlt tabusításával kapcsolatos, megszokott viselkedésformák felborulnak. Míg a fiatal elbeszélők és párjaik, illetve a szülők közti párkapcsolati nehézségek csak érzékelhetőek, de kimondatlanok, a nagyszülők generációjának visszaemlékezésiben sokszor jóval transzparensbben jelennek meg egykori rossz döntések, konfliktusok.

tusok. Felszabadító érzés az olvasónak, hogy a nagyszülők és dédszülők vonatkozásában itt nincs jelen az 'erről nem szokás beszélni' mentalitás. „Sosem tudtam meg, a negyvenből melyik, fejezi be nagyanyám, és így olyan, mintha negyvenből mind a negyvennel vagy negyvenkettővel lefeküdt volna, harisnyástul, dauerolt frizurástul, rúzsostul.” – mesél a nagymama a *Negyvenből negyven* című novellában a nagypapa hűtlenségéről. Az idézett novellában transzgenerációs traumák, a családi sorsformálódás is megjelenik, s ez nem egyedi a kötetben. A továbbadott viselkedés-minták átszővi a kötetet.

Mindezek közül az anyai ágon továbbadott magatartásformák megjelenítése a leghangúlyosabb, ahol gyakran a lelki sebek fizikai tünetekben vagy rögeszmében mutatkoznak meg.

Mindez a záró novellában, a *Családi anamnézis* címűben jelenik meg legszebben, amelynek már a szerkezete is jelzi, hogy kissé elkülönül a többtől. Nem csak a kötetben elfoglalt helyét, hanem szerepét tekintve is összegez, hangsúlyoz, megszólít. „Azt is mondják, az egyenes ági leszármazottak vannak a legnagyobb veszélyben, és a nagyszüleink génjeit örököljük.” (A génjeit, hibáit, életét. A mellrákot, tüdőrákot, hűtlen férjet, boldogtalan hétköznapokat. A novella elbeszélője versenyt fut az idővel, az egészségügyi rendszer hibáival, saját vívódásaival. „Családi anamnézis miatti szűrés. Utóljára adhatok beutalót erre hivatkozva, ezt nem lehet évente megismételni, csak akkor, ha panasz van, különben leveszik a fejemet, mondta Pétervári. Legközelebb majd azt mondom, nyomásra érzékeny a mellbimbóm.” A félelem az anya sorsának újraírásától annyira eluralkodik rajta, hogy a megisméltés ellen vívott küzdelem válik a mindennapok legfontosabb teendőjévé, egyben tragédiájává. A fentiek mellett az elbeszélők gyászfeldolgozási nehézségei és mérgező párkapcsolataik a kötet legsúlyosabb témái.

Romhalmazos házban fiatal lány rendezi halott édesapja hagyatékát. Már nem ismerte igazán a férfit a szülei válása óta, nem is tudja, valaha ismerte-e igazán ezt az embert, akiről a környezete ezt-azt pletykál. Ahogy egyre jobban meg akar szabadulni az apa emlékeitől,

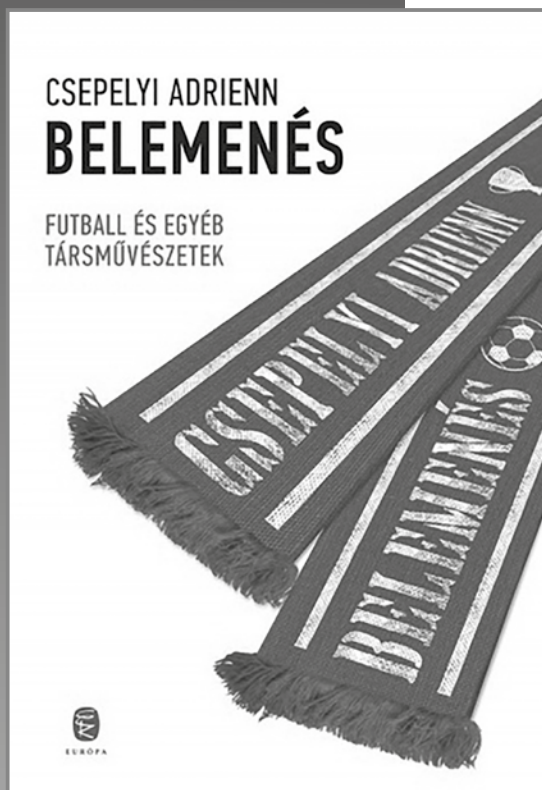
egyre többet tud meg róla és egyre több kiskori emlék jut az eszébe. A férfi, akit annyira el szeretne felejteni, Petrovics Istvánnak, Petőfi Sándor édesapjának nevét viselte - egy nem feledhető nevet, vélhetően tudatosan így alakítva a szerző által.

A mérgező kapcsolatokban az elbeszélők narcisztikus, passzív-agresszív férfiakkal járnak és nem tudnak kilépni a kapcsolatból, vagy már elhagyták őket, de még mindig menthetetlenül szerelmesek. Utóbbi cipőben jár a címadó novella szereplője az öt folyton nőiségében megalázó Lukácsal: „Találok egyet, erre mondta Lukács, miért nem használom alvósnak. Olyan, mintha ki lenne nyúlva, pedig csak oversize.”.

A lendületes írásmódú szerző novelláiban jól megfér egymás mellett az archaikus stílus („nagyapám már másnap ment a katonaságba, nem hálták el az éjszakát, így mondta nagyanyám”), az obszcén nyelvhasználat („ő volt felül, bennem volt a farka”) és az anglicizmusokat átvevő, közösségi média fogalmak által vezérelt beszédstílus („ő kezeli az internationalt”). Szereplőit megszólalásaik vagy szokásaik alapján jellemzi: „Tudja, hogy szeretnék bemenni, ne is ellenkezzek” – így ír például az udvarlóról *A Lánchíd északi oldala* című darabban.

Megtaláltuk, gondoljuk néha egy-egy novella olvasása közben, de gyorsan rájövünk, hogy mégsem egy előző elbeszélés párára bukkanunk. Vissza-visszatérő motívumok, játék a szövegekkel. Különbő kisemberek sorsának hasonló fordulatai tárulnak fel előttünk, és eleinte úgy tűnik, most egy másik perspektíváját látjuk egy, már előzőleg megismert életútnak. Aztán egy szereplő vagy egy fordulat elárulja, hogy egy másik családról olvasunk. Egyszer, még egyszer, újra megtörténik. Szeretnénk ismerni a hiányzó kirakóst, a történetek feloldását, ám Harag Anita nyitva hagyja a szereplők sorsának alakulását. Nem adja meg az olvasónak a fájdalmas szembenézés alóli feloldozást, ám a nyomasztó érzés át tud fordulni tettvágyba: én máshogy fogom írni a saját történetemet.

(Harag Anita: *Évszakhoz képest hűvösebb*, Magvető, 2019)

Nagy Dániel

A szenvedély természetrája

„Egyesek szerint a futball élet és halál kérdése.
Ezzel nem értek egyet. Annál sokkal, de sokkal fontosabb.”

Bill Shankly

Úgy gondoltam, hogy a magyar irodalom annyi jó focival kapcsolatos könyvet produkált már, hogy ha esetleg jelennek is meg új könyvek a témában, akkor azok biztos nem tudnak újat mutatni. Rendesen tévedtem, ugyanis az újságíróként ismert Csepelyi Adrienn Belemenés című önéletrajzi ihletésű könyve olyan őszintén, olvasmányosan és pontosan adja vissza mindazt, amit a futball jelenthet egy ember életében, hogy méltán van helye a magyar irodalom legjobb focitematikájú könyvei között. És ha valaki esetleg megjedne: ez a könyv nemcsak a fociról szól, sokkal inkább a rajongásról, amely mindannyiunk életében ott van valamilyen formában.

Képzeld el, hogy valamit megmagyarázhatatlanul szeretsz. De tényleg. Hiába próbálsz rájönni miért, nem találsz rá észérveket. Mondjuk, imádod az összes cinkféléd. De úgy rendesen. Egyik napról a másikra elkezdted imádni őket. Csak azért felkelsz hajnalonta, hogy megfigyeld őket, ahogy pirkadatkor belakják a kertet. Vagy rajongsz a horgászatért, és simán képes vagy eltölteni egy hétvégét a vízparton az édeskés etető szagban egy valamirevaló fogás nélkül. Irracionális dolgok, amelyekre egyszerűen nincsenek ésszerű válaszaid. Csak egy: a szenvedély.

Nekem, mint játékosnak, és mint szurkolónak a labdarúgással régóta van irracionális és szenvedélyes viszonyom, amit a múltban már sokszor próbáltam körülírni, elmagyarázni a körülöttem lévőknak, sikertelenül. Viszont olvasva Csepelyi Adrienn Belemenés című önéletrajzi regényét most már tudom, hogy mit fogok a kezébe adni annak, aki érthetetlenül néz, mikor a 923-as éjszakai járaton sokadjára nézem újra Roberto Firmino mesteri megmozdulásait.

A Belemenés cselekménye egyszerű: egy 12 éves penyigei (Szatmár) kislány felnövése történetét olvashatjuk, aki egyes szám első személyben meséli el, hogyan lett focirajongó, miért éppen Angliát és a Liverpoolt választotta kedvenc

csapatának, miközben részesei lehetünk megye 2-es meccseknek ugyanúgy, mint válogatott derbiknek. Ezekon felül számos dolgot megtudhatunk a szerző sokszor nyersen tált magánéletéről, szerelmeiről, operához fűződő viszonyáról, női fociról, és persze azokról az irracionális döntéseiről, melyek origójában mindig ott az életét szervező erő: a futball.

„Van a futballnak valami furcsa, füledt, lopott erotikája. A gerincben végigfutó kéj a gól gyönyörének pillanatában. A mámorban hirtelen összesűrűsödő levegő. Hogy elillan minden gátlás a szétrobbani készülő testek kusza összevisszaságában. A lefújás utáni zsiszongó, lüktető mellkas. Az eksztázis, amelyben csak az agyunk valamely titkos szeglete dönti el: örömkömben könnyezünk-e vagy a félelemtől, hogy soha többé nem élhetjük át ezt a pillanatot”

A könyv 32 darab különálló történetből áll, melyből az első 2 - mintegy előre vetítve a regény hangvételét, sodró stílusát - még a szerző felnőtt élményeit meséli el, majd ezután már kronológiailag követik egymást a történetek, a 12 éves kislány első focival kapcsolatos élményétől, a 2016-os Eb-t is megjárt felnőtt nő jelenéig. A szövegek sztorizgató, naplószerű hangvételben íródtak, amelyek így egyrészt könnyen beszippantják az embert, másrészt pedig megkönnyítik a személyes kapcsolat kialakítását az elbeszélővel. Utóbbi azért is „szükséges”, mivel a sokszor meghökkenítő, irracionális történetek csak úgy tudnak hitelesek maradni, ha érezzük: ezek valóban a szerző sajátjai. Persze, ez a hév és szenvedély akár hátrányára is lehetne a könyvnek, viszont Csepelyinek sikerült kordában tartani magát, és megtalálni azt az arányt, ahol a szenvedélyesen megírt szövegek nem válnak túlírttá és követhetlenné. Pedig a szövegek tényleg nagyon személyesek. Ahogy egy interjúban fogalmaz: „Inkább lezárásnak mondanám. Sok mindent a helyére raktam ezzel a könyvvel magamban, jobban átlátom, mi történt velem az elmúlt 22 évben.” Ezen felül a könyv másik erénye az önirónia finoman kimért használata. Ezen keresztül folyamatosan jelzi maga felé, és az olvasó felé is, hogy igen, tisztában van vele, hogy sokszor mennyire ésszerűtlen döntéseket hoz. Például: „A kapus félelme a tizenegyesnél. Életem lehetősége. Bekerülhetek a kezdőbe. Látom, hogy jön a labda, én pedig nem moccanok, csak a szememmel követem, amint becsavarodik a jobb felsőbe. És e pillanatban minden elhalkul, az egész stadion néma csendben figyel, hogy ezt most mi a faszért csináltam. Mert hogy azt felelem: én is szerelmes vagyok.”

Egy rész külön is kiemelendő: a gyerekkorról szóló szövegek. Nyilván nem új dolog, hogy a gyerekkorban velünk történetek nagyban befolyásolják későbbi életünket. Csepelyi esetében pedig ez talán hatványozottan igaz. Ezt bizonyítják a gondtalan gyerekkoról szóló szövegek, melyek pontosan és bensőségesen festik le a szurkolóvá válás apró mozzanatait. Azt, ahogy a foci szeretetén keresztül kialakulnak az első barátságok (a könyvben említve vannak a szerző gyerekkori bajtársai: Tibike, Éva, Dórika, Aszti, Koi), ahogy befogadtatik az első közösségekbe. „Dórika, aki egyébként csendes és visszahúzódozó (...), tényleg életét és vérét adná Alan Shearerért, és vele lehet a legjobban szomorkodni, ha hétvégén kikaptunk. Ő érti a líraiságát a kihagyott helyzeteknek, és nem néz idiótának, ha révedő tekintettel írom le McManamant olajozott testű félistenként.”

Ahogy megfogalmazódnak számára az élet alapvető törvényszerűségei az angol válogatott, valamint a Liverpool rapszodikus, hol sikeres, hol tragikus szereplésén keresztül. Hogy milyen érzés a vereség, hogy milyen érzés átélni a csodát (a 2005-ös, győztes BL-döntőt például), és milyen érzés többes szám első személyben fogalmazni, ha csapatunkról van szó. Ebben a korban lesznek először hősei az embernek. Csatárok, védők, kapusok, akik aztán egy életre tartósítanak mindent, ami a gyerekkor. És Csepelyi Adrienn tökéletesen adja vissza könyvében ezeknek a pillanatoknak a hangulatát, báját és erejét.

Összefoglalásképp azt mondhatom, ha valaki egy őszinte, lendületes, az életről és a fociról egyaránt szóló könyvet szeretne olvasni, akkor szerezze be Csepelyi Adrienn könyvét, és ismerje meg közelebbről azt a szenvedélyt, amelyet úgy hívnak: futball.

”Fura dolog ez: a futballidő. Hogy életed meccsnapokra és a többire bontod. Hogy képes vagy szaros kilencven percért tizenöt órát utazni. Számolod a gól nélküli percekkel. A napokat a középcsatár felépüléséig. Hogy hányat kell aludni a rangadóig. [...] Az ember, aki nem ballagások, munkahelyek, utazások vagy szerelmek alapján igazodik el a saját életében. Hanem van Totti előtti meg a Totti utáni időszak. Az, „amikor Ibra a Milanban játszott” és az, „amikor McManaman a Realba igazolt”.”

(Csepelyi Adrienn: Belemenés, Európa, 2018)

HORVÁTH LÁSZLÓ: Memento 1956

Kostyál László

Budaházi Tibor és Horváth László kiállítása a Balatoni Múzeumban

A keszthelyi Balatoni Múzeum emeleti nagytermében 2019. október 19-én, a Magyar Festészet Napjához kapcsolódóan nyílt meg Budaházi Tibor festőművész és Horváth László szobrászművész közös tárlata. Első megközelítésre talán furcsának tűnhet, hogy a festészet ünnepéhez miként kapcsolódik egy másik művészeti ág, vagyis a szobrászat képviselője (bár Horváth voltaképpen a másik területen sem mozog idegenül), ezért le kell szögeznünk, hogy – bár ilyen felállásban ez az első közös tárlatuk –, a két művész alkotásai meglepően sok rokon vonást mutatnak.

Az első, és talán a legfontosabb a közös szellemi alapállás. Mindketten elkötelezett keresztény művészek, akik erről a kortárs művészet eszköztárával, csupán néhány, de annál nagyobb hangsúlyt kapó jelképre építve tesznek tanúbizonyságot. Megnyilvánulásaik nem a hagyományos ikonográfiára építő *ars sacra*, hanem a narratív szimbólumokra építő mainstream gesztusok körébe sorolhatók. Meg vannak győződve arról, hogy a szakrális tartalom lényegét tekintve ma is revelatív, ezért a modern kor emberéhez az általa leginkább értett kortárs művészet nyelvén kell közvetíteni. Hozzá tartozik a dologhoz, hogy ezt a nyelvet teljes mértékben alkalmasnak tartják az évezredes lelki megtapasztalások, élmények kifejezésére. Nem bonyolult, akár messzire vezető teológiai fejtegetések vizualizálása a céljuk, hanem egy-egy olyan intenzív impulzus műalkotásba fogalmazása, amely domináns módon uralni képes környezetét.

Fontos közös vonása a két művésznek az archaizálásra való hajlam, és ennek folyamán az idő-dimenzió megjelenítése is. Munkáikon gyakran jelenik meg az ásatag, lepusztult hatást keltő felületképzés, amivel a kifejezni kívánt narratívának az idő múlásától független érvényességére utalnak. Fontos e szemszögből az előző generációk felhalmozott tudásának és tapasztalatának, illetve hitének tisztelete is, amit Budaházi olykor a médium puszta szerepéből az esztétikum-hordozó szférába átemelt kalligrafikus kézírás segítségével is kihangsúlyoz. Mindketten jelentőséget tulajdonítanak annak, hogy művészetük – bár eszköztára révén időhöz kötött – egy generációk hosszú-hosszú során átfelőlő folyamat integráns része, melynek mondanivalója egykor az őket követő generációk művészetének is témájául szolgál majd.

Összekötő kapcsot képez közöttük a munkáikon gyakran feltűnő konstruktív szemléletmód is. A geometrikus, olykor kifejezetten feszes struktúrákon vagy formákon, Budaházinál nem egyszer magán a rácsszerkezeten alapuló kompozíciós attitűd mindketőtjük sajátja. Talán az sem írható a véletlen számára, hogy ez

Kiállítási enteriőr

mindkettőjüknél gyakran elegyedik a lágyabb, oldottabb, lírai előadásmóddal is.

Budaházi kiállított festményei között több, egymástól időben is elkülönülő ciklus bontakozik ki, bár rögtön hozzá kell tenni, hogy a tárlaton az egyes alkotások címét feltüntető etikett cédulák a művészek kérésére nem tartalmaznak évszámokat, így az időrendiség esetükben irrelevánsnak tekinthető. Az egyik ciklusban kidomborodik a rácsszerkezet, az írott felület és a visszafogott tónusértékekkel bíró polikrómia szerepe (Kereszt I-III, Töredék I-II.), máshol a háromszög, a kör vagy a kereszt jelképe kap különös hangsúlyt (Keresztes kép, Jel). A kereszt lehet a hagyományos formájú latin kereszt, de lehet András-kereszt, Antal-kereszt, egyenlő szárú bizánci kereszt vagy kettős kereszt is. Valamennyi ugyanarra, a Megváltás egykor a Golgota hegyén felállított keresztjére utal, amely azóta megkerülhetet-

len szerepet játszik a történelemben. Budaházi más képein konkrét élményeinek primer lecsapódásaként értékelhető a monokrómiába csomagolt, erősen redukált, elvonatkoztatott motívumkincset – néhány betű vagy formai sziluettek – hordozó kompozíció (Hédervári jelek, Nagyari emlék, Szatmárcsekei fejfák).

Fontos ciklust képeznek a kiindulási pontjuként a keleti kereszténység transzcendens szférát megjelenítő ikonjaira, illetve ikonosztázaira visszavezethető alkotásai. Ezek kicsiny, gyakran geometrikus szerkezetbe elrendezett figuráit a festő pecsétnyomóval multiplikálja, így semmilyen egyéni karakterrel nem bírnak. Nem is ez a céljuk – legfeljebb néhány kivételes esetben (pl. Szent Család, Szent Mihály a mennyei seregek élén) –, sokkal inkább a Szent János Apokalipszisében feltűnő üdvözültek mennyei sokaságára utalnak. Néha előfordulnak konkrét bibliai uta-

lások (Oltár, Mert az idő közel van, A hét főbűn), de a rajzos, dekoratív-sematikus jelleg miatt ezekben a jelenetekben is kevés konkrétumot érzünk. Budaházi nem egyes jeleneteket, hanem a keresztény hit túlvilági szcénáját, annak szakrális miliójét idézi meg, jelképeivel, utalásaival a néző intellektusára is támaszkodva. A teljesen egyforma, kezükben könyvet tartó, csak körvonalakkal megjelenített glóriás szentalakok szabályos mustrába rendezett sorozata (Fal I-II, Ikonosztáz, Kettős kép) mintha az ortodox templomok szentélyrekesztő ikonfalának misztikus, szent őrállóit állítaná egységes, számunkra is fontos figyelemzetést hordozó kompozícióba.

Festő kollégájának különböző művészi megközelítésmódokat tükröző ciklusaitól eltérően Horváth László egységesebb attitűdre fűzte fel a bemutatott anyagát. Számára a világ már elpusztult, vagy pusztulásra ítélt közeg, amit égett, rozsdás, piszkos hatást keltő felületképzéssel hangsúlyoz. Az elsüllyedőben lévő civilizáció fragmentumai közé tartozik a szétégett zongora billentyűzete (Utolsó hang) ugyanúgy, mint a kataklizmában meghasadt fal (Törtfal), az összetört pillér (Tört oszlop), a Metamorfózis rácsos börtöncellát idéző doboza, vagy Bábel összeroskadó tornyának Vízió-ja. Az enyészet közegének egyetlen reménysugarát Horváth is a rozsdás sötétségbe a krómacél fényes felületével szinte földöntúli fényvel bevilágító keresztben látja (A kereszt ereje, Kereszt, Vajúdás). Ez a kereszt erősíti össze a Törtfal meghasadt, leomlóban lévő köveit is, vagy a másik lehetséges interpretáció szerint a minket körbevevő falak közül csak a kereszt segítségével áll módunkban kitörni.

Fontos, többször ismétlődő motívum Horváthnál a ráomlott romok közül kinyúló, megkapaszkodni próbáló, vagy éppen arra képtelen emberi kéz. A festőtársra a szögesdrót-burokba zárva is fénylő gömböt tartó kézzel emlékezik (In memoriam Bayer Csaba).

Hasonlóan visszatérő gondolat az idő, illetve annak múlása, amit az önmagába visszatérő spirálissal (Időspirál), computer- és óraalkatrészekből épített, befejezhetetlen piramissal (Idő), vagy az óra monoton ketyegését idéző, geometrikus jelek körbe zárt sorával (Időrács) jelenített meg. Az 56-os forradalom memetőja az üszkös fadarabon átgázoló harcócsi lánctalpának részlete, amely azzal – az elpusztított és az elpusztító különös összekapcsolódásaként, mintegy metamorfózisaként – a magyar forradalom keresztjeként egyesül (Memento 1956). József Attila emlékét verses lapjainak a rázuhant kötömbök közül kikandikáló szegélye őrzi (In memoriam József Attila).

Az egyik kisplasztika egy, a salakos környezetbe mélyedően kirajzolódó emberi kettős lábnyomot állít elénk (Íme, az ember!). Ez lehet a saját világát a bölcsességet nélkülöző, és ezért pusztítóvá váló okosságával tönkretévő emberi faj utolsó példányának nyoma is. Lehet azonban az értünk emberré lett, majd elvettetése, megfeszítése és feltámadása után ebből az árnyékvilágból a mennybe szállt, de ígéretével reménységet hagyó Krisztus lábnyoma is. A tárlat jellege az utóbbit sugallja.

A Nagy Konstantin császár által – legendája szerint – látomásban kapott „In hoc signo vinces!” jelmondat a kiállítás mottójának is nevezhető. Az emberi civilizáció minden nagy-szerű eredménye ellenére enyészetre kárhordatott, mert tökéletlensége, bűnei maguk alá temetik. Egyedül a romjain magasodó kereszt az, amely reménysugarat jelent számára, és egy új, tökéletes dimenziót képes megnyitni. A kereszt fénye világítja meg a reménytelen sötétséget, és mutatja meg az abból kivezető utat. Budaházi Tibor és Horváth László erről a mai kor emberéhez szólóan, a kortárs művészet eszköztárával, de az időtlen narratíva iránti áhítattal tesz tanúbizonyságot.

Tolnay Imre

A Tiberis-parti krónikás

Egyszer azt mondta egy írónk, Rómában az a fantasztikus, hogy „történik az emberrel”. Aki nem érti ezt a gondolatot, annak mindenképpen el kellene töltenie az Örök Városban legalább néhány hetet – bocsánat, de néhány nap kevés. Budaházi Tibornak volt szerencséje hosszabb időt szánni Itália és földrészünk egyik kulturális-szakraális fővárosának megismerésére. Ahogy Róma magába szívta évszázadok, évezredek történéseinek és alkotásainak szellemiségét, úgy itatja át az ott járók személyiségét ez a magas lelki-szellemi hőfokot és mély tartalmakat hordozó hely.

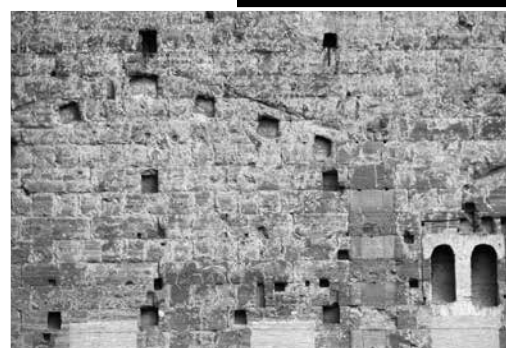
Szerencsére nem emlékszem már, melyik ismerősöm volt az, aki megkérdezte tőlem, miután Tiborhoz hasonlóan Rómában tölthettem közel két hónapot a Magyar Akadémia ösztöndíjasaként, hogy ha nem volt ott műterem, mit tudtam csinálni ilyen hosszú ideig... Mit, mit, hát csak mentem, mentem és töltekeztem és megismertem a várost és környékét... Az első, amit mondanom kell, hogy egy város, egy hely csak gyalog ismerhető meg igazán. Mert egyrészt a költőtől tudjuk, hogy „ki gépen száll fölébe, annak térkép (...)”, másrészt aki a történések szintjén és lüktetésében mozog, az kapja meg a tér és az idő olyan ajándékait, amelyekből kontinensünkön Itáliában és Rómában van a legtöbb. A több évezredes város az európai kultúra olyan gazdag tárháza, ahol az évszázadok, évezredek rétegei óriási szellemi és fizikai teljesítmények sokaságaként jönnek szembe, hatalmas területen, ugyanakkor minden kis sarkon.

A Rómát töredékeiben élénk táró Budaházi Tibor festői szemléletű ember, aki ráadásul közép-kelet-európai, sőt az észak-partiumi Kőszegremetéről került Zalába és ez utóbbi Kárpát-medencén átívelő adat fontos. Nem is annyira a művész születési és későbbi lakhely-adatai fontosak - nyilván a szatmári és a zalai dombok hatásai sem közömbösek - hanem az, hogy ha egy alkotó Európa ezen felén eszmélt, akkor másképp rezonál a kultúra képi rétegeire. Olyan helyről jött, ahol valaha *szinte semmit sem volt szabad és minden (másként) számított*. Nem könnyű ezt ma érteni, amikor és ahol *szinte mindent szabad és semmi se számít*. Budaházi Tibor Róma rétegeit - mai szóval layereit keresi, üzenet-értékét kutatja-vallatja. Nem a sorok, hanem a rétegek között olvas, a falak, vakolatok, mikro-makro-felületek, kis és nagy terek együttállásait emeli ki és rögzíti.

Tér ritkábban, idő annál többször témája, mondhatni főszereplője Budaházi Római töredékeinek. Egymást fedő felületek gazdag tárháza ez ugyanis, melyek legyenek akár át-meg átfestett vagy graffitikkal felülírt vakolatdarabok, sajátos ablakok, etruszk sírkamrák, épületek nyomait őrző falrészletek, oszlopok, elhagyott széksorok, - mind ittlétünk nyomai, fragmentumai. A művész komponál, ő kattintja el a gépet, de a hely, a genius loci, az idő koptatta anyag nagy úr, nehéz eldönteni, ki talált meg kit - Budaházi a képet, vagy a kép(kivágások) őt.

Sok helyen fotózhat az ember utcai töredékeket, de azok egy kicsit mindenhol mások. Róma egy több évezredes város, amely az ókori világ legnagyobb, legnépesebb, milliós metropolisa volt és bár akadtak évszázadai a középkorban, amikor lakossága néhány tízezresre apadt, kultúrája, színessége és centrum-jellege sosem szünetelt, tehát szinte minden ott hever

BUDAHÁZI TIBOR:
Római töredék
2019

egymáson a múltból és jelenből. Antik eleganciát és arisztokratizmust, középkori esetlegeséget és rusztikát, barokk szenvedélyt, lüktető, mediterrán temperamentumot egyaránt és egyszerre talál az ott járó, nagy mennyiségben és változatosságban. Ebből metszett ki éles szemével és optikájával Budaházi Tibor jó néhányat. Róma sosem kihalt, az itt gyűjthető töredékeken is az életszeretet, a kultúrát fűtő mennyei és pokoli tűz heve érezhető. Bár tényleg sok helyen látunk az Örök Városban egymást drámaian-játékosan fedő-felülíró tépett plakátokat, a Pilinszkytól ismert „plakátmagányban ázó éjjelek” érzete hiányzik, a tépázott falak az arrafelé gyakori esők, vagy szintén gyakori finom borok mentén nem sugallnak magányt is...

Budaházi festészeti munkássága természetesen nemcsak Róma töredékeiből és nem csupán felületek fotó-olvasataiból táplálkozik. Művészete az emberi jelhagyás több évezredes tárházának legidőállóbb és legegyetesebb formáit, ősképeit dolgozza fel, éleszti újra. Festményein erdélyi temetők fejfái vagy középkori ablaktöredékek éppúgy felfedezhetőek, mint geometriába dermedt régi mítoszok, ürességükben, kopottságukban is beszédes

falak, hétköznapi és biblikus történetek, alakok jelképes árnyai.

Talán még többet is lehetne mondani Tibor Római töredékeiről, de hát egyrészt beszélnek azok rendesen, másrészt az ilyen fragmentumok amennyire tárgyilagosak (hiszen manipulálatlanok), annyira személyesek is: meggyőződésem, hogy bár Róma valóban bizonyos értelemben a világ közepe, mindannyiunk megtalálhatja a maga Rómáját, sirató- vagy sírófalát, vakolt univerzumát, tépett plakát-kozmoszát. Nem kellett sokat gondolkodnom, hogy feltűnjön: csupán hangzásra eléggé hasonló a Rómát kettészelő folyó, a Tevere latin neve – Tiberis és Tibor keresztnéve egymáshoz. Tudjuk, hogy egyikük se a másiktól kapta a nevét, de eszembe jutott egy kedvelt nyárvégi római Tevere-parti fesztivál, melynek elnevezése „Lungo il Tevere (il teatro) non va in vacanza”, ami úgy fordítható, hogy „a Tevere (mentén a színház) nem megy nyaralni”. Bizonyos értelemben Tibor se megy nyaralni, a művész szeme szüntelen munkálkodik – és alkot, hol ecsettel, hol optikával. Szóval *Tibor is, mint a Tiberis...*

BUDAHÁZI TIBOR:
Római töredék
2019

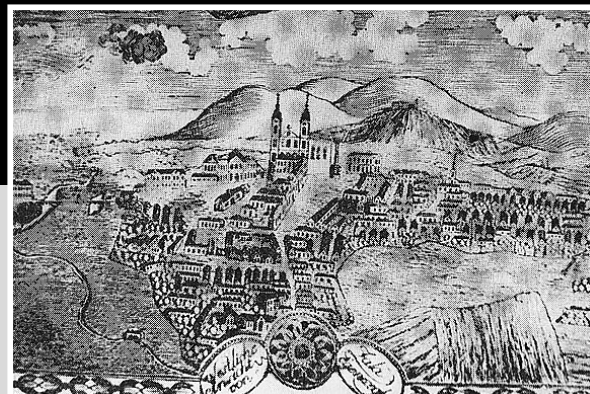
Mátyás István

De organis ecclesiae Szala-Egerszeghiensis

Zalaegerszeg város orgonatorténétéről mindeddig nem jelent meg sem tudományos, sem ismeretterjesztő összefoglaló. Az alábbi írás a Mária Magdolna Plébániatemplom egykor állt orgonáit veszi sorra, forrásai a XVIII-XIX. századi canonica visitatiók adatai, SzalayEgerszeg Nemes Város Prothocolum Könyve 1743-1830, Kormos Gyula tanulmánya Sopron orgonaépitőiről, az 1865-ben épült orgona szerződése, a Zala Megyei Levéltárban őrzött, XX. századi orgonajavításokhoz kapcsolódó dokumentumok, a Szombathelyi Egyházmegyei Levéltár egyházigazgatási iratai, a Bécsi Városi és Tartományi Levéltár adókatasztere, Carl Hesse saját kiadású orgonajegyzéke 1873-ból, ifj. Angster Józsefnek az Angster-orgonagyár történetét feldolgozó könyve, Solymosi Ferenc Angster-opusjegyzéke, illetve a gazdag zalaegerszegi helytörténeti irodalom, különös tekintettel Cselenkő Borbála A Mária Magdolna Plébániatemplom építéstörténete című munkájára.

Éppen egy Vierre-szimfónia regisztrációján dolgozom Alsó-Ausztria egyik apátsági templomában, amikor váratlanul felveted, hogy egy barokk templomtérben barokk orgona is állhatna. Vagy állhatott-e valamikor. Persze valójában a zalaegerszegi Nagytemplomra gondolsz, a konkrét helyszín szívesen keres magának absztrakt felvetést. A téma mindenképpen izgalmas, hiszen a karzat nyugati falára festett Cymbal-féle orgonafreskó arra utal, hogy az egész kórust betöltő, nagy barokk orgona bizony nem állt a barokk templomban. Kisebb viszont annál inkább, azt Bécsbe vitte a porosz ember, de ez egy igen régi történet, a hangszernek pedig az emléke is elveszett azóta. Félreteszem a kottákat, a koraste derengő fényében elmesélem Neked, mi mindent találtam az elmúlt években a mezőváros, a császárváros és az egyházmegye levéltáraiban, megtűzdelem adatokkal is, ahogyan kéred. Lassan fülelj bele a csendbe, ködös estén zöldesen világítanak az óralapok, a két torony mögött felsejlik a láthatatlan.

Ma már nemzetközi fővonal az egykori Ukk-Csáktornya helyi érdekű, egy öntudatos bal kanyar után tűnik fel a Nagytemplom, ennek helyén állt Szala-Egerszeg oppidum korábbi, egytornyú plébániatemploma, a várfalakon kívül, még a veszprémi egyházmegyében. Már ebben is szólt orgona, feltehetően a XVII. századból származó hatregiszteres pozitív délnémet tradíció szerint, kideríthetetlennek tűnik, hogy ki és mikor építette, Sárváry György jegyző és malomgazda urat viszont bizonyíthatóan a mezőváros pénztárából díjazták a XVIII. század derekán, rendszeres orgonistabéli szolgálataiért. Ezt a hangszert 1744-ben egy héten át javította egy ma már vagy még ismeretlen bécsújhelyi mester, 1751-ben pedig egy Bögözy nevű organifex. Talán olvastad, hogy az egytornyú

Zalaegerszeg
XIX. század eleje

templom az 1760-as nagy tűzvészben porig égett, ekkor pusztulhatott el az akkor már réginek mondott orgona is.

Nem egészen négy évvel később, 1764 márciusában, már a ma is ismert Nagytemplomban állított fel új orgonát Koller Ignác veszprémi püspök megrendelésére egy soproni mester, így írja a vaskos, bőrkötéses városi Prothocolum. Az említett úr leginkább Johann Michael Hefele (~1709-1777) vagy Johann Roth (~1723-1792) lehetett, hiszen más orgonaépítő akkoriban nem élt Sopronban, egyiküket hozta és vitte Szabó Farkas a szekeren Egerszegre és vissza, kétszer is, kényelmesen utaztak, igazodva a kor lehetőségeihez. A történelmi hűség kedvéért elmesélem, hogy ugyane vaskos, bőrkötéses Prothocolum szerint a meg nem nevezett mester foglalkozása az akkori nyelvhasználat szerint orgona csináló volt, aki a munka befejezésekképpen az orgonát öszve csinálta és a sípokat igazította, eközben az övegestől kapott ételt és italt. A két Johann egyike Egerszegre nyolcregiszteres, bizonyára pedálos hangszert szállított, amelyről azonban alig néhány év elteltével a plébános feljegyezte, hogy a templomtérhez mérten túl kicsi. Még Szily János Primus Episcopus Sabariensis idején, valamikor 1778 után, de 1799 előtt alakult át ez az orgona elegansnak mondott, tíz regiszteres hangszerré, de ezt a fehér foltot egyelőre nem tudom kiszínezni: vagy a régi orgonát bővítették két regiszterrel, vagy újat állítottak fel a karzaton. Ez a hangszer mindenesetre legalább három Habsburg uralkodót és hat szombathelyi püspököt végigélt, az 1826-os nagy tűzvész pusztítása után valószínűleg kijavították, a reformkori Zala-Egerszegen pedig minden bizonnyal Deák Ferenc is hallotta.

Változás, nehéz függöny mögött rejtőzik az iparosodás kora. 1864-ben, egy borongós őszi délelőttön lépett be a a mezőváros kéttornyú templomába Zala vármegye nemes és ifjú főispánja, Skublics Gyula, és, itt óvatosan kitekint és rád kacsint a történelem, sajnálattal kellett tapasztalnia, hogy a szép barokk orgona bizony teljesen elkorhadt, hasznavehetetlenné vált, és többé nem szól. Udvarias, de határozott főispáni felszólítására, miszerint az orgonát javíttatnák meg vagy építtetnének helyette újat, a mezőváros hamarosan pályázatot írt ki, a nyertes pedig „a bécsi orgonaművész” és háztulajdonos lett, a Poroszföldről elszárma-

zott, Triesztben tanult és Bécsben letelepedett Carl Hesse (1808-1882), aki az egerszegi előtt már 57 kisebb-nagyobb orgonát épített a Birodalom határain innen és túl. Hesse mestert Bécs egyik elővárosában, Gumpendorfban, millergassei műhelyében érte a hír, hogy nemcsak a nagyszebeni Orsolyita templomba, hanem egyúttal Zala-Egerszegre is szállíthat orgonát. A napilapok akkoriban tudósítottak a Bécsújhely-Nagykanizsa vasútvonal közelmű megnyitásáról, a mester pedig két lakbérszámlálás között bele is írta a mezőváros szerződésébe, hogy a legközelebbi vasútállomásig, Zala-Szentivánig vállalja a hangszer szállítását. Egerszegre 26 regiszteres, két manuális, csúszkaladás orgonát épített egy nagy szekrényben, Hauptwerk-Oberwerk 5000 forintért, Österreichische Währung. Állnak még hangszerei Zalában is, legközelebb, ha arra járunk, végiglátogathatjuk mindhármat. Kérdezed, hogy maradt-e fenn az orgonáról fénykép, esetleg rajz, de eddig nem akadtam a nyomára, a szerződés alapján talán hasonló lehetett a nagyszebeni főtéri plébániatemplom hangszeréhez. Az egerszegi orgona sok javítás után a második világháború végére, tüzelőállások árnyékában vált végleg használatatlanná, 1948-ban bontották le csaknem 83 év szolgálat után, megmaradt sípjait a plébánia padlásán tárolták. Motort soha nem kapott, lábbal fújtatták mindvégig.

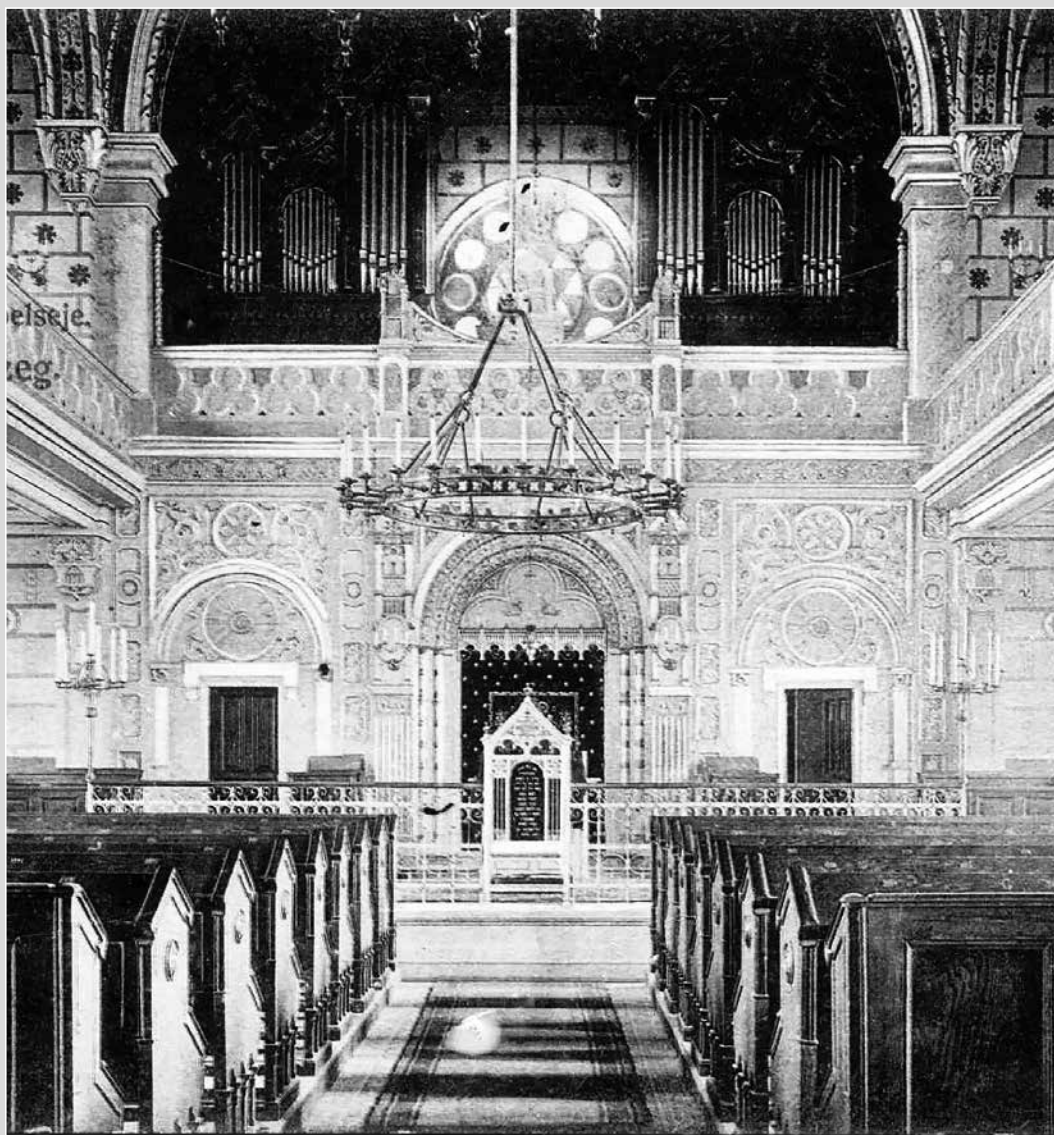
Nem hallgatom el előled az ezt követő közjátékot: a Hesse-orgona helyére Angster József fiainak orgonagyára tervezett nagy, 44 regiszteres hangszert 1305-ös opuszciszámmal, de a gyár államosítása miatt el sem kezdhették felépíteni, az 1949-ben elkészült hárommanuális játszóasztal pedig végül egy szegedi templomba került. 1955-ben a régi Hesse-orgona sípjáiból egy szombathelyi orgonaépítő, Kemenesi Rezső állított össze kis, egymanuális, kilenc regiszteres, mechanikus traktúrájú hangszert szükségmegoldásként, ez viszont csak néhány hétig működött, hogy pontosan miért is, nem találtam meg az okát. A következő években harmónium szól a Nagytemplomban, a történet egyelőre utolsó fejezetét pedig ismered, sokszor beszélgettünk róla.

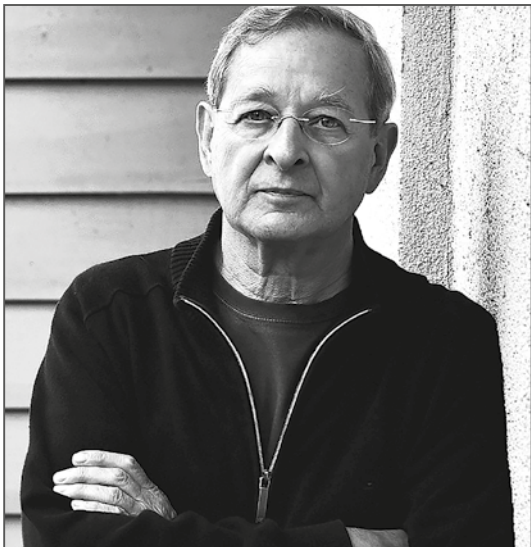
Az ezerkétszáz fős zalaegerszegi zsidó hitközség hidegvérű és csaknem teljes megsemmisítése után gazdátlanná vált a neológ zsinagóga és a vele együtt 1904. szeptember 1-jén felavatott pneumatikus, kétmanuális,

16 regiszteres Angster-orgona is, opus 437, ahogy olvasható, díszes, remek hangszer. Az orgona aránylag épen maradt a háborúban, 1961-ben vásárolta meg a Mária Magdolna Plébániatemplom, ahol átalakítva, rendszeres javítás és karbantartás mellett egészen 1998-ig működött a karzaton, keleties faragásaira emlékszel még. Néhány évvel ezelőtt találtam róla egy megsárgult fényképet, még az eredeti helyéről, az orgonabelső későbbi, ólom helyett zöld műanyag csöveit ekkor még takarta az idő.

Szemedbe ötlik a méretbeli átalakulás: hat regiszter, nyolc, tíz, huszonhat, lehetett volna negyvennégy, helyette kilenc, majd tizenhat, egykor volt és fiktív sípsorok visszhangzanak az évszázadok között. Hangjuk mára elmosódott, mint merített papíron a vízáztatta tinta; félmondatokból, elejtett számokból, emlékfoszlányokból áll össze a Mária Magdolna Plébániatemplom orgonáinak története. Folytatása következik, laudate eum in chordis et organo.

A zalaegerszegi zsinagóga 1910 körül, a háttérben az orgonával

Karkó Ádám „Ékszereket épített nagyapám”

„Szent, személytelen járása-kelése,
Művésben dereng alázatossága, -
Hajnalban jár, vagy éjnek idején,
Meg nem foghatom s még nem láttam én.”
/Reményik Sándor/

Hogyan is kellene belekezdeni ebbe. Vajon úgy, hogy: *Nádas Péter, a film. Film Nádas Péterről. Nádas Péter élete egy filmben.* Összesítés: *Nádas Péter.* Hogyan is lehetne jól megfogalmazni egy írásban, hogy mi a Természetes ellenfény, mi is valójában. Megvan: „Ékszereket épített nagyapám.” Kezdjük így neki. Vegyük sorra: csiripelnek a madarak, jaj, de jó. Vannak fák, meg van gyep is, meg zöldek a fák, meg a gyep is, de a madarak nem, nem látni őket, csak halljuk. Ez a film kezdete. Fejezetként ez kapta a Gombosszögi remete címet. Pedig a feleségével él az író e vidéken, mégis remete. Muszáj mindenben elrejtetni nüansznyi iróniát, még egy dokumentumfilmbe is, talán közelebb kerülünk a megoldáshoz. Talán.

A rendezőnek, Gerőcs Péternek, valószínűleg jó szeme volt a tájleíráshoz, viszont ahhoz, hogy egy valid, élvezhető, értelmezhető és eladható film készüljön egy íróról, ahhoz vagy nem volt jó szeme, vagy direkt a személytelen és objektív Nádas-életműre hajazott, ami valljuk be, tulajdonképp egy jó elhatározás, elvégre a film miért ne lehetne olyan, mint az, akiről szól? Épp ez az, ami jóvá tehet egy filmet: a hitelesség. Mi van viszont azzal, hogy egy a mozgókép-világban nem válik jóvá?

A film elrejtí Nádas Pétert. Gyakorlatilag a két rész, amire a kvázi másfél órás film oszlik (fentebb: Gombosszögi remete, a második rész a Rejtőzködő író portréja) olyan kiválóan válik önmaga ellenpólusává, mintha a film, a „filmhős” vagy nem lenne jelen vagy már nem is lenne az élők sorában.

Erre mind utalhatnak azok a hosszú-hosszú, nagyon hosszú képek, amelyek a film elejét jellemzik: szél fúj, leng a zöld fű, Nádas kapálni megy, répát szed (mert amúgy főzni fog, spoiler alert!), csepereg az eső, aztán újra kisüt a nap, aztán a szellő fúttá Nádas-arc beszélni kezd, beszél, beszél, mesél, mesél, aztán elmegy főzni, és megint mesél, és főz, majd megláthatjuk, hol dolgozik, felolvass egy részletet, aztán lefekszik aprócska kerevetjére az író, és újságot olvas, de ez utóbbi annyira beállítottnak hat, hogy nehéz elképzelni, hogy abban a pozícióban lehet-e kényelmesen feküdni és újságot olvasni egyáltalán.

„Az élet tartama – miként a főzés mikéntje – titok.

És mennyi gond eldönteni, hogy fartó legyen vagy hátszín, vagy netán rostélyos – erről nem lehet dönteni játszín, mennyi legyen a velős csont meg a ritka csont aránya, ez ügyben dönteni, ez a szakács erénye” (Petri György)

Az első részben szerepet kap – és bizonyára azért itt, mert Nádas felesége – Salamon Magda. Az ő meséje az, ami a film csúcspontja. Hogy nem születhetett gyerekük, pedig eleinte Nádas nagyon szeretne volna, és erről a pontról jut el odáig öreg korára, hogy a saját születését is tévedésként éli meg, egyfajta szülői figyelmetlenségnek és felelőtlenségnek. Ebből a jelenetből kellett volna a rendezőnek építeni valamit, valami újat, valami nagyszerűt, hogy ne egy egyszerű monológ legyen a film egy idős íróról, hanem egy valódi történet, hogy ki is valójában az író, hogyan vált azzá, és hogy tragédiákból építünk új világot magunknak, ha más lehetőségünk éppen nincs.

Főzés közben Nádas feleleveníti azokat a jeleneteket, amelyeket olvasói írtak neki. Nyilván itt a kedves leveleken keresztül, a rossz hangvételű leveleken át minden helyet kap, ezek közül egy szemelvényt ragadott ki ő maga is, miszerint egy olvasó a következőt írta: „Őn már nyugodtan meghalhat!” Természetesen ez a levél a „kedves” levelek sorába tartozik, elvégre az olvasó nem a halálát kívánta Nádasnak, hanem azt, hogy amit már elért, az nagyszerű, és nyugodt lehet a lelke az örökkévalóságban is.

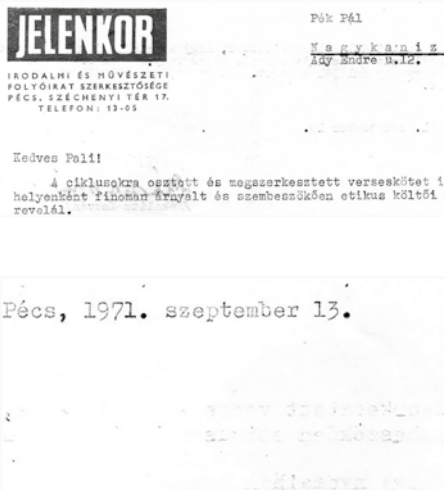
Ami izgalmasabb, hogy a második részben Nádas már nem is kap szerepet, sokkal inkább

mások, akik a Nádas-életműről vagy magáról Nádasról beszélnek, sztoriznak, magyaráznak, interpretálnak, például Margócsy István irodalomtörténész vagy Radnóti Sándor esztéta. Ebben a második részben tulajdonképpen a Párhuzamos életrajzok és az Emlékiratok című Nádas-művekről esik szó, összehasonlítják, egymásnak ütköztetnek érveket, ez miért jobb, az miért jobb. Természetesen a művek a teljes életét lefedik az írónak, ezt próbálja meg a film átadni, de ha valami nem megy, akkor inkább olvassuk el a műveket, mintsem, hogy filmet nézünk róla, hátha közelebb kerülünk a már korábban ugyancsak említett megoldáshoz.

De itt következik egy újabb jó pontja, újabb csúcsa a filmnek: Nádas Pál, Nádas Péter öccse is megszólal, és arról beszél, hogy Péternek mennyire nehéz lehetett öccsét segíteni, aki még szintén gyerek volt. Ez hozta magával azt a rengeteg traumát, amelyet már kiirt vagy leírt a *Világlo részletekben* – itt beszél sokat öccsével való kapcsolatáról.

Nádas Pál, valamint Salamon Magda intermezzoi tökéletesen kifejezhetnék azt, amiről a filmnek szólnia kellene. Egy valódi életút valódi történetekkel, talán így nem ment volna át egy átlagos dokumentumfilmbe, ahol átlagosan beszélnek, egy nem átlagos szerzőről.

Pákolitz István (1919-1996) költő, szerkesztő, műfordító, pedagógus – akinek leánya Pécsi Gabriella (1944-2006) költőnő, a „Göcseji tulipán” Zalaegersze- gen volt könyvtáros 1979-től nyugdíjba vonulásáig, 1968–1980 között a Jelenkor szerkesztője volt.

A fiatal kanizsai költőt Tüskés Tibor ismertette meg vele. A Pék Pállal foly- tatott levelezéséből kiderül, hogy kedvelte a fiatal költőt, támogatta is, ahol lehetett, de – hasonlóan csorba Győzőhöz és Fodor Andráshoz, vagy épp Tüs- kés Tiborhoz – ellátta szakmai tanácsokkal, mentorálta is a húsz évvel fiata- labb, pályája kezdetét lévő, és a kiadói munka bonyodalmaival még nem ismerő Pék Pált. Több levele szól arról, hogy ő és Tüskés Tibor javasolta írásainak megjelentetését több helyütt is, de ez nem jelentett garanciát a megjelenésre. Pék Pál megjelenéseiből látható, hogy a Jelenkorban rendszeresen kapott le- hetőséget. Viszont ebben az időszakban két antológia tervbe vett kiadása is kútba esett. Sőt, Pék Pál első kötetének megjelentetését sem sikerült elérni.

Most egy gépelt, 1971. szeptember 13-án kelt, a Jelenkor hivatalos fejléces le- vélpapírjára nyomtatott hosszabb levélből idézünk. A levélben szóba kerülő versek már a leadott kéziratra vonatkoznak.

Kedves Pali!

A ciklusokra osztott és megszerkesztett verseskötet igényes, helyenként fino- man árnyalt és szembeszökően etikus költői magatartást revelál.

Valamennyi versre jellemző, hogy nyomaiban sem találjuk a naturalista másolást vagy éppen az anekdotázó verselő modort; témáidat már jóelőre megtisztítod minden közönségestől és esetlegestől, s igyekszel élményeid- nek gyökeréig hatolni. Ezt részben gondos szelekcióval, részint pedig azáltal éred el, hogy kiváló érzékkel feded fel a kínáló szimbólumokat, s általában igyekszel lehetőleg minden sorodat valami magasabb és tágabb egységhez csatolni. A verskezdetek mindig igen mélyről eredő, gyakran fájdalmas, nem ritkán életre szóló élményeket s még többször megpróbáltatásokat sejtetnek; ezeket azután (legsikerültebb verseidben) merész ívben emeled tiszteletre- méltó erkölcsi magasságokba. Született lírikus alkatod kiviláglik abból is, hogy mindenhez individuális érzékenységgel, első személyben közeledsz, de soha nem mulasztod el, hogy ne figyelmeztess magad vagy a vers címzettjét a tárgyól levonható magasabb következtetésekre. Közelebbről meghatároz- ható témáid voltaképpen nincsenek is: az egyéni sors és a világ harca birkózik bennük, valamiféle etikus szintézist keresve. A ciklusokra osztást éppen ezért mesterkéltnek érezzük, – ezeknek a verseknek ilyenén csoportosítása merő- ben formális.

Üdvözlettel:

Pákolitz István

A Rapszódia a reményhez című kötetet végül Nagykanizsa Városi Tanácsa adta ki 1976-ban. Pákolitz István is örömét fejezte ki egy 1977. április 22- én kelt rövidke levélben a hír hallatán, de gratulációja mellett megjegyezte: „Mint tudod, a pécsi fiilálé már két éve megszűnt /Jelenkor-Magvető/ így a helyi dolgokat mi is a Tanács útján /ha van pénzük/ tudjuk kiadni.”

Nagygéci Kovács József

A Pannon Tükör Online elmúlt két éve néhány mondatban

Két évvel ezelőtt, 2017. adventjében újult meg a Pannon Tükör Online, hogy egyrészt önálló folyóiratként, másrészt a Pannon Tükör hivatalos online felületként szolgálja az olvasókat. A két év alatt közel hatszáz megjelenés azt jelenti, hogy átlagosan majdnem napi egy új cikket közöltünk, melyek egy jelentős része csak itt volt elérhető. A 2018. januárja óta hivatalosan is bejegyzett lapként működő Pannon Tükör Online elmúlt két évének krónikájával egyfajta összegzést szeretnénk nyújtani. Rovat-struktúránk a print laphoz idomul, elsősorban az Irodalmi Tükör és benne a vers-próza-dráma-kritika alrovatok cikkei teszik ki az anyag jelentős részét. A print számban megjelent írások egy része itt is megjelenik, mind a szerzők, mind az olvasók részéről elvárás már, hogy az online térben is elérhető legyen a mű. Vannak lapok, ahol a frissen megjelent print lap teljes anyaga elérhető valamilyen formátumban, ezt mi is megteesszük, de előbb, kedvcsinálóként, egy-egy általunk fontosabbnak ítélt szöveg jelenik meg. Arra is volt példa, hogy egy szerző hosszabb elbeszélését fele-fele arányban a printben és online tettük olvashatóvá, és olyan is volt, ahol egy válogatás két részre osztottunk, egyik része a lapban, másik része a Pannon Tükör Online-on jelent meg. A megjelenéseket ráadásul minden esetben facebook-megjelenés és néhány hónapja már egy ehhez kapcsolódó, instagramos hír is kíséri. Lapunk így igyekszik megfelelni az elvárásoknak és olyan olvasókat is megszólítani, akik a hagyományos módon nem, de így elérhetők. A Testvérműzsák rovat is nagy jelentőségű. Azokat a kritikákat, tudósításokat, beszámolókat, melyek a Pannon Tükörben megie-

lennek, itt is közöljük. A felületnek köszönhetően bizonyos szempontból gazdagabbak ezek a megjelenések, hiszen képeket, videókat, filmrészleteket tudunk a cikkekbe ágyazni. Érdeemes utána nézni például ennek a zene-tudósításnak (<http://pannontukor.hu/bartok-es-a-nepzene-hangverseny-tudositas/>), vagy ennek a kiállítás-kritikának (<http://pannontukor.hu/taj-kepek-ma-a-volgyi-skonda-kortars-gyujtemeny-valogatasarol/>), vagy épp ennek a filmrecenzióknak (<http://pannontukor.hu/az-igazsag-felszabadit-meszaros-marta-aurora-borealis-eszaki-feny-cimu-filmjere/>).

A színház-rovat a print laphoz hasonlóan a legderekasabb, nem csak kritikákat közlünk, de olvasható drámaelemzés (<http://pannontukor.hu/a-magyar-drama-negyven-eve-elemzesek-3-resz/>) épp úgy, mint dráma-közlés (<http://pannontukor.hu/falusi-marton-cseryenke-kezdublore-hangjatek/>).

A Debüt-rovat kiemelten fontos az Online-on. Itt jelennek meg azok a pályakezdő szerzők, akikkel kapcsolatban lapunknak komoly felelőssége van. A rovat a két év alatt több mint húsz szerzőt közölt, büszkéek vagyunk rá, hogy ott lehettünk pályájuk indulásánál.

A Pannon Tükör Online önálló lapként új folyamatokat is működtet. Ilyen a Medvészet, melyben András László tárcái és (2019. ősze óta) Szolcsányi Ákos úti naplója jelenik meg folytatásokban (<http://pannontukor.hu/medveszet-andras-laszlo-jegyzetei/>).

Másik új kezdeményezésünk a „Lábjegyzetek”, mely „futball és kultúra” alcímmel labdarúgáshoz kapcsolódó irodalmi műveket közöl: verset, novellát, tárcákat és kritikákat. Ennél a rovatnál egy háromfős szerkesztői gárda segíti a munkát. (<http://pannontukor.hu/labjegyzetek-foci-kultura/>)

Lapunk talán legkülönlegesebb közlésfolyama a „Titkos filosz”-sorozat volt, mely több mint egy éven át jelent meg. Dr. Bene Kálmán irodalomtörténész írta, álnéven. A jeles Madách-kutató, nyugalmazott professzor jegyzetei hetente érkeztek az Online-on, tele irodalomtörténeti kuriózummal. (<http://pannontukor.hu/?s=titkos+filosz>)

Kis szünet után, immár nem inkognitóban, modern meséket ír szerzőnk. (<http://pannontukor.hu/bene-kalman-egy-vakiro-elet-halalmesei-2-hogyan-szuletett-meg-a-vakiro/>)

A VISSZAPILLANTÓ TÜKÖR rovatban a Pannon Tükör tíz, illetve húsz évvel ezelőtti lapszámaint szemlézzük, ezzel is megmutatva mekkora érték halmozódott fel az alatt a 25 év alatt, mióta lapunk működik. Elég csak az idén elhunyt két kiemelkedő szerzőt: Tandori Dezsőt és Térey Jánost említeni, mindketten közöltek lapunkban, de olvasható interjú Bujdosó Alpárral, beszámoló Tarján Tamástól, vagy épp szépirodalmi szövegek Pék Páltól Nagy Gáspáron át egészen a Nobel-díjas Wysława Szymborska-ig sokaktól. Interjúk is rendszeresen olvashatók a Pannon

Tükör Online-on (<http://pannontukor.hu/1916-2/>), ahogy képzőművészettel teljes ünnepi írások (<http://pannontukor.hu/versek-karacsonykor-karacsonyra/>), illetve elmaradhatatlan része a lapnak a Hírek és beszámolók rovat.

Ha új szám van készülóban, az Online-on válogatott ajánlók jelennek meg (<http://pannontukor.hu/lapszamajanlo-2019-5-debut/>), majd ezt követően minden esetben fényképes beszámolóval jelentkezünk, legyen szó lapszám-, vagy kötetbemutatóról.

A megjelenések általában hetente négy napon (szerda, péntek, szombat, vasárnap) történnek, de ünnepnapokon, vagy hírek esetében az események időpontjához közel is frissül a lap.

BUDAHÁZI TIBOR: Római töredék – 2019

Örömmel jelentjük mindenkinek, szerzőinknek és olvasóinknak, hogy 2019. októberétől, 22 város összesen 48 újságosánál újra megvásárolható a Pannon Tükör! Lapunk az országos könyvtárhálózat számos fiókja mellett immár a hírlapárusoknál is megtalálható. A helyek listája és a hozzá kapcsolódó térkép a Pannon Tükör Online-on megtekinthető.

2019. október 28-án, hétfőn a Deák Ferenc Megyei és Városi Könyvtárban mutattuk be a Pannon Tükör 2019/5. számát és Merő Béla Egy színházalapítás viszontagságai című új könyvét.

Az estet Kiss Gábor, a könyvtár igazgatója nyitotta meg, majd Dr. Gyimesi Endre, a Pannon Írók Társaságának elnöke mondott köszöntőt. A folytatásban előbb Bubits Tünde főszerkesztő és Nagygéci Kovács József főszerkesztő-helyettes mutatta be a legújabb lapszámot. Ezt követően Bubits Tünde, mint a kötet szerkesztője beszélgetett Merő Bélával, az Egy színházalapítás viszontagságai című kötet szerzőjével. A könyvből részleteket olvasott fel Gábor László színművész és Molnár Árpád előadóművész.

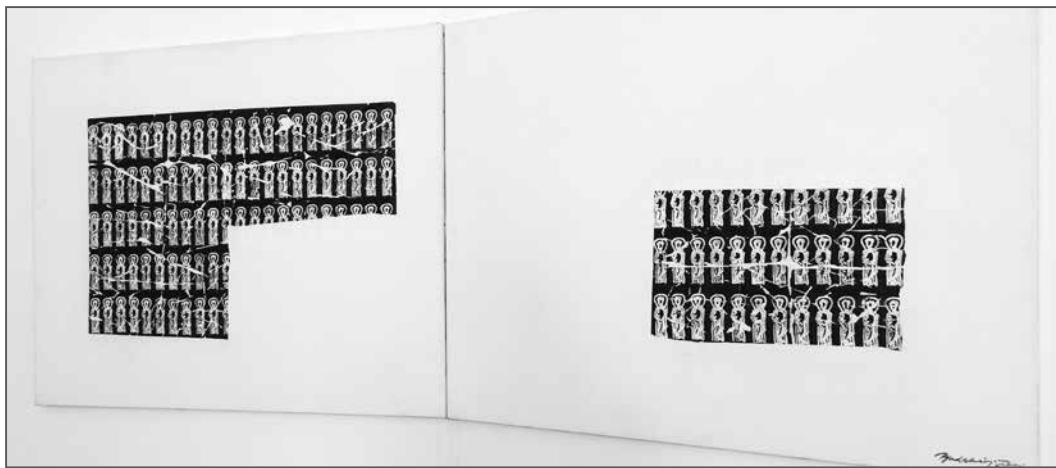
2019. november 12-én a Ceglédi Kossuth Gimnazisták Öregdiák Egyesülete szervezésében mutattuk be Hegedűs Gitta Levelek Imréhez című könyvét.

Köszöntőt mondott dr. Kürti György nyugalmazott igazgató és dr. Csáky András polgármester.

A Pannon Írók Társasága által kiadott kötetéről Dr. Gyimesi Endre, a Társaság elnöke, Bubits Tünde író, a kötet szerkesztője és Velkey Péter beszélgettek.

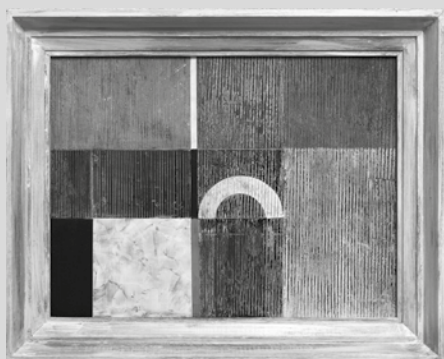
2019. november 17-én Zalaegerszegen átadták a Zala Megyei Príma Díjakat, a tíz jelölt közül **BENCE LAJOS** József Attila-díjas költő, irodalomtörténész, szerkesztőségünk munkatársa vehette át a jeles díjat. Szívvel gratulálunk az elismeréshez!

BUDAHÁZI TIBOR: Római töredék– 2019

PANNON TÜKÖR

KULTURÁLIS FOLYÓIRAT

BUDAHÁZI TIBOR: Római töredék – 2019

Szerzők

- Bekő Tamás** (1976, Zalaegerszeg) levéltáros
Bene Zoltán (1973, Szeged) író, szerkesztő
Benedek Miklós (1984, Topolya) költő, műfordító, újságíró
Bíró Tímea (1989, Szabadka) költő
Bonassi, Fernando (1962, São Paulo) író, újságíró, forgatókönyvíró, dramaturg
Bödecs László (1988, Budapest) költő
Bubits Tünde (1967, Zalaegerszeg) író, szerkesztő
Cestaro, Antonio (1965, Maringa) krónika -és mininovellaíró
Csabai László (1969, Nyíregyháza) író
Csigi Klaudia (1986, Budapest) közgazdász, műfordító
Dorcsák Réka (1991, Budapest) kritikus, műfordító
Endrey-Nagy Ágoston (2002, Székesfehérvár) költő
Freire, Marcelino (1967, São Paulo) szépíró, esszéíró, újságíró
Fülöp Enikő (1992, Budapest) kritikus
Galera, Daniel (1972, Porto Alegre) író
Göncz László (1960, Muraszombat) író, történész
Juhász Kristóf (1982, Budapest) író, újságíró, előadóművész
Juhász Zsuzsanna (1958, Budapest) költő
Karkó Ádám (1997, Tát) költő
Kántor Zsolt (1958, Debrecen) költő, író, szerkesztő
Kertai Csenger (1995, Budapest) költő
Kostyál László (1962, Zalaegerszeg) művészettörténész
Lackner László (1943, Zalaegerszeg) író
Mátyás István (1980, Zalaegerszeg) író
Mello, Ana (1961, Rio Grande do Sul) író
Mészáros Enikő (1991, Baja) műfordító
Nagy Dániel (1994, Budapest) költő
Nagygéci Kovács József (1977, Erdőkertes) kritikus
Nyerges Gábor Ádám (1989, Budapest) költő
Oláh András (1959, Mátészalka) költő
Pardavi Vanda (1992, Budapest) műfordító
Patócs Molnár János (1949, Szeged) író
Péntek Imre (1942, Zalaegerszeg) költő, kritikus
Szamosvári Bence (2001, Szentes) költő
Szalatnyai Dóra Laura (1998, Budapest) műfordító
Tolnay Imre (1968, Győr) festő, grafikus, művészeti író
Tomaji Attila (1959, Zebegény) költő, irodalomtörténész
Tóth Lili Anna (1994, Budapest) műfordító
Vajna Ádám (1994, Budapest) költő
Vigh Alexandra (1995, Budapest) műfordító
Veszprémi Szilveszter (1997, Szeged) író